LEO BUSCAGLIA

SEVGİ

ÇEVİREN: NEJAT EBCİOĞLU

İnkılâp Kitabevi

Milyonun üstünde satan kitap...

Sevgi

Leo Buscaglia

İnkilap Kitabevi - 1989

Leo Buscaglia

Felsefe doktoru Leo Buscaglia, Güney Kaliforniya Üniversitesi Eğitim Fakültesi profesörlerindendir. Yazdığı kitaplarla olduğu kadar, verdiği konferanslarla ve düzenlediği televizyon programlarıyla ülkesinde ve dünyada tanınmaktadır.

Yaşam sorunlarına duyduğu büyük ilgi nedeniyle, Güney Kaliforniya Üniversitesi'nde bir sevgi kursu açmıştır. Elinizdeki Sevgi adlı kitap, bu kursta öğrencilere anlatılanlar ve öğrencilerimle karşılıklı yapılan iletişimin özetini içermektedir.

Doktor Buscaglia'nın temel felsefesi, sevginin herkesçe öğrenilebilir bir şey olduğu ve herkes tarafından öğrenilmesi gerektiği şeklindedir.

Ders, konferans ve kitaplarında yaşamın ne olduğu üzerine çok vakitli ve yerinde bilgiler veren Leo Buscaglia'nın dilimize çevrilen ve Kitabemizce yayınlanan diğer kitapları; "Yaşamak, Sevmek ve Öğrenmek" ile "Birbirimizi Sevebilmek" adlarını taşımaktadır.

Sunuş

«İnsanın kendi sevgisi üzerine aldatmacalar yapması yapabileceği en korkunç hiledir. Bu hile o anda ya da sonsuza değin onanlamayacak sürekli kayıplara neden olur.»

— Kierkegaard

1969 yılının kışında zeki ve duyarlı bir kız öğrencim intihar etti. Görünüşte toplumun orta direğinin oldukça üstünde yer alan bir ailedendi. Ders notları çok iyiydi. Ocak ayının o günü arabasını Los Angeles kentinin yakınlarında Büyük Okyanus kıyısındaki şarampoller boyunca sürmüş, sonra durup motoru çalışır durumda bırakmıştı. Arabadan inmiş, kıyıdaki sarp kayalıklara doğru yürümüştü. Rüzgârla kabaran denizlere bakmış ve sonra aşağıdaki kayaların üzerinde bulacağı ölümüne doğru atlamıştı. Geriye ne bir not ne de açıklama bırakmıştı. Yaşı henüz yirmiydi.

Onun her zaman tetik, yanıt vermeye hazır, yaşam ve vaatlerle dolu gözlerini hiçbir zaman unutamayacağım. İlgiyle okuduğum görev ve sınav kâğıtlarını da her zaman anımsayacağım, ölümü nedeniyle kendisine geri veremediğim kâğıtlarından birinin üzerine şöyle yazmıştım: «Çok iyi bir çalışma. Anlama yeteneği yüksek, zeki ve duyarlısınız. Bu kâğıt sizin öğrendiklerinizi 'gerçek' yaşama uyarlama yeteneğinizi gösteriyor. Pek güzel bir görev kâğıdı.» Oysa, ben kızın 'gerçek' yaşamı hakkında ne biliyordum ki?

Şimdi yeniden görebilsem o kızın gözlerinde ya da kâğıtlarında neler okuyabileceğimi sık sık merak etmişimdir. Ancak yaşamımızdaki pek çok durumda ve insanda olduğu gibi, biz bunları pek yüzeysel olarak yaşarız. Yaşamımızdaki kişi ve olaylar önümüzden akıp geçerler. Ve bir daha bize asla aynı şekilde bir deneyim yaşama olanağı tanımazlar.

Kızın ölümü nedeniyle kendimi suçlu bulup kınamıyorum. Ancak bir anlık bile olsa yardım edebilseydim ne yapabilmiş olacağımı yalm biçimde şimdi de merak ediyorum.

Başka bir şey değil ama yalnızca bu sorun o yıl bir deneysel kursu başlatmama neden oldu. Sınıfı oluşturan grup, gönüllü öğrencilerden meydana gelen gayrıresmi bir topluluktu. Bu sınıfa öğrenci istediği zaman devam edip etmemekte özgürdü. Dersin amacı kişisel gelişmeye adanmıştı. Sınıfın hiçbir zaman bir sorunlu kişiler merkezi,

psikoterapi grubu ya da çalışma topluluğu haline gelmesini istemiyordum. Ben bir psikoterapi uzmanı değil bir öğretmendim. Bu dersin öğrenmede benzersiz bir deneyimi oluşturmasını amaçlamıştım. Dersin öğrenci için önemli konuları içeren belirli ama özgürce saptanan bir çatısı olmasını hedef almıştım. Dersim, öğrencinin yeni yaşadığı deneyimlerle ilgili olmalıydı. Birlikte dersi sürdüreceğim öğrenciler şimdi her zamankinden daha fazla yaşamla, seksle, olgunlaşmayla, sorumlulukla, ölümle, umutla ve gelecekle ilgili olacaklardı. Ancak bütün bunlar arasmda dersin ana konusu olarak en çok işleyeceği kavram sevgi'ydi.

Dersin adını «sevgi dersi» koymuştum.

Daha işin başında resmi anlamda böyle bir dersi öğretemeyeceğimi biliyordum. Böyle bir şeyi öğretmeye kalkmak küstahça ve kibirli bir davranış olurdu. Konu üzerindeki bilgi ve deneyimlerim sınırlıydı. Ancak sevgi sözcüğünün gerçek anlamını öğrencilerimin anlamaya çalışmasına etkin biçimde kendimi adamıştım. Ben yalnızca öğrencilerimin insanda sevgi olayını duyarlı bir biçimde anlamalarını kolaylaştırmak üzere kılavuzluk yapabilecektim.

Böyle bir dersi başlatma kararım, zamanını kendi zamanımdan ayırmak şekliyle ve ders ücretsiz olduğu için hiçbir istenmeme durumuyla karşılaşmadı. Kuşkusuz sevgiyi bilimsel bir konu ya da bir üniversite müfredat programı içinde düşünemeyen bazı kişiler kararımı duyunca kaşlarmı kaldırmışlardı.

Derse başladıktan sonraki haftalar içinde bazı eğitim görevlisi arkadaşlarımın tuhaf bakışlarını görerek çok eğlenmiştim doğrusu. Fakülte merkezinde bir öğle yemeği sırasında sevgi dersi üzerindeki planlarımı ve bu konuyu okutma amacımı tartıştığım bir profesör sonunda bunun yapılamayacağını, üniversitede 'konu dışı' olacağını söyleyip tartışmayı kapatmıştı. Diğer bazı öğretim görevlileri alay ederek bana takılıyor, derste laboratuvar deneyi olup olmayacağını, olacaksa ilk incelenenin ben mi olacağını soruyorlardı.

Bununla birlikte derse devam eden öğrencilerin sayısı giderek arttı ve yıllık öğrenci sayısını 100'de dondurmak zorunda kaldık; öğrenciler üniversitenin ilk sınıfından mezunlara dek değişiyordu. Yaşları, geçirdikleri deneyimleri ve düşünme şekilleri değişikti. Konulara yaklaşımları benzersiz oluyordu. Bazılarının konular üzerinde diğer öğrencilerle paylaşacak özel deneyim ve bilgileri bulunuyordu.

Bu kitap, o «sevgi dersi»nin geliştirilmiş bir özetidir. Böylece hiçbir şekilde sevgi üzerinde bilimsel olma, derin anlamda felsefe yapma ya

da belli tanımları ortaya koyma amacı taşımamaktadır. Bunun yerine bir grupta oluşan ve bana insanlık koşullarıyla ilgili olarak gelen bazı pratik ve dirimsel fikirler ile duyumsama ve gözlemleri paylaşma amacı gütmektedir. Bu kitabı o dersi okuyan öğrencilerim ve benim birlikte yazdığımız söylenebilir. Bu durumda kitabın dört yüzü aşkın yazarı bulunmaktadır.

Bu dersi verdiğim üç yıl boyunca bizler sevgiyi tanımlamaya çalışmadık. Ancak sevgiyle olgunlaştığımızı duyumsadık. Sevgiyi tanımlamak onu sınırlamak demek olacaktı ve sevgi bizlere sınırsız gibi görünüyordu. Bir öğrencim şöyle demişti; «Sevgiyi ayna gibi buluyorum. Bir başka kişiyi sevdiğimde o kişi benim aynam ve ben de onun aynası olurum. Bir diğerimizin sevgisini yansıtırken bizler sonsuzluğu görürüz.»

Bu kitap, sevgi üzerine en iyi öğretmenlerim olan babam Tillio ile annem Rosa'ya ithaf olunmuştur Bunun nedeni, onların sevgiyi hiçbir zaman bana öğretmeye kalkışmamaları ama her hareketleriyle göstermeleridir.

Kitap ayrıca benim sevgi ile gelişip olgunlaşmama yardım edenlere ve ilerde bu konuda bana yardımcı olacaklara ithaf olunmuştur.

Leo Buscaglia

Sevgiye doğru

(1970 yılında ABD'nin Teksas eyaletinde ve daha sonra başka yerlerde yazarın yaptığı bir konuşmadan seçme parçalar)

«Sevgi» üzerinde duracaksak benim kim olduğumu ve 'hangi' noktada bulunduğumu bilmeniz, önemlidir. Soyadım B-U-S-C-A-G-L-İ-A'dır ve bu ad Baskaglia olarak telaffuz edilebilir. Adımı verirken her zaman insanı eğlendiren şu öyküyü anlatırım. Şehirlerarası bir telefon görüşmesi yapacaktım. Karşı tarafın hattı meşguldü. Santral memuresi konuşma bitince beni arayacağmı söyledi. Kıza adımı, verdim. Bir süre bekledim. Sonra telefonum çaldı. Açınca telefondaki kız, «Lütfen Dr. Boxcar'a hattın bağlanacağını söyler misiniz?» dedi. Sordum; «Aradığınız Dr. Buscaglia olabilir mi?» Kız, kıkır kıkır gülerek konuştu; «Efendim, adı o ya da ona benzer bir şey olabilir!»

Adımla her zaman eğlenceli zamanlar geçirmişimdir. Çünkü bakarsanız adımın yalnızca Buscaglia değil «Leo F.»i de içerdiğini görürsünüz. Ortadaki «F.» aslmda ilk adım olan Felice'nin kısaltılmış şeklidir. Baştaki Leo ise gerçekte Leonardo'dur. Leonardo Felice Buscaglia: İnanılmaz bir ad değil mi? Son zamanlarda Doğu Bloku ülkelerinden birine bir yolculuk yapacaktım. Vize almam gerekiyordu. Bu iş için Los Angeles kentinde o ülkenin konsolosluk binasının geniş bir salonunda bekliyordum. Resmi bir formu doldurup ilgililere vermiştim. Bana oturup adımın çağrılmasını beklememi söylemişlerdi. Sıram gelince salondaki tezgahın arkasında duran zavallı bir adam ayağa kalktı ve bir süre elindeki forma baktı. Adımı çağıracağını biliyordum. Sonunda adam durumu kavrayabildi. Derin bir soluk aldı, havaya baktı ve «Phyllis» dedi. O anda her şeye yanıt verebilir ama bir kadın adı olan Phyllis'e yanıt veremezdim.

Evet, ben bir 'sevgi paketi' içindeyim. Ve bundan utanç duymuyorum. Verecek bir tek mesajım var. Bunu size hemen verebilirim. Siz de elinizdeki bu kitabı bir kenara koyar, yürüyüşe çıkar ve sevdiğinizin elini tutar ya da istediğiniz başka bir şeyi yaparsınız.

Şu anda öyle bir toplum içinde yaşıyoruz ki, yaşamı öğrenmeye ve değişim olayının ne olduğunu gerçekten aramaya başlıyoruz. Yeni birtakım terminoloji ile tanışıyoruz. Davranışlarımızı takviye edecek «alışma»yı arıyoruz. Böyle bir takviye için gerekli davranış şekillendirme ve düzeltmelerinin arayışı içindeyiz. Bunun için para, çan sesleri ve elektroşok tedavisi kullanıyoruz. Şekerlemeler bile kullanıyoruz bunun için. Birisi bize doğru bir karşılık verdiğinde

ağzına bir şekerleme sokuyoruz. Bugün size vereceğim mesaj yalın olarak sizin sıcacık, yürek gibi çarpan, hemen eriyip yok olmayan bir insan olabileceğinizdir. Evet, size bunu öneriyorum. Gerçek sevgi çok insancıl bir olaydır.

Beş yıl kadar önce Üniversite'de sevgi dersini vermeye başladım. Ben, evet ben sevgi dersi veriyordum. Olasılıkla biz ABD içinde böyle bir dersi olan tek üniversiteyiz. Bu ders için sınıf salı geceleri bir araya geliyor, yere oturuyor ve aramızda tüm dünyada duyumsanan titreşimlerle ruhsal bir ilişki kurmaya çalışıyoruz. Kuşkusuz ben sevgiyi öğretmiyorum; sevgi içinde gelişip olgunlaşmayı kolaylaştırmaya yardımcı oluyorum.

Sevgi öğrenilen bir olaydır. Sanırım; toplumbilimciler, ruhbilimciler ve insanbilimciler (antropologlar) bunu bize duraksamasız söyleyeceklerdir. Ancak beni bu konuda endişeye götüren nokta, bizim sevgi hakkında öğrendiklerimizle mutlu olmayışımızdır. Deneyimli insanlar olarak kuşkusuz her şeyden fazla bir tek şeye, değişmeye inanmalıyız. Ve böylece sevgi koşullan yönünden bulunduğunuz yeri beğenmiyorsanız bunu değiştirebilir ve yeni bir ortam yaratabilirsiniz. Neyiniz varsa yalnızca onu verebilirsiniz. Bu bir mucizedir. Elinizde yoksa vermek zorunda değilsinizdir. Gerçekte bir verme sorunu bile değildir bu. Öyle değil mi? Bu bir paylaşma olayıdır. Neyim yarsa sizinle paylaşabilirim. Ve sonra tüm bildiklerimi gene bilirim. Benim için herkesi aynı derecede sevmek olası ve mantıklıdır. Gene de geriye aynı şekilde sevecek sevgi enerjim kalacaktır. İnsan olmanın sağladığı pek çok mucize bulunmaktadır; ama bu, en büyük mucizelerden biridir.

«Sevgi» sözcüğünü kullanmak bile ancak son zamanlarda tam anlamıyla savunulabilir hale gelmiştir. Bir yerlere konuşma yapmaya gittiğimde birisi bana sorar; «Sevgi hakkında mı konuşacaksınız?» Yanıt veririm, «Tabi.» Der ki, «Pekiyi, bu konuda titriniz nedir?» Yeniden yanıtlarım, «Diyelim ki, 'sevgi uzmanı' olsun.» Kısa bir duraksama olur. Sonunda karşımdakiler şöyle derler; «Pekiyi. Ama biliyorsunuz ki bu bir profesyonel bir toplantıdır. Bu titriniz anlaşılmayabilir. Sonra basın ne der?» O zaman ben onlara bir fikir veririm; «Şu halde beni bir "davranış düzelttirici" olarak tanıtın.» Adamlar bunun daha benimsenebilir ve bilimsel olduğunu kabul ederler. Herkes mutlu olur.

Sevgi gerçekten bilim adamları tarafından benimsenmemiştir. Bu şaşırtıcı bir olaydır, öğrencilerimle birlikte şaşırtıcı bir çalışma yaptık: Ruhbilim kitaplarını araştırdık. Toplumbilim kitaplarını karıştırdık. İnsanbilim kitaplarına da baktık. Bu kitaplarda «sevgi» sözcüğüne bir

tek başvuru yapılmış mıdır diye sıkı bir incelemeyi sürdürdük. İnsanı şoke eder bir durumla karşılaşmıştık. Çünkü hepimiz sevgiye gereksiniyor, sevgiyi arıyorduk. Oysa bu kitaplarda sevgiye ilişkin hiçbir başvuru maddesi bulunmuyordu.

Ünlü toplumbilimci Pitirim Sorokin'in son kitaplarından birinin adı Sevginin Yolları ve Gücü'dür. Bu kitapta yazar yaşadığı sevgiyle ilgili deneyimleri mükemmel bir biçimde aktarmaktadır. Yazar, bu konuda herkesin farklı yönlere gider gibi görünüşlerinden duyduğu endişeleri dile getirmektedir. Dr. Albert Schweitzer de şöyle demiştir: «Biz hepimiz o denli çok birlikte olduğumuz halde, hepimiz yalnızlıktan ölüyoruz.» Ben bunu duyumsuyorum, sizler bunu biliyorsunuz ve Dr. Sorokin de bunun doğru olduğunu düşünüyor. Yazar yukarda adını andığımız kitabında bizleri yeniden bir araya getirecek şeylerden bazılarını paylaşmaya çalışıyor. Eğer biz onlara gereksiniyorsak, onlara şimdi gereksinmekteyiz. Kitabının sunuş bölümünde Sorokin bunu söylüyor, «Beş duygu ile algılama yapan bir akıl sevginin gücüne ısrarla inanmaz. Bize bazı şeyleri hayal gibi gösterir. Bunu kendi kendini yanıltma, kişinin aklındaki afyon, bilimsel olmayan zırvalar ve gene bilimsel olmayan kuruntular olarak adlandırırız. Bazılarınız, Ev Ekonomisi dersinin 1. sınıfında Samuelson'un yazmış olduğu ders kitabını okumuşsunuzdur. O sıkıcı kitabı anımsadınız mı? Bu kitabm son olarak yapılan beşinci baskısında (böyle bir kitabın beşinci baskısmı yapmış olduğunu düşünebiliyor musunuz?) sizi bir tuhaf edecek ve başlığı «Sevgi ve Ekonomi» olan bir bölüm vardır. Güzel bir bölümdür bu. Girişinde yazar şöyle der; «Harvard Üniversitesi'nden arkadaşlarım aklımı yitirdiğimi söyleyeceklerdir. Oysa ben, aklımı yeni bulduğumu onların bilmelerini isterdim.»

Sorokin, kitabında şunları da söyler; «Bizler sevgiyi insan davranış ve kişiliğini kararlaştıran; onun biyolojik, toplumsal, akılsal ve ahlaksal gelişmesini etkileyen; tarihsel olayların akışını, toplumdaki kuruluşların ve kültürün şekillenmesini etkileyen gücünü kanıtlayan tüm kuramlara karşıt olarak peşin hükümlüyüzdür. Beş duyu ile algılanan bir ortam içinde bütün bunlar inandırıcı ve bilimsel olmayan, peşin yargılı ve batıl inançlar gibi görünürler.» Ve ben, gerçekte nerede olduğumuzu biliyorum. Sevgi peşin yargılı, batıl inançlı ve bilimsel olmayan bir kuruntudur.

Sizinle birlikte takviye edici, birbiri içinde erimeyen, görkemli, sevecen ve gerçekten seven insanın deneyeceği yollardan bir ilişki kurmayı isterdim. Her şeyden önce seven birey kendi kendisine özen göstermelidir. Bu başta gelen, bir numaralı bir eylemdir. Ancak bununla bir egoizma yolculuğunu murad etmiyorum. Kendi kendine gerçekten özen gösteren ve şunları diyen kişiyi anlatmak

istemekteyim; «Her şey benim içimden süzülüp geçiyor ve ben daha çok vermek zorunda kaldıkça daha büyüyorum. Daha çok anlayışlı oldukça ve başkalarına öğretme yeteneğim arttıkça daha inanılmaz, daha güzel, daha şaşırtıcı ve dünyanın en sevecen kişilerinden biri olacağım. Bu konuda ABD'nin Kaliforniya eyaletinde çok heyecan verici çalışmalar Rogers, Maslov ve Herbert Otto gibi büyük hümanist ruhbilimciler tarafından yapılmaktadır. Bu kişiler ve diğerleri, bizlerin içerdiğimizin çok küçük bir bölümüyle bizi oluşturduğumuzu; oysa, insanda çok büyük bir potansiyelin var olduğunu ve gerçekten uçmayı istersek uçabileceğimizi söylemenin tuhaf olmayacağını ileri sürüyorlar!

Eğer renkleri görebiliyorsak bunları dokunma ile duyumsama yeteneğimizin olabileceğini iddia ediyorlar! Bir kartaldan daha iyi görme, bir av köpeğinden daha iyi koku alma yeteneğimizin olabileceğini ve gerçekten heyecan verici düşlerle sürekli dolu olan kocaman bir aklımız olduğunu düşünüyorlar. Ama benliğimizi oluşturan bu yeteneklerin yalnızca küçük bir bölümüyle de mükemmelen mutluyuz. Londralı psikiyatri uzmanı R.D. Laing Deneyimin Politikası adlı kitabmda pek dürtücü, alışık olmadığımız, oldukça korkutucu, bununla birlikte görkemli bir meydan okumayı öne sürmektedir. Yazar şöyle diyor; «Düşündüğümüz bildiğimizden daha, azdır: Bildiğimiz sevdiğimizden daha azdır: Sevdiğimiz olandan çok daha azdır. Ve bu duyarlı noktada bizler kendi olduğumuzun çok daha altındayız.» Bu çok kafa karıştırıcı bir durum değil midir?

Bunları bilerek, olgunlaşabilmek için çok fazla isteğimiz bulunması gerekir. Eğer tüm yaşam olgunlaşma, görme, duyumsama, dokunma ve koku alma işlemlerine yönlendirilirse sıkıcı bir saniye bile bulunmayacaktır. Öğrencilerime hep haykırırım: «Ne olduğunuzu ve sizde var olan o inanılmaz potansiyeli düşünün.»

Bana geçmişte her bireyin görkemli benzersizliğinden yeterince zevk almamışız gibi geliyor. Kişiliğimizin ana rahmine düşüşle başlayarak şu ana değin yaşadığımız tüm deneyimler ve bunun yanı sıra kalıtımla bize geçenlerin toplamından oluştuğunu kabul ediyorum. Ancak çoğu kez bir X etkeninin varlığı unutuluyor. Sizin içinizdeki sizin bir parçanız, her insandan farklıdır. Bu da, dünyadaki yolunuzu çizecek, dünyayı görüş biçiminizi kararlaştıracak ve özel, belirli bir birey olmanızı sağlayacaktır. Benzersizliğimiz beni endişelendiriyor çünkü bana bunu azaltıyor ve yitiriyoruz gibi geliyor. Benzersizliğimiz üzerinde ısrarla durmuyoruz. Kişileri benzersizliğini keşfedip geliştirmeleri gerekliliğine inandırmıyoruz.

Öğrenim herkese benzersizliğini keşfetme, benzersizliğini nasıl

geliştireceğini öğretme ve sonra da bunu başkalarıyla paylaşmaya yardımcı işlem olmalıdır. Yaşam boyunca karşılaştığınız insanların size şunu söylediğinde dünyanın nasıl olacağmı düşünün: «Sizin için benzersiz olmak ne iyi; farklı oluşunuz ne iyi. Farklılıklarınızı bana gösterin. Belki ben de onlardan bir şeyler öğrenebilirim.» Oysa, pek çok işlemimiz tekrar tekrar herkesi bir başkasma benzetmeye çalışır biçimdedir.

Birkaç yıl önce şimdi üniversitede öğretmen olan öğrencilerimle birlikteydim. Dersleri izlemek için sınıflara girdim ve bir milyon yıl önce ben öğrenciyken neler oluyorsa şimdi de aynı şeylerin olduğunu görerek şaşkınlığa düştüm. Örneğin, resim dersi öğretmeni sınıfa girecekti. Bizlerin de sınıfta resim dersi öğretmenini nasıl beklediğimizi ve onun için hazır olduğumuz günleri anımsar mısınız? Resim kâğıtlarımızı masanın üzerine koyar, renkli kalemlerimizi kâğıdın yanına dizer, öğretmenin gelişini beklerdik. Sonunda kadın öğretmen koşar adımlarla sınıfa girerdi. Ben böyle sınıftan sınıfa koşarak ders vermeye giden resim öğretmenine gerçekten acırdım. Öbür sınıftan bize koşarak gelir, ancak başını bir eğerek selam verme fırsatı bulur ve konuşmaya başlardı: «Çocuklar, bugün bir ağaç resmi çizeceğiz.» Karatahtaya yaklaşır, büyük bir yeşil top ve küçük bir kahverengi gövde halinde kendi ağacını çizerdi. Elma şekeri biçimindeki o ağaçları düşünün. Yaşamım boyunca ben bu biçimde bir ağacı hiç görmedim. Oysa öğretmen ağacını böyle çizer ve, «Haydi çocuklar, siz de çizin» derdi. Herkes uğraşmaya başlar, resmi çizerdi.

O küçük yaşta bile bir sağduyunuz varsa kadm öğretmenin sizden onun ağacını çizmenizi istediğini sezinlerdiniz. Çünkü çizimde onun ağacına yakınlaştıkça daha iyi notlar alırdınız. Eğer bu durumu daha birinci sınıfta sezinlemişseniz, küçük bir elma şekeri şekli çizer ve öğretmen de, «Oh! Bu çok güzel olmuş. Neredeyse Tanrısal bir ağaç!» derdi. Oysa sınıfta bu kadın öğretmenin yaşamında hiç ağaç görmemiş olduğunu anlayacak kadar ağacı gerçekten tanıyan öğrenciler de çıkardı. Böyle öğrenciler ağaca tırmanmış, gövdesini kollarıyla sarmış, dalından yere düşmüş ve ağacın yaprakları arasında esen rüzgârın sesini dinlemiş çocuklar olurdu. Bunlar ağacı gerçekten tanır ve elma şekeri olmadığını bilirlerdi! Bu yüzden önce eline mor, sarı, turuncu, yeşil ve morumsu kırmızı renkleri alır; sonunda güzel ve tuhaf bir resim çizip öğretmene verirlerdi. Kadın böyle bir resme bakar bakmaz çocuğa haykırırdı; «Beyni arızalı çocuk sen de!»

Öğrenimle ilgili beni her zaman eğlendiren çok güzel küçük bir öykü vardır, öykünün adı Hayvanlar Okulu'dur. Bu öyküyü anlatmayı her zaman çok severim. Çünkü öylesine yabanıl ve gerçektir ki... Eğitimciler de yıllardır bu öyküye gülerler ama kimse bu konuda bir

şey yapmaz. Öyküde bir gün ormandaki hayvanlar bir araya gelmiş ve bir okul kurmayı kararlaştırmışlardır. Bir tavşan, bir kuş, bir sincap, bir balık ve bir yılanbalığı okulun Öğrenim Kurulu'nu oluştururlar. Kurulda tavşan öğrenim planında koşmanm yer almasında ısrarlıdır. Kuş da uçmanın programda bulunmasını savunur. Sincap dikine tırmanmanın ve balık ise yüzmenin planda yer almasında ısrarlıdırlar. Bütün bunlar bir araya getirilir ve öğrenim programı hazırlanır. Şimdi hepsi tüm hayvanların bu derslerin tamamına devam etmelerini isterler. Sonunda bu da olur. Tavşan koşmada A derecesini alırken ağaca tırmanma onun için gerçek bir sorun olur. Sürekli arkaya doğru yuvarlanmaktadır. Kısa sürede beyni hasara uğrar ve iyi koşamaz olur. Koşmada A derecesi alacağına bu kez C'de kalır kuşkusuz ağaca tırmanmada her zaman F notu almıştır. Kuş her zaman uçuşta çok iyi dereceler yapmaktadır, oysa toprakta tünel kazmaya gelince işleri iyi gitmez. Sürekli gagası kırılır ve kanatları kopar. Kısa süre sonra o da uçmada C notu alır. Zaten tünel açma derecesi hep F'de kalmıştır. Ayrıca ağaca dikine tırmanmada da çok kötü anlar yaşamıştır. Bu öykünün ana fikri, smıfta her şeyi yarı yarıya başaran geri zekâlı bir yılanbalığının birinci olduğu şeklindedir. Oysa, öğrenim yaptıranlar durumdan hoşnut ve mutludurlar. Çünkü herkes her derse devam etmiş, bu da geniş tabanlı öğrenim olarak adlandırılmıştır. Biz buna güler geçeriz. Oysa, gerçekte yapılan da budur. Tüm çabalarımız herkesi diğerlerine benzetmeye yöneliktir. Ve kişi kısa süre içinde yöneticileri memnun etmenin öğrenim alanında başarıyı getireceğini öğrenir.

Bu benzetme çabaları üniversitelerde de sürer. Yüksek öğrenimde görev alan bizler de herkes kadar suçluyuz. Kişilere, «Uç! Kendini düşünerek uç!» demiyoruz. Onlara eski bilgileri veriyor ve, «Şimdi temel olan budur. Zaten önemli olan da budur.» diyoruz. Başka hiçbir şey değil ama bir tek 'en iyi yol'u öğreten profesörler tanıyorum. Bu profesörler şunu söylemiyorlar; «İşte size birçok araç. Şimdi siz de kendinizinkini oluşturun. Soyut düşünmeye başlayın. Düş kurmaya dair, bir süre düş görün. Yeni bir şeyler bulun.» Profesörlerin öğrencilerinin arasında kendilerinden daha büyük düş kuranlar olamaz mı? Şu halde her şey sizinle başlıyor. Neyiniz varsa onu verebilirsiniz. Kendi ağacınızdan vazgeçmeyin. Ona tutunup sarılın. Siz yalnızca siz, büyülü güçlerin bileşkesi olarak böyle bir ağacı yaratan kişi oldunuz ve olacaksmız. Siz, siz olarak en iyisiniz. Siz başkalarının yerine geçtiğinizde her zaman en iyi ikinci olabilirsiniz.

Bizler, kişinin kim ve ne olduğunun değil, nelere malik olduğunun ölçüldüğü bir kültür içinde yaşıyoruz. Kişinin çok şeyi varsa o büyük insan olmalı; az şeyi varsa o zaman da önemsiz kalmalıdır. Yedi yıl kadar örce gerçekten tuhaf bir şeyi yapmaya karar yermiştim. Hiç

değilse o zaman tuhaf bir şey olarak düşünülmeliydi bu. Sahibi olduğum her şeyi arabamı, hayat sigortası poliçemi, evimi, tüm «önemli» şeylerimi satacak ve bir, iki yıl süreyle bütün bu şeyleri elden çıkarmış olacaktım. Bu sürede kendim için bir şeyler arayacaktım. Bu sürenin büyük bölümünü Asya'da geçirdim. Çünkü, Asya'yı dünyanın diğer yerlerinden çok daha az tanıyordum. Asya'daki ülkeler az gelişmiş ülkelerdi. Pek az şeyleri vardı ve bu nedenle korkunç derecede önemsiz olmalıydılar. Oysa, sonucu çok farklı bulmuştum. Sizlerden Asya'da bulunanlar ya da Asya kültürü üzerinde araştırma yapmış olanlar benim başlangıçta bu konuda sahip olduğum Batılı düşüncenin ne denli yanlış olduğunu hemen bileceklerdir. Asya'da pek çok şey öğrenip beraberimde getirdim.. Ve bunlar beni çok farklı bir yola soktular. Bu yolun nereye uzandığını bilmiyor ve merak da etmiyorum. Ancak bu yol gerçekten farklı, heyecan verici ve şaşırtıcıdır.

Kamboçya'da (günümüzde Kmer Cumhuriyeti) çok ilginç bir şey buldum. Ülke çoğunlukla Tonle Sap adı verilen bir gölden oluşmuştu. Pek çok insan gölün çevresinde çalışıyor ve yaşıyordu. Turistler, Kamboçya'ya gelince, sanki zorunluymuş gibi doğruca Angkor Wat'a gidiyorlardı. Bu inanılmaz bir durumdu. Üzerinde maymunların dolaştığı büyük ağaçlardan oluşan ormanların örttüğü Budist yapılarının kalıntıları inanılmaz özellikteydiler. Bu kalıntılar en yabanıl düşlerimizin bile ötesindeydiler. Oradayken ülkeyi çok seven ve Fransızlar oradan ayrıldıktan sonra bile Kamboçya'da ikinci sınıf bir yurttaş olarak kalan bir Fransız kadınla tanıştım. Kadın bu ülkeyi ve halkını gerçekten seviyordu. Ve bunların uğrunda her şeye katlanabilirdi. Bir gün bana şöyle demişti; «Biliyorsun Leo, bu halkı gerçekten tanımayı istiyorsan onları Budist yapı kalıntılarında bulamayacak; halkı kendi köylerinde bulabileceksin. Bisikletimi al ve Tonle Sap Gölü'ne git. Orada neler olduğunu gör şimdi.»

Kamboçya'da doğa pek acımasızdır. Her yıl muson yağmurları yağar. Her şeyi akarsulara, nehirlere ve göllere taşır götürür. Bu yüzden sürekli olarak ayakta duran büyük evler kuramazsınız; çünkü, doğa bunların yalnızca sürüklenip götürüleceğini size söylemiştir. Küçük kulübeler kurar, bunların içinde yaşarsınız. Turistler bu kulübelere bakar ve şöyle derler; «Bunlar yalnız tuhaf ve yabanıl değil; bu denli sefalet içinde yaşayan kesinlikle fakir insanlardır.» Oysa buradaki durum sefalet değildir. Sefalet, durumu sizin nasıl algıladığınıza bağlı bir şeydir. Bura halkı rahat ve ülke iklimiyle kültürüne tam uyan evlerini pek sever.

İşte ben de o gün göle gittim. Orada halkın bir araya geldiğini, ve muson yağmurları için hazırlık yaptığını gördüm. Bunun anlamı,

ortaklaşa kullanacakları büyük sallar yapmaları demek oluyordu. Muson yağmurları yağmaya başlayıp da evlerini sürükleyerek götürünce birkaç aile salın üzerinde bir araya gelip yılın altı ayını bir arada geçiriyorlardı. Komşularınızla birlikte yaşamak güzel olmaz mıydı? Yalnızca birlikte bir sal yaptığınızı ve bunun üzerinde yılın altı ayı birlikte yaşadığınızı düşünün! Bize bu durumda ne olurdu? Birdenbire bir komşuya sahip olmanın önemini sezinlerdik. Böyle bir komşu bir balık tuttuğunuzda oturup sizinle birlikte yemek yiyebilir ya da yalnızlık çektiğinizde gidip yanına oturur, bir derdinizi ona dökebilirdiniz. Bu şekilde birlikte oturup konuşmalar birbirinizden bir şeyler öğrenmenizi ya da dünyayı daha iyi anlamanızı sağlardı.

Kamboçya'da muson yağmurları bitince aileler birbirinden ayrılır ve bağımsız üniteler şeklindeki yaşamlarını sürdürürler.

O gün göle gidince oradaki insanlara yardım etmeyi istedim ve işaret diliyle bu isteğimi onlara iletmeye çalıştım. Oysa, bu insanların taşınacak pek fazla bir şeyleri yoktu. Biraz kap kacak, yatak, kilim, giysiler. O zaman düşündüm; «Yarın Los Angeles kentinde muson yağmurları yağsa ne yapardım? Yanıma neyi alırdım? TV aygıtımı mı? Otomobilimi mi? Catherine halanın Roma'dan getirdiği vazoyu mu?» Böyle düşünün bir kez. Bu durum bize Los Angeles yangını sırasında dramatik bir biçimde gösterilmiştir. Los Angeles Times gazetesinde bir ara çıkan iki resim beni gerçekten rahatsız etmişti. Resimlerden birinde Malibu caddelerinden aşağı doğru koşan bir kadın, bir kucak dolusu kitabı taşırken arkasında evi büyük yangının alevlerine yem olmaktaydı. Resmi görünce düşünmüştüm; «Vay! Bu kadmı tanımayı isterdim. Bu denli değerli olarak gördüğü kitaplarının neler olduğunu öğrenmeyi de çok isterdim.» O resmi kesip üniversitede doktora yapan çok sevdiğim değerli öğrencilerime göstermiştim. öğrencilerime, «Kadının kucağındaki kitapların neler olabileceğini düşünüyor musunuz?» diye sordum. Ne yanıt verdiler biliyor musunuz? «Kadının gelir vergisi bildirimleridir,» dediler. İşte bizler ABD' de bu noktadayız. Bir kızın evinden mağazaların çok alışveriş edenlere ödül dağıtmak için verdiği pay kuponlan ile birlikte kaçtığını duydum! Kız bu konuda şöyle diyordu; «Bunu neden yaptığımı bilemiyorum.» Bu da bizim ne denli tuhaf kişiler olduğumuzu gösteriyor. Ancak bu kızın nesi olduğunu biliyor musunuz? Onun için, yalnızca kendisi vardı. Tüm olan da budur. Sonunda yalnızca kendinize sahipsinizdir.

Daha sonra sevimli bir insanın tüm etiketlerden kurtulabilmesini düşündüm. Biliyorsunuz, bizler gerçekten olağanüstü yaratıklarız. İnsan olmak, dünyada en büyük şeydir. Oysa bizler tuhafız ve yeniden gülebilmeyi öğrenmek zorundayız. Tuhaf şeyler yapıyoruz. Sözgelişi, zamanı yarattık ve sonra onun esiri olduk. Şimdiki gibi, aklımızın

gerisinde şunu ya da bunu yapmak için yalnızca on dakikanız kaldığını düşünüyor olabilirsiniz. Gerçekten inanılmaz türden bir şeyin geçtiği bir yerde olabilirsiniz. Ama saat 10'u 7 dakika geçiyor olabilir ve siz de oradan kesinlikle ayrılmak zorunda bulunabilirsiniz. Çın çın çalan zillerimiz vardır. Evet ziller! Her zilin acı acı çalışında buna bir karşılık veririz. O zil şurada ya da burada olmamız gerektiğini söyler. Bizler zamanı yaratmış, şimdi de onun esiri olmuş bulunuyoruz.

Aynı düşünceler, sözcükler için de doğrudur. Hayakawa'nın "Dilin Kullanılışı ve Yanlış Kullanılışı" ya da Wendell Johnson'un "Şaşkınlıklar İçindeki İnsanlar" adlı kitaplarını ve benzerlerini okumuşsanız dilin ne büyük güçte olduğunu görürsünüz. Bir sözcük yan yana gelen birkaç fonetik simgeden oluşur. Ona bir anlam verirsiniz sonra da yeri gelir onlar size yapışır kalır. Ona bilmeyle, kavramayla ilgili ya da duygusal bir anlamı uygun görürsünüz ve sonra o sözcük sizinle birlikte yaşar.

Dr. Timothy Leary, Harvard Üniversitesi'ndeyken akıl üzerine inanılmaz bir çalışma yapmıştı. Bu çalışmasında şöyle diyordu; «Sözcükler donmuş birer gerçektirler.» Bir sözcüğü öğrendiğiniz ve o sözün akılsal ve duygusal anlamını aldığınızda o sözcüğe geri kalan ömrünüzde bağlanmış olursunuz. Böylece, sözcükler dünyanız kurulmuş olur. Her şey bizi olgunlaşmaktan alakoyan yapışık ve donuk bir sistemden süzülerek oluşur. Bizler, «O bir komünisttir!» gibi laflar ederiz. Pof! Sonra adamla ilgimizi keser, onun hakkındaki sözleri dinlemeyiz bile. Bazı kişiler birisi için, «O bir Yahudidir!» der. Pof! Onunla da ilgimizi keser, saygı göstermeyiz ona. «O bir İtalyandır» deriz. Pof! Etiketler, etiketler, etiketler. Kaç çocuk bu şekilde yolun bir yerinde birisi tarafından etiketlendiği için öğrenim yapamamıştır? Aptallaşmış ya da duygusuz kalmış veya duygusal yönden rahatsız olmuştur? Kesinlikle aptal bir çocuk tanımıyorum. Ancak iki çocuğun da birbirine benzemediğini biliyorum. Etiketler insanlar arasında mesafe koyan şeylerdir. Bizi iteleyip birbirimizden uzaklaştırırlar. Kara derili adam. Kara derili adam nedir? O da sever mi? Sevdiklerine özen gösterir mi? Onun çocukları nasıldır? O da herkes gibi ağlar mı? O da yalnızlık çeker mi? O da güzel midir? O da mutlu mudur? Birisine bir şey verir mi? Bunlar önemli şeylerdir. Oysa, onun kara derili, Yahudi, İtalyan, komünist, demokrat ya da cumhuriyetçi oluşu hiç de önemli değildir.

Çocukluğumda çok benzersiz bir deneyim yaşadım. Bunu yaşamımla ilgili tarihçelerde bulabilirsiniz çünkü bütün bunlar orada yazılıdır. Los Angeles kentinde doğmuşum. Annem ve babam İtalyan göçmeniydiler. Bizimki kalabalık bir aileydi. Anne ve babam açıkça

görüldüğü gibi büyük sevgililerdi. İtalya-İsviçre Alplerinin eteklerinde herkesin birbirini tanıdığı küçük bir köyden bu ülkeye gelmişlerdi. Köyde herkes köpeklerin bile adını bilir, köyün rahibi şenliklerde kiliseden çıkar, sokaklarda herkesle birlikte dans eder ve herkes gibi sarhoş olurmuş. Burası dünyanın en güzel yeriymiş ve bu insanlar tarafından eski biçimde yetiştirilmek en büyük zevkmiş.

Oysa beş yaşında devlet okuluna götürülüp bana pek resmi kişiler tarafından test uygulanınca daha sonra öğrendiğim şey, geri zekâlılar sınıfına alınışım oldu! İtalyanca ve İtalyanca'nm bir aksanını konuşabildiğim için bu bana sorun oluşturmadı. Biraz da Fransızca ile İspanyolca konuşuyordum. Oysa, İngilizcem iyi değildi ve bu yüzden geri zekâlı sayılmıştım. Bu terim şimdi sanırım «kültürel yönden dezavantajlı» anlamına gelmektedir. Beni geri zekâlılar sınıfına koymuşlardı ve yaşamımda bundan daha heyecanlandırıcı bir öğrenim deneyimi yaşadığımı anımsamıyorum! Sevecen, yüreği öğrencilerininkiyle birlikte atan sıcak gülüşlü bir öğretmeni düşünün. Adı Bayan Hunt'tı ve onun okulda böyle «ağır» öğrencilere bir şeyler öğretebilecek tek öğretmen olduğuna eminim. Bayan Hunt, soğan köküne benzeyen gövdesiyle şişman bir kadındı. Sürekli sarımsak koktuğum halde beni severdi. Yanıma gelişini, üzerime eğilişini ve bana sarılışını hep anımsarım! O kadın öğretmenden çok şey öğrendim çünkü onu seviyordum. Sonra, bir gün büyük bir hata yaptım. Bir gazetenin çocuk sayfasına Romalıymışım gibi yazıp gladyatörlerin gösterilerini betimledim. Daha sonra başıma gelen, yeniden teste sokuluşum ve normal bir sınıfa geçirilişim oldu. Kuşkusuz bu yeni sınıfım ve sonrakilerde öğrenim yaşamımın sonuna değin çok sıkıldım.

O dönem benim için yaşamımın en sarsıntılı dönemi oldu. Çevremdekiler beni o sıralarda pek tutulan bir adla, İtalyan diye çağırıyorlardı. Adım yerine böyle çağrılmayı anlayamıyordum. Babam o zaman iriyarıydı. Şimdi de öyledir ve üstelik ataerkil bir ailenin büyüğüdür. Ona, «Baba, İtalyan ne demektir?» diye sorardım. Babam yanıtlardı; «Oh, aldırış etme sen, Felice. İnsanlar her zaman ad takmaya bayılırlar. Bunun bir anlamı yok. Ad takmanın dışında seni doğru dürüst tanımıyorlar bile. Bunun seni rahatsız etmesine izin verme.» Oysa, durum beni gerçekten rahatsız ediyordu. Çünkü, kişilerle arama mesafe koyuyor ve beni kenara itici oluyordu. Bana bir etiket takılmıştı. Bir hayli üzülüyordum kuşkusuz. Çünkü bunun anlamı, beni tanıdıklarını sanıp İtalyan diye adlandırmalarına karşın bu kişilerin aslında beni tanımamaları demekti. Beni bir sınıfa koymuş oluyorlardı. Bu onları rahat ettiriyordu. Ama, beni iyi tanımıyorlardı. Örneğin, annemin bir şarkıcı olduğunu ve bu ülkeye ilk geldiklerinde babamın garsonluk yaptığını bilmiyorlardı. O sırada babam tüm gece boyu çalışır, annem de biraz yalnızlık çekerek on birimizi çevresine

toplar ve Aida ya da La Boheme operalarını oynatırdı. Bunlardaki rolleri kapmak için nasıl da çekişirdik? Ailedeki en iyi Butterfly olduğumu anımsarım. Şimdi de öyleyimdir ve Metropolitan Operası beni keşfederse onlar için iyi bir gösteri ortaya koyabilirim. On ya da on bir yaşlarma geldiğimizde bu operaları ezbere biliyor ve tüm rolleri oynayabiliyorduk. Okuldaki kişiler ufacık etiketleri takarak bu gerçekleri dikkatlerinden kaçırıyorlardı.

Ayrıca bu kişiler, annemin insanın boynuna sarımsak sürüldüğünde ona hiçbir hastalık gelmeyeceğine inandığını da bilmiyorlardı. Annem boyunlarımıza sarımsak sürer, üzerine bir mendil bağlar ve sonra bizleri öylece okula gönderirdi. Size küçücük bir sır vereyim: Sağlığım o zamanlar çok mükemmeldi. Bir tek gün bile hasta olmazdım. Bunu açıklayan kuramlarım bulunuyordu: Kimsenin bana mikroplarını geçirecek kadar yaklaşmadığını sanıyorum. Daha sonra sarımsaktan vazgeçip incelikli biri haline girince her yıl bir kez gribe tutulmaya da başladım. Beni İtalyan diye çağırırlarken bunları bilmiyorlardı. Ayrıca akşam yemeğimizden sonra babamızın koymuş olduğu kuralı da, yani masadan kalkarken o gün yeni neler öğrendiğimizi söylememiz gerektiğini de bilmiyorlardı. Oysa biz bu kuralı ne denli korkunç ve çılgınca bir şey olarak düşünürdük! Kızkardeşlerim ve ben ellerimi yıkar ve sabunu kapmak için boğuşurken şöyle derdim; «Pekiyi. Şimdi bir şeyler öğrensek iyi olur.» Ansiklopediye saldırır ve «İran'ın nüfusu ... milyondur» gibi bir madde bulurduk. Yemeğe oturur, koca bir tabak spagetti ve dana etini tükettikten sonra babam oturduğu sandalyenin arkasına yaslanıp siyah purosunu çıkararak yakarken sorardı; «Felice, bugün yeni olarak neyi öğrendin?» Ve ben monoton bir ses tonuyla vızıldar gibi, «İran'ın nüfusu ... milyondur» .derdim.

Babama göre hiçbir şey önemsiz değildi. Anneme döner ve, «Rosa, sen bunu biliyor muydun?» derdi. Annem hiç etkilenmemiş bir tavırla, «Hayır» diye yanıt verirdi. Bizler düşünürdük, «Bak, annemiz ve babamız ne çılgın insanlar?» Ama size bir sır daha vereceğim: Şimdi bile ne denli yorgun olsam gece yatağa sırtüstü yattığımda kendi, kendime sorarım; «Felice, eski arkadaş, bugün yeni olarak neyi öğrendin?» Eğer aklıma bir şey gelmezse kalkar kitap karıştırır, yeni bir bilgi edinir, sonra yatar uyurum. Belki öğrenme denilen şey budur. Oysa okuldaki arkadaşlarım beni İtalyan diye adlandırırken bunu da bilmiyorlardı. Etiket insanların araşma mesafe koyan bir şeydir. Bunları kullanmayı bırakın! Çevrenizdeki kişiler bunları kullanıyorsa şu sözleri söylemek yürekliliğini kendinizde bulun: «Sen neden söz ediyorsun? Ben böyle bir şeyi bilmiyorum.» Her biriniz ve hepiniz bu tür etiketleri kullanmayı bırakırsa, etiketler de ortadan kalkacaktır. En basit insan bile tek bir sözcükle, tanımlanmak istenirse, böylesine geniş anlamı olan bir sözcük bulunamaz. Ancak bu işe siz engel

olabilirsiniz. Seven insan buna katlanamaz. Bir insana bir ad takıp onu kenara itmek yerine yapılacak daha pek çok güzel şey bulunmaktadır.

Şu halde seven insan sorumlulukları tanıyan insandır. Dünyada insan olmaktan daha büyük sorumluluk yoktur. Ve sanıyorum ki, siz de buna inanırsınız.

Sevgi dolu insan zaman kaybından ve insan enerjisinin boşa harcanmasından nefret eden kişidir. Ne denli çok zamanı boşa harcarız. Sanki sonsuza dek yaşayacakmışız gibi. Aşağıdaki öyküyü size anlatmam gerekir çünkü yaşamımdaki en büyük deneyimlerden birini oluşturuyor. Üniversitenin Öğrenim Fakültesi'ne bağlı okullardan birinde genç, stajyer bir bayan öğretmen vardı. Onu tüm zamanların en iyi öğretmenlerinden biri olarak düşünüyorum. Bu öğretmen insanın duygularını zenginleştiren türden bir kişiydi ve çocukları çok seviyordu. Kendini bu işe öylesine adamıştı ki, onu elden çıkarmak olanaksızlaşmıştı. «Çocuklarla ilgilenmek istiyorum; onlarla ilgilenmek istiyorum» diyordu. Bu kız üniversiteyi bitirdi, kesin olarak öğretmenliğe atandı. Kuşkusuz ruhsal ve akılsal yönden güzel bir kadındı. Birinci sınıfa öğretmenlik yapıyordu. Yaşadığı tüm olayı anımsıyorum çünkü bu öğretmen başından geçenleriadım adım, özellikle önemli anlarında izlememe izin vermişti.

Sınıfa ilk kez girdiğinde öğrenim kılavuzuna baktı. Bunlarda şimdi de neler yazılı olduğunu bilirsiniz. Programın ilk ünitesi «Mağaza» idi. Evet, M-A-Ğ-A-Z-A. Bayan öğretmen programa yeniden baktı ve, «Bu olamaz. 1970'li yıllardayız ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşıyoruz» dedi. Ekledi; «Bu çocukların hepsi mağazalarda, süpermarketlerde büyüdü. Çoğu kez mağazaların küçük tekerlekli arabalarında gezdirildiler. Campell hazır çorbalarının teneke kutularma, minik ayaklarıyla takılıp kutuları sütlerle birlikte devirdiler. Mağazanın ne olduğunu hepsi pek iyi bilir. Bir mağazayı inceleyip öğrenmekle elimize ne geçecek?» Bütün bunlara karşm öğrenim programında yazılı olan buydu. Genç öğretmen düşündü; «Pekiyi, belki de mağazayı incelemenin bir yarar ve ilginç yanı vardır. Gerçekten bunu araştırmalıyım» dedi. İlk gün çocuklarla birlikte hevesle yere, halının üzerine oturup onlara şöyle sordu; «Çocuklar, bir mağazayı inceleyip öğrenmeyi ister misiniz?» Çocuklar, «İstemeyiz. Bu kötü bir konu» dediler.

Günümüzün çocukları eskisi kadar budala değiller. McLuhan, çoğu çocuğun ana okuluna gitmeden önce 5.000 saatini televizyon karşısında geçirdiğini ortaya koymuştur. Çocuklar cinayetleri, ırza geçmeleri, aşk maceralarını görüyor, müzik dinliyor, Paris ve Roma'yı görmüş gibi oluyorlar. Televizyon ekranında şiddet olaylarında

insanların feci biçimde öldüğünü izliyorlar. Sonra, bu çocukları okula getiriyor ve onlara mağazaları öğretiyoruz. Ya da onlara içinde «Tom dedi ki, 'Oh! Oh!' Mary dedi ki, 'Oh! Oh!' Büyükanne dedi ki, 'Oh! Oh' Spot dedi ki, 'Oh! Oh!'» yazılı kitapları veriyoruz. Tanrı, Spot'un cezasını versin! Artık eşyaları değil çocukları eğittiğimizi sezinlemenin zamanı gelmiştir. Şunu dememiz gerekiyor: «Şimdi eğittiğimiz yeni çocuk kimdir ve onun gereksinimleri nelerdir?» Bunu yapmazsak bu çocuklar yarın kendilerini nasıl kurtarabilirler?

Ve kız da bu durumdaydı çünkü o gerçek bir öğretmendi. Çocuklara sordu; «Pekiyi. Neyi inceleyip öğrenmeyi istersiniz?» Küçük çocuklardan birinin gözleri irileşti. Hevesle konuştu; «Biliyorsunuz benim babam Jet Motorları Laboratuvarı'nda çalışıyor. Bize bir uzay gemisi yapabilir ve biz de bu gemiye binip her şeyi öğrenerek aya gidebiliriz.» Tüm çocuklar hep bir ağızdan, «Mükemmel! Bu çok iyi fikir!» diye bağırdılar, öğretmen de, «Haydi öyle yapalım» dedi. Ertesi gün çocuğun babası geldi, sınıfta model bir uzay gemisi kurdu. Adam da çocuklarla birlikte yerde halının üzerine oturup onlara bir uzay gemisinin çalışmasını ve aya gidişini anlattı. O sınıfta neler olduğunu görmeliydiniz. Çocuklar gökbilim ve karmaşık matematik kuramları hakkında konuşuyorlardı. Şimdi sözcük hâzinesi «Oh! Oh»lardan değil, roket parçaları, galaksiler, uzay ve diğer anlam dolu sözcüklerden oluşmaktaydı.

Sonra, böyle inanılmaz öğrenimin sürdüğü bir günün ortasında sınıfa okul müdürü girdi. Çevresine bakıp sordu; «Bayan W, Mağazanız Nerede?» Bir gün bu öyküyü New Yorker dergisi için yazarak adını da 'Bayan W, Mağazanız Nerede?' koymayı düşünüyorum. Öğretmen, müdürü bir kenara çekip alçak sesle konuştu; «Biliyorsunuz. Mağaza hakkında konuştuk. Oysa, öğrencilerim aya uçmayı yeğlediler. Bildiğimiz sözcük listesi ve okumaya çalıştığımız kitaplara bir bakın. Yakında Jet Motorları'ndan bir uzman gelip burada açıklamalı gösteri yapacak...». Müdür, öğretmeni şöyle yanıtladı; «Buna karşın, öğrenim programı sizin bir mağazanız olması gerektiğini bildiriyor, Bayan W ve siz de bir mağazaya sahip olacaksınız. (Zoraki bir gülümsemeyle) «öyle değil mi, canım?» dedi.

Bayan öğretmen bana geldi ve şöyle konuştu; «Bana öğretimde yaratıcılık hakkında söylediklerinize ne oldu? Beni heveslendirmiş ve heyecanla doldurmuştunuz. Ve şimdi öğretmenliğe başladım. Seramikten muzlar yapmaya zorunluyum. Her şey muz yediniz, muzun kabuğunu soydunuz, muz yüzünden hasta oldunuz ve sonra altı haftalık üniteleri mağaza için seramikten muzlar yapmaya harcadınız olacak... Bütün bunlar hep boşuna zaman harcamaları. Biliyor musunuz, bu bayan öğretmen ne yaptı? Öğrencileriyle birlikte

oturdu ve konuştular: «Çocuklar, gelecek yıl da Bayan W'nin burada olmasını ister misiniz?» Yanıt, «Oh! Evet» oldu. «O halde şimdi bir mağaza yapmak zorundayız.» Bu kez yanıt, «Pekiyi. Yapalım ama çabuk yapalım» şeklinde verildi. İki gün içinde altı haftalık üniteyi tamamladılar. O Tanrı'nın cezası seramik muzları yaptılar. Kutuları birbirlerine çaktılar. Her şeyi bunun içine koydular. Öğretmen çocuklara müdür geldiğinde ne yapacaklarını söyledi. Müdüre mağazada yapılanları göstermeleri gerekiyordu. Daha sonra, müdür sınıfa geldiğinde mutlu oldu. Çünkü sınıfta bir mağaza vardı ve çocuklar soruyorlardı; «Bugün biraz muz almak ister misiniz, efendim?» Müdür sınıftan çıkar çıkmaz çocuklar gene aya uçtular. İki yüzlülük ve boşa zaman harcamalar, boşa zaman harcamalar...

Bugün için yaşamak ve öğrenmek yeterli değildir. Dünyanın elli yıl sonra ne olacağını düşlemek, bu nedenle yüz yıl sonrası için öğrenim yapmak ve bin yıl sonrasını düşlemek zorunluluğundayız. Şimdi daha birinci sınıfta olan çocuk için dünya otuz yıl sonra bugünkü gibi olmayacak. Dünyamızın nasıl değiştiğine bir bakın. Şu anda yaşadığımız dünya için bizler hazırlıklı değildik. Bu yüzden endişeli ve gergin oluşlarımıza şaşırmayın. Ve dünya çok hızla değişiyor! Artık, «Büyükanne dedi ki, 'Oh! Oh!'»lara zaman kalmıyor.

Daha sonraları seven bir insanın içinden geldiği gibi davrandığını düşündüm. Bu benim çok güçlü olarak duyumsadığım bir durumdu; çünkü sanıyorum ki, içimizden geldiği gibi hareket etme yeteneğimizi yitirmiş bulunuyoruz. Hepimiz zamanı aklımızda tutuyor, bir sistematik içinde yer alıyoruz. Neye gülünebileceğini ve de iyi bir gülmeyi unuttuk. Bize genç ve incelikli bir kadının gürültü çıkararak gülmemesi gerektiği ve yalnızca ses çıkarmadan gülebileceği öğretildi. Bunu kim söyledi? Emily Post mu? O hasta bir kadındır! Varlığımızı nasıl sürdüreceğimizi başkasının bize söylemesini neden dinlemeliyiz? Oysa, her gün gazetelerde şunun gibi yazılan görüyoruz: «Sayın Bayan Post, kızım şubat ayında evleniyor. Elinde ne türden çiçekler bulunmalı?» Eğer kızınız elinde turp tutmayı istiyorsa bırakm öyle yapsın. «Sayın İç Dekoratör, benim oturma odamın pencerelerinde koyu mor renkte perdeler var. Halım ne renkte olmalı?» Bürosunda oturan bir küçük erkek kedinin «Hey, heh, heh!» dediğini ve sonra mektuba, «Eflatun renkli» diye yanıt verdiğini görür gibi oluyorum. Bunun üzerine sizde çarşıya koşup mor perdelere uyacak binlerce dolarlık eflatun renkli halı satın alıyor ve ortaya çıkan sonuç karşısında vurgun yemiş gibi oluyorsunuz. Aslında buna layıksınız! Çünkü, kendi duyumsamalarımıza güvenmiyoruz artık. Erkekler ağlamaz. Kim demiş? Ağlamak içinizden geliyorsa ağlayın. Ben her zaman; mutluyken, hüzünlüyken, bir öğrencim güzel bir şey söylediği zaman ya da şiir okurken ağlarım.

Eğer bir şey duyumsuyorsanız insanların bunu öğrenmesine izin verin. Kolayca heyecana kapılmayın, sevinç ve kederin kolaylıkla etkilemediği stoacı kişilerin hiçbir duyumsamalarını göstermedikleri yüzlerinden bıkmadınız mı? Gülmek istiyorsanız, gülün. Birisinin söylediği söz hoşunuza gitmişse, yanına gidip onu kucaklayın. Eğer bu doğruysa, doğru bir hareket olacaktır. Sanki bir yeri karıncalanıyormuş gibi, gene içinizden geldiği gibi hareket edip yeniden böyle yaşamayı deneyin. Bazen sabahları yataktan kendimi iyi ve bir tuhaf duyumsayarak kalkarım. Bir kezinde arabamı kullanarak işe gittiğimi anımsıyorum. Yolda Butterfly operasındaki aryaları söylüyordum kendi kendime. Operadaki aşk ikilisinin aryalarını. Hem de karşılıklı iki rolü. Üstelik o güne değin en güzel söylediğim şekilde. Arabamı durduran polis penceremden içeri biraz uzanıp bana baktı. Yüzünde kocaman bir gülümseme vardı. Şöyle konuştu; «Şimdiye değin yazdığım en eğlenceli ceza olacak bu.» Ben de, «Ne oldu, memur bey?» diye sordum. «Hızlı giden bir arabayı durdurmak için izliyordum. Siz ikimizi de geçtiniz.» dedi. Bunu sevmiştim. Doğru. Polisi görmemiştim. Çünkü kendi güzel dünyamdaydım.

Bizler sürekli olarak kendimizden ve başkalarından uzaklaşıyoruz. Sanki sorun yakınlaşmak değil de, onlardan nasıl uzak kalınabilinirmiş gibi. Ben eski türden duygulu insanlardan yanayım. Ellerim hep ileri doğru uzanır çünkü birilerine dokunduğumda onların canlı olduğunu anlarım. Gerçekten bizler bu doğrulamaya gereksinim duyuyoruz. Varoluşçular (egzistansiyalist'ler), bizim hepimizin görünmeyen kişiler olduğumuzu düşündüğümüzü ve bazen yaşadığımız gerçeğini kanıtlamak için intihar ettiğimizi söylerler. Pekiyi, ama ben bunu yapmayı istemiyorum. Yaşadığımızı ve var olduğumuzu kanıtlamanın çok daha az feci yolları bulunmaktadır. Birisi sizi kucaklarsa orada olduğunuzu bilirsiniz yoksa sizi aşıp geçecekti. Ben herkesi kucaklarım. Bana yaklaşın. Büyük olasılıkla kucaklanacaksınız, hiç değilse size dokunulacaktır.

Bizler dokunmaktan, duyumsamaktan ve duygularımızı göstermekten korkmamalıyız. Dünyada en kolay şey neysen ve ne duyumsuyorsan öyle olmak, öyle hareket edebilmektir. En zor şey ise, başkalarının sizin olmanızı istedikleri şey gibi olmaktır. Oysa, şu anda içinde bulunduğumuz durum budur. Siz gerçekten siz misiniz; yoksa başkalarının olmanızı söyledikleri siz misiniz? Ve gerçekten kim olduğunuzu bilmeyi ister misiniz? Bunu isterseniz yaşamınızın en mutlu anı olacaktır.

Seven insan aynı zamanda yaşamın sürekli harikalar ve eğlenceyle dolu olduğunu görür. Eminim ki, bu söylediğim türlü yayınlarda

verilenin tersidir. Ama bizlerin mutlu olması amaçlanmıştır. Çünkü dünyamızda ne denli güzel şeyler, ağaçlar, kuşlar ve suratlar bulunmaktadır. Üstelik birbirinin aynı olan iki şey bulunmaz. Ve her şey, her zaman değişmektedir. Bu durumda nasıl sıkılabilirsiniz? Aynı güneş batışı iki kez yinelenmez. Herkesin yüzüne bakın. Her bir yüz ötekinden farklıdır. Herkesin kendi güzelliği vardır. Birbirinin aynı olan iki çiçek bile görülemez. Doğa, iki şeyin birbirinin aynısı olmasını hor görmektedir. Bir otun iki yaprağı bile farklıdır. Budistler bana inanılmaz bir şeyi öğrettiler. Onların inanışında asıl olan burası ve şimdi kavramlarıdır.

Derler ki, tek gerçek burada olan; şu anda seninle benim aramda meydana gelendir. Yalnızca bir düş olan yarın için yaşarsan, gerçekleşmemiş bir düşe sahip olacaksın. Geçmiş ise artık bir gerçek değildir. Geçmişin bir değeri vardır. Çünkü şu anda var olan seni oluşturmuştur. Ancak tüm değeri budur. Şu halde geçmişte yaşama. Şu anı yaşa. Yemek yiyorsan ye. Sevişiyorsan seviş. Birisiyle konuşuyorsan konuş. Bir çiçeğe bakıyorsan bak. İçinde bulunduğun anın güzelliğini yakalamaya çalış!

Seven insan mükemmel olmaya gereksinim duymaz. O yalnızca bir insandır. Mükemmellik fikri beni korkutur. Böyle düşünürsek bir şey yapmaktan korkar hale geliriz çünkü onu mükemmelen yapamayabiliriz. Ünlü ruhbilimci Maslov denememiz gereken görkemli doruklar bulunduğunu; sözgelişi, seramikten bir kap yapmamız ya da bir resmi boyamamız ve «Bu benim uzantımdır» dememiz gerektiğini söyler. Bir başka varoluşçu kuram da şöyledir: «Ben var olmalıyım çünkü ben bir şey yaptım. Ben bir şey yarattım, bu nedenle ben varım.» Bununla birlikte biz bunu yapmayı istemiyoruz çünkü bunun iyi olmayacağını, onaylanmayacağını düşünüyoruz. Duvara mürekkep şişesini atıp lekeler yapmak istiyorsan bunu yap. De ki, «Bu benim içimden geldi. Bu benim yaratımdır. Ben yaptım ve iyidir.» Oysa, bizler korkuyoruz; çünkü, her şeyin mükemmel olmasını istiyoruz. Çocuklarımızın da mükemmel yetişmesini istiyoruz.

Kişisel deneyimlerimize bakarsak, ben ortaokul ve lise çağlarımdaki spor derslerimi anımsarım. Eğer bu satırları spor öğretmenleri okursa beni çok iyi dinleyip anlamalarını isterim. O derslerdeki mükemmeli arama çabalarını çok iyi anımsıyorum. Oysa, spor dersleri herkese eşit şans tanınan ve tüm yarışmanın kişinin kendisiyle yaptığı alanlar olmalıdır. Bir topu atamıyorsak daha sonra o topu kendimize göre en iyi şekilde nasıl atabileceğimizi öğrenebiliriz. Ama, spor derslerinde böyle olmaz. Burada her zaman mükemmellik ödüllendirilir. Derste her zaman öne çıkan gelişmiş kaslı büyük kişiler bulunur. Onlar her zaman as'tır, yıldızdır. Ben ise, boynumda asılı duran sarımsak

kesemle, üzerime uymayan ve sıska bacaklarımdan sarkan şortumla her zaman bir deri bir kemik olan bir öğrenciydim. Oyunlar için takım seçilirken bir sıra halinde tabura geçerdik. Ve ben o taburda her an ölür ölür dirilirdim. Siz de durumu anımsarsınız, öyle taburda beklerken o kocaman kaslı, göğüsleri öne çıkık kişiler, «Seni seçtim», «Seni seçtim» derler. Siz de seçilmek için bekleyen taburun iyice kısaldığını, kendinizin şimdi de orada dikildiğini görürdünüz. Taburda iki kişi siz ve bir de sizin gibi sıska bir çocuk kalırdı. Sonunda, «Buscaglia'yı aldım» ya da «Ben İtalyan'ı alacağım» derlerdi. Siz de artık geriye kimse kalmayan taburdan çıkmış olurdunuz. Bütün bunların nedeni, sizin bir sporcu olmayışınız ve de aranan mükemmelliğin görüntüsünü vermeyişinizdendi. Daha sonra okuttuğum sınıflardan birinde beden öğretmeni çıkacak bir öğrencim oldu. Bu genç daha sonra neredeyse ABD'nin Olimpiyat Oyunları jimnastik ekibine seçiliyordu. Oysa, bu genç yumru ayaklıydı. Diğer bakımlardan bu dünyada mükemmel diye tanımlayabileceğimiz bir kişiydi. Bedeni herkesi imrendirecek yapıdaydı. Zekâsı mükemmeldi. Gür saçları, parıldayan cin gibi gözleri vardı. Oysa, kendisini değerlendirişine göre güzel bir genç değil yalnızca bir yumru ayaklıydı. Sokakta yürürken bu gencin tek korkusu artık hiç farkedilmediği halde yumru ayaklı olarak nitelendirilmekti. Kendisini sakat olarak görüyordu, şu halde sakattı. İşte böyle bir mükemmellik fikri beni çileden çıkarır.

Gerçekte insan her zaman olgunlaşma ve değişme yeteneğine sahiptir. Eğer buna inanmıyorsanız ölüm olayı içindesiniz demektir. Her gün kişisel olarak dünyayı yeni bir şekilde görmemiz gerekir. Evinizin önündeki ağaç aynı değildir. Şu halde ona bir bakın! Kocanız, karınız, çocuğunuz, anneniz, babanız her gün değişirler. Şu halde onlara da bakın. Sizi de içermek üzere her şey bir değişim olayı içindedir. Geçenlerde öğrencilerimle birlikte bir plajdaydık. Öğrencilerden biri kumun üzerinde yaşlı, kurumuş bir denizyıldızı buldu. Büyük bir özenle denizyıldızını suya bıraktı ve şöyle dedi; «Oh! Bu denizyıldızı yalnızca kurumuş. Ama ıslanır ıslanmaz hemen yaşama dönecek.» Bir an duraklayıp düşünen öğrencim bana döndü ve ekledi; «Biliyorsunuz, belki de tüm ölüm olayı budur. Belki bizler de zaman zaman böyle bir nevi kuruyoruz ve tüm gereksinimimiz yeniden yaşamaya başlamamız için biraz daha nemlendirilmek oluyor. Belki de olay tümüyle böyledir.»

Gerçekte yaşama yapılan yatırım dünyayı değiştirmek için yapılmış yatırımdır ve Tanrı'nın cezası yaşama olayıyla çok meşgul olduğumuzdan ölmekle ilgili olamayız! Bırakın ölmek kendi kendisine özen göstersin. Ve kesinlikle her zaman yaşamın huzur dolu olacağına inanmayın. Yaşam öyle değildir. Çevrenizde oluşan değişme ile

birlikte siz de kendinizi sürekli buna uydurmaya çalışın. Bunun anlamı sizin de sürekli oluşacağınız demektir. Bunun bir duruş anı yoktur. Hepimiz inanılmaz bir yolculuktayız! Her gün yeni bir gündür. Her deneyim yeni bir deneyimdir. Her kişi yeni bir kişidir. Her şey yeni bir şeydir. Her sabah sizin tüm yaşamınız gibi yeni bir sabahtır. Sabahı sıkıcı bir zaman parçası olarak görmeyi bırakın! Japonya'da suyun akışı bir seromoniyi oluşturur. Biz oradayken çay seromonisinin yapılışını izlemek için küçük bir kulübede yerlere otururduk. Ev sahibimiz büyük bir kepçe ile suyu alır ve çaydanlığa döker, herkes bu suyun sesini dinlerdi. Dökülen suyun sesi çok güçlü bir heyecanlandırıcı olurdu. Düşünürüm de, her gün ne denli çök insan duş musluğunu açıp suyu banyo küvetine akıtır ve içlerinden hiçbiri bu sesi duymaz bile. Siz de, yağmur damlalarının sesini en son ne zaman dinlediniz?

Ünlü ruhbilimci Herbert Otto şöyle der: «Bir kişi kendisini rizikoya sokup yaşamını deneyime karıştırmaya cesaret ettiğinde değişme ve olgunlaşma meydana gelir.» İnanılmaz değil mi? Kendisini rizikoya sokan ve yaşamını deneyime karıştırmaya cesaret eden kişi kendine güveniyordur. Bunu yapmak, kendi yaşamıyla deneyim yapmak pek coşturucu, pek eğlendirici, pek mutlu, pek görkemli ve bununla birlikte korkutucudur. Çünkü bu durumda bilinmeyenle uğraşıyor ve gönül rahatlığınızı sarsıyor olursunuz.

Benim çok güçlü bir duyumsamam var: Bu da sevginin karşıtmm nefret değil, duygusuzluk ya da kayıtsızlık oluşudur. Bu, aldırış etmemek anlamına da gelir. Eğer birisi benden nefret ederse, o benim hakkımda bir şey duyumsamalıdır; aksi takdirde nefret olmazdı. Bu nedenle benden nefret edenlere ulaşabilmem için bir yol var demektir. Bulunduğunuz yaşam sahnesinden hoşlanmıyorsanız, mutsuzsanız, kendinizi yalnız duyumsuyorsanız, işlerin düzelmeyeceğine inanıyorsanız bulunduğunuz sahneyi değiştirin. Sahnenin arka perdesini yeni bir renge boyayın. Çevrenize yeni aktörler bulun. Yeni bir oyun yazın. Ve eğer bu iyi bir oyun olmazsa sahneden kaldırın ve bir başka oyun yazın. Ne denli çok insan varsa o denli çok, milyonlarca oyun olur. Yunan şair ve romancısı Nikos Kazancakis şöyle demiştir: «Fırça ve boyalarınız var. Cennetin resmini yapın ve içine girip oturun.»

Seven insan gereksinimleri ayırt eder. Özen gösteren insanlara, hiç değilse kendisine özen gösteren, onu gerçekten gören ve işiten bir kişiye gereksinir. Tekrarlayalım: Belki de bir kişiye ama gerçek anlamda özen gösteren kişiye gereksinim gösterir. Bazen bir su yolunu onarmak için tek bir parmak bile yeterli olur.

Aranızdan kaçının Bizim Kentimiz adlı oyunu görmüş olduğunu bilemiyorum. Ancak bu oyundaki en dokunaklı sahnelerden biri küçük Emily'nin ölüşü, mezarlığa götürülüşü ve orada Tanrıların ona bir gün için yaşama geri dönebileceğini söyleyişleridir. Kız geriye dönüşünde on ikinci yaş gününü yeniden yaşamayı ister. Evinin merdivenlerinden doğum günü elbisesini giyinik olarak iner. Saçları bukle bukledir. Pek mutludur. Annesi ona pasta yapmakla meşguldür. Ve dönüp de kızına bakmaz. Baba eve girer. O da elindeki defter, kâğıt ve kazandığı paralarla meşguldur. O da Emily'ye bakmaz. Erkek kardeşi de sahnededir, o da Emily'i görmez. Sonunda Emily sahnenin ortasında doğum günü giysileriyle yapayalnız kalır ve şöyle der: «Lütfen, biriniz bana bakın.» Annesinin yanma gider ve, «Anne, lütfen yalnız bir dakika bana bak» der. Ötekilere de yalvarır. Kimse onu duyup bakmaz. O zaman kız Tanrı'lara döner ve şuna benzer bir şeyler söyler: «Beni alıp götürün. İnsan olmanın ne denli güç olduğunu unutmuşum ben. Hiç kimse çevresindekilere bakmıyor artık.»

Şimdi birbirimizi dinlemenin de tam zamanı. İşitilmeye muhtacız. Sınıfta «paylaş ve söyle» fikrini işlemekten çok hoşlanırdım. Artık insanların dinleyecekleri zamanı olduğunu sanıyordum. İlkokulların ilk sınıflarında her sabah 9'u 5 geçeye kadar olan zaman, "paylaş ve konuş" süresi olarak ayrılmıştı. Sözgelişi, çocuklardan biri kalkıyor ve anlatıyordu; «Dün gece babam anneme oklava ile vurdu ve iki dişini kırdı. Cankurtaran geldi; annemi alıp, hastahaneye götürdü». Öğretmen bakışlarını havaya kaldırıyor ve, «Pekiyi. Sıradaki öğrenci konuşsun» diyordu. Bir başka küçük ayağa kalkıp öğretmene elindeki taşı gösteriyor, «Bugün okula gelirken bu taşı buldum» diyordu, öğretmen, «Çok iyi Johnny. Taşı fen bilgisi masasına koy» diyerek geçiştiriyordu. Oysa taşı eline alsa ve, «Şu taşı bir göreyim. Şuna bakın. Çocuklar taşın rengine bakın. Elinize alıp taşın sertliğini duyumsayın. Taşı kim yaptı? Taş nereden geldi? Taş nedir? Bu ne tür bir taştır?» dese ne olurdu? O gün her şeyin durduğunu ve tüm gün boyunca taşı öğrenmenin ne güzel olacağını görebiliyorum. Oysa, bunun yerine yalnızca, «Taşı fen bilgisi masasma koy» deniliyor.

İnsan bir şeyi yaptığı ya da kazandığını duyumsamayı ister. Bir şeyi iyi yaptığımız için bilinip kabul görmeliyiz. Ve birisi bunu bize söylemeli. Birisi kalkıp bize gelmeli, omuzumuza vurup şöyle demeli; «Vay! Bu çok iyi. Gerçekten pek beğendim.» İnsanların her zaman yanlışlan bulup ortaya koymalarındansa doğruyu bulup söylemeleri gerçekten bir mucize olurdu.

Seven insan öğrenme, değişme ve olgunlaşmaya gereksinim duyduğu gibi ayrıca özgürlüğe de muhtaçtır. Thoreau görkemli bir şekilde şöyle demiştir; «Kuşlar mağaralarda şakımazlar.» İnsanlar da öyledir.

öğrenmek için özgür olmamız gerekir. Siz, insanların elma şekeri biçimindeki ağaçlarla değil, sizin kendi ağacmızla ilgili olmasına muhtaçsınız. Kuşkusuz siz de onların ağaçlarıyla ilgili olmalısınız. «Bana ağacını göster. Bana kim olduğunu göster ki, ben de nereden başlayabileceğimi bileyim.» Kuşlar kesinlikle mağaralarda şakımazlar. Yaratmak için özgür olmaya muhtacız.

Son zamanlarda başımdan inanılmaz bir olay geçti. Kaliforniya'daki okullardan birinde bir grup üstün yetenekli çocukla konuştum. Tabii her zamanki tavrımla atıp tuttum. Çocuklar beni dinlerken orada oturdukları yere yapışıp kalmış gibiydiler. Aramızdaki titreşimler inanılmaz boyuttaydı. Sabah toplantısından sonra okul yönetimi beni öğle yemeğine götürdü. Öğleden sonra yanlarına döndüğümde çocuklar beni karşılayıp, «Oh! Dr. B. Korkunç bir şey oldu. Sabahki konuşmanız sırasında tam önünüzde oturan çocuğu anımsıyor musunuz?» dediler. Yanıtladım, «O, evet! Konuşmalarıma kendisini öyle vermişti ki, onu kesinlikle unutamayacağım.» Çocuklar konuşmasını sürdürdüler; «İşte o arkadaşımız iki hafta süreyle okuldan uzaklaştırıldı.» Ben de, «Niçin?» diye sordum. O sabahki konuşmamda bir şeyi bilmek ama gerçekten bilmek için onu tümüyle denemek gereğinden söz etmiş ve şöyle demiştim; «Örneğin, bir ağacı gerçekten tanımayı istiyorsanız ağaca tırmanmalısınız, ağacı duyumsamalısınız, dalların arasında oturmalı ve yapraklarının arasında esen rüzgârın sesini dinlemelisiniz. Sonra şunu söyleyebilirsiniz: 'Ağacı tanıyorum' Ve o çocuk da şöyle demişti; «Evet bayım. Bunu anımsayacağım. Demek öyle.» Böylece, o öğle yemeği paydosunda çocuk bir ağaç görmüş ve tırmanmıştı. Oradan geçen okul müdür yardımcısı çocuğu ağaçta görmüş, aşağı indirtmiş ve sonra okuldan uzaklaştırmıştı.

Çocuklara, «Oh! Bunda bir yanlışlık olmalı. Bir yanlış anlama. Gidip müdür yardımcısı ile görüşeceğim» dedim. Nedenini bilmiyorum ama okul müdür yardımcıları her zaman geçmişte hiç öğretmenlik yapmamış kişiler gibi olur. Herneyse, yardımcının ofisine gittim. Masasına gelişmiş kaslarını yaymış durumda oturuyordu. «Ben Dr. Buscaglia'yım» dedim, öfkeyle bana baktı ve «Demek sen okul kampüsüne gelip çocuklara ağaçlara tırmanmasını söyleyen kişisin. Sen, tehlikeli bir adamsın,» diyerek yanıtladı. Kendimi savunmaya çalışarak, «Siz anlamamışsınız. Sanırım bir yanlış anlama...» diyebildim. Bağırarak sözümü kesti, «Sen, tehlikeli bir adamsın! Çocuklara ağaca tırmanmasını söylüyorsun! Düşerlerse ne olacak? Zaten yeterince sorunları var!» Pekiyi, adama asla derdimi anlatamayacaktım. Bu olanaksızdı. Onunla anlaşamayacaktım. Şimdi ağaca tırmanmak için iki hafta süreyle uygun zamanı olan çocuğun evine gittim. Birlikte oturup konuştuk. Ona, «Şimdi ben de bu olaydan bir şey öğrendim; Ne zaman ağaca tırmanılacağı, ne zaman

tırmanılmayacağı. Ve sanırım çok kötü bir zamanlama yaptım, öyle değil mi?» dedim. Beni dinledi. Davranışlarını ofisteki adama göre ayarlayacak ama gene de ağaçlara tırmanacaktı. Her zaman toplumun gereksinimini karşılayacak yollar ile şimdi de kendi işinize yarayacak yollar bulunur. Bu, neyi nerede ve ne zaman yapacağınızı bilmektir.

Herkesin kendi yolu vardır ve kişi bu yolu izlemekte özgür bırakılmalıdır. Sevmek yolunda da bin tane yol bulunmaktadır. Herkes kendi kendisini dinlerse, kendine uygun yolu bulacaktır. Kimsenin size kendi yolunu benimsetmesine izin vermeyin. İnsanbilimci Carlos Castaneda'nın yazmış olduğu Don Juan'ın Öğretileri adlı mükemmel bir kitap bulunmaktadır. Bu yapıt yazarın incelediği Yaqui kızılderililerine ilişkindir. Kitapta Don Juan adlı şu sözleri söyleyen bir kişi vardır: «Her yol, bir milyon yoldan yalnızca biridir. Bu nedenle siz her zaman aklınızda bir yolun, yalnızca bir yol olduğunu tutun. Bu yolu izlememeniz gerektiğini duyumsarsmız, herhangi bir koşul altında o yolda kalmamalısınız. Bir yol herhangi bir yoldur. Eğer aklınız size bu yolu bırakmanızı söylerse, sizin ya da başkasının buna bir güceniklik duyması gereksizdir. Ancak sizin o yol üzerinde kalma ya da o yolu bırakma kararınız korku ya da tutkulardan özgür olarak verilmiş olmalıdır. Sizi uyarıyorum! Her bir yola yakından ve düşünerek bakın. Bir yolu gerekli gördüğünüz kez deneyin. Sonra kendinize tek bir soru sorun. Bu soru şöyle olsun: Bu yolun bir kalbi var mı? Tüm yollar aynıdır. Hiçbir yere yol göstermezler. Bunlar ya bir çalılığın araşma ya da altına giden yollardır. Tek soru bu yolun bir kalbi olup olmadığı şeklinde olmalıdır. Eğer varsa bu yol iyidir, yoksa bir işe yaramaz.» Yolunuz sevgi yolu ise seçilen hedef önemsizdir, çünkü işlemin bir kalbi olacaktır.

Siz yalnızca yolunuzun üzerinde 'gerçek' olabilirsiniz. Dünyadan en güç şey olmadığınız bir şey olmaktır. Kendinizden ayrılarak ne olduğunuza yaklaşmalı, yaklaşmalısınız. Olmanın kolay bir yol olduğunu keşfedeceksiniz. Dünyada en kolay şey ise siz olmaktır. En güç şey, diğer kişilerin olmanızı istedikleri şey olmaktır. Onların sizi bu duruma sokmalarına izin vermeyin. Kendinizi bulun ve öyle kaim. Bu şekilde daha kolayca yaşayabilirsiniz. Ve böylece Alpert'in dediği gibi, «Hayaletleri zapt edip» tüm enerjinizi kullanabilirsiniz. Artık zapt edecek hayaletler olmaz; artık oyun oynamak zorunda kalmazsınız. Bunların hepsini temizleyin ve şöyle deyin: «İşte bu benim. Beni tüm zayıflık ve aptallığımla, her şeyimle alın. Alamayacaksanız, bırakın beni öylece kalayım.»

Şimdi sevgiye, sevmeye doğru bir yolculuğa hazırız. Bu yolculuğun bir yol olması amaçlanmamıştır. Bu bir paylaşmadır. Sizin için doğru olan neyse onu alın. Ama önce görkemli bir felsefe parçasını sizlere

sunmayı istiyorum. Bu parça ABD'nin Cleveland eyaletinde bulunan Geştalt Enstitüsü'ndeki Zinker adlı kişi tarafından yazılmıştır. Zinker, Kamu Bilgisi ve Kişisel Devrim adlı yapıtının son bölümü olarak bu parçayı yazmıştır. Parçada şöyle diyordu: «Eğer sokaktaki adam benliğini izliyorsa, o adam var oluşunu değiştirmek üzere ne gibi öncü fikirleri ortaya atardı? Belki beyninin henüz ölmediğini ve bedeninin kurumadığını keşfeder, hangi noktada bulunursa bulunsun şimdi de kendi yazgısının yaratıcısı olduğunu görürdü. Değişme yolunda bir ciddi karar alarak; değişme ve korkuya karşı önemsiz direnmeleriyle savaşarak; kendi aklımızı daha çok öğrenerek; gerçek gereksinimlerimizi karşılayan davranışları deneyerek; kavramlarla uğraşmak yerine somut eylemler yaparak bu yazgıyı değiştirebiliriz.» Buna ben de aynen katılıyorum. Şu halde konuşmayı bırakalım ve bir şeyler yapmaya başlayalım.

Daha önce alışmadığımız biçimde duygularımızı kullanmaya çalışarak yani görmeyi, işitmeyi, dokunmayı ve duyumsamayı pratikle geliştirerek; mükemmellik istemeden kendi ellerimizle bir şeyler yaratarak; kendimizi yenen davranışlarla yeni yollar düşünerek; karımıza, kocamıza, çocuklarımıza, arkadaşlarımıza söylediğimiz kendi sözlerimizi dinleyerek; karşımızdakinin sözlerini dinlerken onun gözlerinin içine bakarak; yüz yüze geldiğimiz olaylarda saygılı olmayı öğrenerek ve bunun bizi hemen bir yerlere götüreceğine inanarak aynı şekilde yazgımızı değiştirebiliriz.

Çok sıkı çalışmadan ve ellerimizi kirletmeden hiçbir değişikliğin olmayacağını kendimize anımsatmalıyız. Olmayı ya da oluşmayı öğrenmek üzerine hiçbir formül ve kitap bulunmamaktadır. Yalnızca şunu biliyorum: Ben varım, ben benim, ben buradayım ve ben oluyor, oluşuyorum. Kimse benim yaşamımı benim için kurmuyor; kendi yaşamımı kendim kuruyorum. Eksiklerimle, hatalarımla, günahlarımla kendim yüz yüze gelmeliyim. Kimse benim eksikliklerime benim katlandığım kadar katlanamaz. Ama, yarın başka bir gündür. Yatağımı bırakıp kalkarak yeniden yaşamaya karar vermeliyim. Ve eğer ben başarısızlığa düşersem seni, yaşamı ya da Tann'yr kınayarak rahatlamaya hiçbir hakkım bulunmamaktadır.

Sevmek öğrenilen bir olaydır

«Sevmek, özen göstermek, yaratmak ve gerektiğinde tehlikeleri göze almak demek olan tam olarak yaşama kapasitemizin küçük bir küsuruyla tüm işlevlerimizi yürütüyoruz. Sonuçta, kapasitemizi gerçekleştirmek tüm yaşam çizgimizin en heyecanlandırıcı serüveni olabilir.»

— Herbert Otto

Yirminci yüzyılın başlangıcında Fransa'nın küçük bir köyündeki ormanda bir çocuk bulundu. Ana babası tarafından ormana ölmesi için bırakılmıştı. Mucizeler olmuş bu erkek çocuk ölmemiş, kurtulmuştu. Fiziksel yönden sağlıklı bir insan olmasına karşın, insandan daha çok hayvana benziyordu. Dört ayağının üzerinde yürüyor, toprakta bir oyuğa yaptığa yuvasında yaşıyordu. Hayvanların bağırışının ötesinde anlamlı bir konuşması yoktu. Yakın ilişki kurduğu hiçbir şey bulunmuyordu. Sağ kalabilme dışında hiç kimse ya da şeye aldırış etmiyordu.

Benzeri olaylar (sözgelişi, Hintli kız Kumala'nın bulunuşu gibi) çok eski zamanlardan beri bilinmektedir. Böyle insanların yaşamından ortaya çıkan ortak sonuç, insanın hayvan gibi yetiştirilirse hayvan gibi davranacağıdır. Çünkü insan, insan olmayı «öğrenir». Ve insan, insan olmayı öğrenirken insan gibi duyumsamayı ve insan gibi sevmeyi de öğrenir.

Her insan sevgiyi kendi sınırlı davranışlarıyla yaşar. Sonuçta ortaya çıkan karışıklıkta ve yalnızlığında sevgi hakkındaki bilgisizliğinin hiçbir ilgisi yokmuş gibi görünür.

Ruhbilimciler, psikiyatristler, toplumbilimciler, insanbilimciler ve öğretmenler yaptıkları sayısız inceleme ile araştırmalarının sonuçlarını yayınladıkları raporlarda sevginin «öğrenilen bir karşılık verme, öğrenilen bir duyumsama» olduğunu öne sürmüşlerdir. Bir insanın sevgiyi nasıl öğrendiği doğrudan onun öğrenme yeteneği, ona bunu öğretecek çevresi ile aynı zamanda sahip olduğu kültürünün tipi, yaygınlığı ve karmaşıklığıyla ilgili gibi görünür.

Sözgelişi, aile yapısı, kur yapma uygulamaları, evlilik yasaları, seksle ilgili tabular hep kişinin yaşadığı çevreye göre değişir. Sevgiyle, seksle, evlilikle ve aileyle ilgili aşırılık ve folklorik öğeler örneğin Bali'de New York'tan farklıdır. Sözgelişi, Bali'de aile yapısı birbirlerine bağlı, New York'un Manhattan adasında gevşek ve daha az yapısaldır.

Bali'de evlilikler çokevlilik (poligami) şeklindeyken Manhattan'da evlilikler hiç değilse yasal amaçlarla tek eşlilik (monogami) şeklindedir.

Davranışı öğrenmenin etkileriyle ilgili gerçekler ifade edildiğinde çok açık görünümdedirler. Bununla birlikte sevgiye uygulandıklarında, insanların büyük çoğunluğu üzerinde eğer varsa pek az etkileri olduğu görülür. Çoğumuz sanki sevgiyi öğrenmemiş gibi davranmayı sürdürürüz. Oysa sevgi çoğu kez her insanm içinde hareketsiz yatar ve tüm güzellikleriyle çiçek açmak üzere esrarlı bir dönemi bekler. Bazı kişiler bunu ömürlerinin sonuna değin beklerler. Çoğumuz yaşamımızı sevgiyi aramakla, sevginin içinde yaşamaya ve onu bulmadan ölmemeye çalışmakla geçirdiğimiz gerçeği ile yüz yüze kalmayı reddeder gibi görünürüz.

Sevgiyi kültürümüzün saf ve romantik yapısı diye bir kenara iten kişiler vardır. Diğerleri ozanca davranır ve size «sevginin her şey olduğunu» ya da «sevginin kuşların çağrısı ve bir yaz gecesinde bir genç kızın gözlerindeki parıldayış olduğunu» söylerler. Bazı kişiler bu konuda önyargılıdır ve altını çizerek size «Tanrı sevgidir» derler. Ve bazıları da kendi benzersiz deneyimlerine göre bize, «Sevgi, kişinin diğerine güçlü ve duygusal bir bağlanmayla bağlanmasıdır» vb. diyeceklerdir. Bazı durumlarda kişilerin sevginin ne olduğunu sormayı düşünmedikleri, sevgiyi pek az tanımladıkları ve düşündükleri kendilerine söylendiğinde yabanıl bir biçimde buna karşı çıktıklarını görürsünüz. Onlara göre sevgi düşünülmeyecek, yalın bir şekilde yaşanacaktır. Bu ifadelerin bazı derecelere kadar gerçeğe uygun olduğu doğrudur; ancak, herhangi birinin en iyisi olduğunu ya da sevginin var olduğunu varsaymak oldukça kolaydır. Şu halde her insan sevgiyi kendi sınırlı davranışlarıyla yaşar. Sonuçta ortaya çıkan karışıklıkta ve yalnızlığında sevgi hakkmdaki bilgisizliğinin hiçbir ilgisi yokmuş gibi görünür.

Bir adam otomobili iyice öğrenmeyi isterse, bu gerekli midir diye hiç sormadan, tüm gayretiyle otomobilleri inceleyebilir. Karısı usta bir aşçı olmayı isterse kuşkusuz o da yemek pişirme sanatmı inceler ve belki de yemek pişirme derslerine bile katılır. Bununla birlikte, kişi sevgi içinde severek yaşamayı istiyorsa bu konuda oto tamircisi ya da usta aşçı gibi zaman harcaması gerektiği fikri ona doğal gelmez. Hiçbir mekanik ya da aşçı bu uğraşlar mı yalnızca 'istemekle' öğreneceğine ve uzmanlaşacağma inanmaz.

Sevgiyi tartışırken aşağıda sayılacak şu önerileri göz önüne âlmak iyi olacaktır:

Kişi sahip olmadığı şeyi veremez. Sevgiyi vermek için sevgiye malik olmalısınız.

Kişi anlamadığı şeyi öğretemez. Sevgiyi öğretmeniz için sevgiyi anlamış olmanız gerekir.

Kişi incelemediği şeyi bilemez. Sevgiyi incelemeniz için sevginin içinde yaşamalısınız.

Kişi tanımadığı şeyi değerlendiremez. Sevgiyi tanımanız için sevgiyi alımkâr olmalısınız.

Kişi güvenmeyi istediği şeyden kuşkulanmaz. Sevgiye güvenmek için sevgiye inanmış olmanız gerekir.

Kişi kabul etmediği şeyi benimseyemez. Sevgiyi benimsemek için sevgiye karşı duyarlı olmalısınız.

Kişi kendini adamadığı şey için yaşamaz. Kendinizi sevgiye adamak için her zaman sevgi içinde büyümüş ve gelişmiş olmanız gerekir.

Yeni doğmuş bir insan yavrusu sevgiye ilişkin hiçbir şey bilmez. Bu yavru çaresiz, hiçbir şeyden haberi olmayan, çevresindekilere bağımlı ve çok duyarlı bir yaratıktır. Yalnız başına bırakılırsa yaşasa bile olasılıkla altı ya da yedi yaşına gelemeden önce ölecektir. Bu yavrunun bağımsız olmayı öğrenebilmesi diğer her canlı türünün yavrularından üzün sürer. Ve öyle görünüyor ki, toplumlar karmaşık ve ayrıntılı hale geldikçe, böyle bir bağımsızlığın elde edilmesi ekonomik yönden olmasa bile duygusal yönden kişinin ölümüne değin sürecektir.

İnsan yavrusu büyüdükçe çevresindeki dünya, bu dünyada birbirlerini etkileyen insanlar ona sevginin ne demek olduğunu öğretecektir. Başlangıçta bunun anlamı çocuk açken, yalnızken, ağrılı ya da rahatsızken yüksek sesle ağlamak şeklinde olacaktır. Ağlaması bir karşılık getirebilecek, çoğu kez birisi onu besleyecek ve artık açlık ağrısı çekmeyecek; onu kucağına alacak ve yalnızlık duymayacak; bedenindeki acının kaynağını ortadan kaldırıp onun yeniden rahatlamasmı sağlayacaktır. Bütün bunlar onun çevresindeki insanları ilk kez tanımasını öğretecek etkileşimler olacaktır. Yavru şimdi de kendisine rahatlık sağlayan bu insanla; anne, baba, hizmetçi, bakıcı, büyükanne gibi kişilerle ilişki kuracak durumda değildir. Kendisine rahatlamayı sağlayan bir insan değil de bir kurt olsaydı (bu hizmeti çocuklara yapan örnekleri bilinmektedir) ve çocuğun temel gereksinimlerini karşılasaydı, çocuk daha sonra kurda bağlanma gereksinimi duyacaktı. Oysa bu sevgi değil, yalın biçimde bir

bağlanma gereksinimidir. Ne olursa olsun, bu insan yavrusunun ilk tepkimesi ve karşılıklı ilişki kurmasıdır. Tek yanlı ve basit davranışlar gibi görünebilir. Ama, sonunda insanı daha karmaşık ve çok yüzeyli olaya, sevgiye doğru götürecektir.

Bu noktada çocuğun bağımlı olduğu ve tepkimelerini gösterdiği kişi ya da şeyin davranışı önemli bir rol oynar. Bu kişi ya da şeyin de gereksinimleri vardır. Gereksinimine göre çocuğa karşılık vereceklerdir. Örneğin, annenin gece kalkıp çocuğuna özen göstermesi ya da yüzyılımızın annesinin yaptığı bin türlü iş için tek takviye basit olarak bir yaşamı oluşturmada ereğe varma duyumsaması ya da bebeğin gülümsemesi veya göğsüne bastırdığı yavrunun sıcaklığı olabilir. Ancak gene de, anne bir takviyeye gereksinim duyar yoksa çocuğu bırakacaktır. Çocuğun bu tür hareketlerinin gereksinimlerine uyuşuna göre anne karşılık verecektir. Kendisine gösterilen özene karşılık vermeyen bebeklerin içine kapanık annelerinde kendini çekiş, çocuğu daha az kucaklayış, daha az okşama ve sevme gösterisi ile genellikle çocuğa daha az karşılık veriş gözlemlenmiştir.

Çocuk büyüdükçe dünyası da büyür ve aynı şekilde bağlılıkları artar. Sevgi dünyası şimdi de sınırlıdır ve genellikle ailesine, bâbasına, erkek ve kız kardeşlerine ama çoğunlukla annesine yöneliktir. Her aile üyesi sırayla çocuğa sevginin bir yönünü öğretmekte rol alacaktır. Bunu çocuğu kucağına almakla, onunla oyun oynamakla ya da konuşmakla, ona karşılık vermekle yapacaklardır. Kuşkusuz aile üyelerinden hiçbiri özellikle meram ederek ‘sevgi’yi öğretmek için yola çıkmamıştır. Sevgi bir duygudur. Bu doğrudur. Ama aynı zamanda bir duyguya ‘karşılık verme’dir. Ve bu nedenle ne duyumsanıyorsa onun ifadesidir: Sevgi kimyadaki geçişme (osmoz) olayıyla öğrenilemez.

Sırayla her aile üyesi sevgi hakkında ne biliyorsa onu öğretebilir. Çocuk da öğrendiklerini giderek davranışlarıyla dışa vuracaktır. İfade ettiği olumlu öğeler onaylanıp ailenin duyumsama ve inanışlarına göre takviye edildikçe çocuğun davranışlarının bir bölümü haline gelir. İfade ettiği öğelerden ailenin onaylamadığı, takviye etmediği ve hatta cezalandırdıkları onun davranış repertuarı arasında yer almaz. Örneğin, eğer ailesi sevgiyi dışa gösteriyle açıklayan bir gruptan ise, çocuk bu tür duygularını ifade ettiğinde olumlu karşılıkla takviye edilecektir. Çocuk babasının kollarına sıçrar ve dudaklarının üzerine ıslak, kocaman bir öpücük kondurur. Baba buna sevecen, neşeli, sözlü, gülümsemeli ve onaylayıcı bir karşılık verir. Bu durumda çocuğuna sevginin dışa dönük ifadesinin iyi bir şey olduğunu gösteriyordur. Diğer yandan, başka bir çocuk kendisini aynı şekilde seven ama sevgi gösterisi yapmayan babasının kucağına sıçrar. Bu baba çocuğunu incitmeden tutar, kendisinden uzaklaştırır ve gülümseyerek şöyle der;

«Büyük erkekler birbirlerini kucaklamaz ve öpüşmezler.» Bu baba da çocuğuna sevmenin iyi bir şey olduğunu ama sevginin dışa dönük gösterilerinin çevrede onaylanmadığını öğretmiştir. Ünlü filozof Jean Paul Sartre şöyle demiştir; «Doğumumuzdan çok önce, hatta ana rahmine düşmemizden önce ana babalarımız bizim nasıl biri olacağımıza karar vermişlerdir.»

Çocuğun hemen yakınındaki aile üyeleri dışında ona sevgiyi öğretecek diğer etkiler vardır. Bunlar güçlü etkiler olabilir. Bu etkilerden biri, deneyin kültürüdür. Bu kültür pek çok olayda aileye, sevgiye karşılık vermeyi öğretmiştir. Şimdi de çocuğun hareketlerini takviye etmede hizmet vermektedir.

Sözgelişi, bir Fransız çocuğu, Çin toplumunda doğsa ve Çinli ana baba tarafından büyütülse; Çin çocuklarının oyunları, yanıtları, davranışları, tepkimeleri, beğendiği ve beğenmediği şeyler, istek ve düşleriyle Çinli bir çocuk olarak gelişip olgunlaşacaktır.

Öte yandan aynı Fransız çocuğu, Fransız ana babası tarafından Çin kültürü içinde yetiştirilirse; ana babası tarafından öğretilen Fransız kültürüne sarılırken aynı zamanda orada yaşamak için öğrendiklerini Çin toplumuna adapte etmeye çalışan bir Fransız çocuğu olur. Fransız kültürüyle ilgili özelliklerini geliştirecek, aynı zamanda bunları Çin kültürüne uydurmaya çalışacaktır.

Hiçbir birey kültürün baskı ve etkilerinden tümüyle uzak kalamaz. «Toplumca onaylanmış» olabilmek için kişi her zaman bir dereceye kadar kendinden vermelidir. Bir Robinson Crusoe, adasında tümüyle özgür olabilir ancak o da özgürlüğünü insanlardan yalıtılmış olmakla öder. Adaya ikinci kişi olarak Friday (Cuma) geldiğinde Crusoe bir seçim yapmak zorunda kalır. Ya bu yeni gelenle birlikte yaşayacak, kendi huylarını değiştirip demokratik bir ortamda onu kendisine benzetecek ya da Friday'i kölesi yapacaktır. İkinci seçeneği seçer. Vardığı sonuç, Crusoe'nun kişiliğinde hiç değişme yapmayacak ya da pek az değişikliğe neden olacaktır. Ancak kölesi Friday'i sürekli, dikkatli ve gerektiğinde zor kullanan bir denetim altında tutması gerekmektedir.

1970 yılının sonbaharında toplum içindeki yaşamımda ilginç bir deneyimim oldu. Sonbaharda ağaçlardan dökülen yaprakları renkleri ve üzerine bastığımda çıkardıkları sesleriyle çok severim. Bu nedenle böyle dökülmüş yaprakların önümüzdeki caddeden evime kadar uzanan patikada birikmelerini hiç engellemem. Yapraklar, yürürken ayağımın altında çıtırdayan çok renkli bir halıyı oluştururlar. O sonbaharda bir gün evde öğrencilerimle birlikteydim. Evin ön kapısı

çalındı. Kapıyı açtım. Bir grup komşum, gözlerini rahatsız eden bu yaprak birikimini bana şikayet için gelmişti. Yaprakları benim temizleyip temizlemeyeceğimi soruyor, gerekirse bu işi benim için yapmayı öneriyorlardı. Onların bu ricasına hemen uydum.

Hiç tartışmadan bu konuda geri çekilmiş olmam, komşularıma Dante'nin Cehennemi'ne gitmelerini söylememi bekleyen öğrencilerimde bir düş kırıklığı yaratmıştı. Öğrencilerime yaprakları sepetlere hep birlikte doldurursak karşılıklı doyurucu bir çözüme ulaşacağımızı söyledim. Sorular sorarak ve kişinin bireysel haklarına karışan çağdaş kültüre küfrederek yaprakları topladılar. İş bitince tüm sepetleri ellerinden alıp yaprakları oturma odamın döşemesine yaydım. Şimdi komşularım daha benimsenir bir görüntüye bakacak, ben de o şaşırtıcı renkleriyle ayaklarımın altında çıtırdayan halıya sevinçle basabilecektim. (İstediğim anda yaprakları süpürmek ya da elektrik süpürgesiyle temizlemek çok kolay bir işti). Kültüre teslim olmuştum. Çünkü, toplum içinde iyi zaman geçiriyor ve kişilere gereksinim duyuyordum. Ama, benim de gereksinimlerim vardı. Sonbahar yapraklarıyla da iyi zaman geçiriyor ve onlara da gereksinim duyuyordum.

Bizim için bir derece üstteki özgürlük derecesini kazanmak üzere bir alttaki özgürlük derecesinden vazgeçmeyi seçmek mümkündü. (Yaprakları bahçedeki yoldan kaldırarak ben şimdi de insana özen gösteren komşularıma sahibim. İnsan ne zaman bir avuç tuza gereksinim duyacağını bilemez). Kültür ve toplum, onların bir üyesi olmayı seçiyorsak düşüncelerimizi etkileme, seçeneklerimizi sınırlama, davranışlarımızı bir kalıba dökme, bazı ayarlamaları yapmayı öğretme ve sevginin ne olduğunu bize gösterme gücüne sahiptir.

Şu halde sevgiyi nasıl öğreneceğimiz bir dereceye kadar içinde olgunlaştığımız kültür tarafmdan kararlaştırılmaktadır.

Çocuğun ailesi ile içinde bulundukları kültür bazen bir çatışma haline gelir. Benim anam babam ile kalabalık İtalyan ailem sıcakkanlı, sevgi gösterileri yapan, aralarında güçlü kişisel bağlar olan, pek duygulu kişilerden oluşuyordu. Onlar bana da sevginin dışa dönük ifade edilişini öğretmişlerdi. Oysa, okula başlayıp da diğer çocukları ve öğretmenleri kucaklayıp öpmeye başladığımda kısa sürede bunun olgunlaşmamış, efemine ve hiç değilse rahatsız edici bir durum olduğunu öğrendim. Sınıf arkadaşlarımdan birinin annesinin evimize kadar gelip kafası karışmış anne ve babama benim onlarm çocuklarıyla oyun oynamaya uygun olmadığımı ve bedenimle aşırı ilgili bir çocuk olduğumu söylediklerinde ne denli şaşırdığımı anımsıyorum. Ancak bana açıklandığında durumu anlamış ve benim

için bir çelişki ortadan kalkmıştı. Evimizde ve bizimkilere benzer evlerde uygun bulunan sevgi gösterileri okulda farklı karşılanıyordu. Ben de gözlemler yapıp sağduyumu da kullanarak gereğine göre davranışlarımı sürdürüyordum. Kuşkusuz o zaman dahi bir el sıkışın ve hatta tatlı bir gülümsemenin hiçbir şekilde sıcak bir kucaklaşma ya da sevecen bir öpüşme kadar bana zevk vermediğine inanmıştım (Şimdi de bunun doğru olduğuna inanıyorum).

Şu ana değin, çocuk sürekli olarak öğretmenlerinin (içinde yaşadığı çevre ve onunla temasa geçecek kişilerin) insafına kalmıştır. Bu kişiler ona sevgiyi öğretmekten sorumludur. Anne ve babası kuşkusuz önde gelen öğretmenleridir. Onun üzerinde en güçlü etkiye sahiptirler ve çocuğa kendi öğrendikleri tür sevgiyi öğrenebildikleri dereceye kadar öğreteceklerdir. Çünkü, anne babalar da kendi öğretmenleri ve kültürlerinin insafına bırakılmış bulunuyorlardı. Öğretmenler kendilerine ne öğretilmişse onu öğretebilirler. Sevgiye ilişkin olarak öğrendikleri olgunlaşmamış, karmaşık, egemen olucu, yıkıcı, kesin şeyler olursa ancak bunları aktarabilir ve öğrencilerine bunları öğretebilirler. Çocuk, öğretmenlerine direnemez. Bunu yapacak gücü pek azdır ya da hiç yoktur. Bir dereceye kadar rahatlık duyması için kendisine verileni çoğu kez soru sormadan kabul eder. Aslında bu konuda biraz bilgisi olduğundan ve bunu kıyaslama olanağı bulunmadığmdan kafasında bir, iki sorusu bulunmaktadır. Çocuğun bu konuda dünyası nazlı beslenmiş, gereksinimine uygun araçlar ile simgeler olarak hazır biçimde kendisine sunulmuştur. Ona neyin önemli olduğu, nelerin dinlenmesi gerektiği ve ne demek oldukları, neyin değersiz olduğu bile öğretilmiştir. Diğer bir deyişle ona belli bir tipte seven insan olması öğretilmiş bulunmaktadır. Karşılık olarak sevilmek üzere diğer kişiler gibi dinlemek, görmek ve karşılık vermeye gereksinim duyar. Bu basit bir sorundur ancak onun kişiliğine maliyeti yüksek olur.

Dil; bilgiyi, davranışları, önyargıyı, duyumsamayı, kişiliği ve kültürü oluşturan özellikleri aktardığımız ana araçtır. Dil, aile ve toplum tarafından öğretilir ve öğrenilir. Herhangi normal bir çocuk dünya dillerinden herhangi birisini öğrenecek biyolojik, akılsal ve fiziksel araca sahiptir. Bir çocuk olarak Evrensel Fonetik Alfabesi'nin tüm seslerini çıkarabilir. Resmi olarak öğretilmemesine karşın, üç ya da dört yaşmdayken çocuk içinde bulunduğu kültürün dilini akıllı bir biçimde konuşabilir. Dilin sistemini, rengini ve tonunu öğrenecektir. Kullanacağı sözcükler ve bunların anlamları ona bunları öğreten en yakınındaki çevresi tarafından kararlaştırılacaktır. Kuşkusuz henüz okumaya yeterli değildir. Bu yüzden dilini sözlü olarak öğrenecektir, öğrendiği bu dilin kendisinin kim olduğunu, dünyayı nasıl göreceğini, dünyayı nasıl örgütleyeceğini ve dünyasını başkalarına nasıl

sunacağını kararlaştırdığından haberli değildir.

Tüm sözcüklerin akılsal bir içeriği bulunmaktadır. Örneğin, «masa» ya da «yuva»yı tanımlarken çok az güçlükle karşılaşırız. Ancak her sözcüğün duygusal bir içeriği de vardır. Bir «yuva»yı anımsadığınız «ilk yuva»nızla karşılıklı tanımlamanız istendiğinde ortaya pek farklı bir şey çıkar. Hepimiz «özgür» sözcüğünün yüzeysel anlamını biliriz. Ama, şimdi bulunduğumuz çevremizin koşulları içinde özgürlüğü tanımlamaya çalışırsak zorlanırız.

Timothy Leary dil ve haberli oluşa ilişkin ilginç çalışmasmı yaparken sözcükleri, «Dıştan haberli oluşun (donmuş) izlenimleri» olarak tanımlamıştır. Bir ana baba ya da toplum, bir çocuğa her yeni simgeyi öğrettiğinde çocuğa bu sözcüğün akılsal ve duygusal içeriğinin ikisi de verilmektedir. Bu içerik ana baba ve toplumun davranışlarıyla sınırlıdır. İşlem çocuk için çok erken dönemde, sözcüklerin onun için ifade ettiği şeyler hakkında söyleyeceği pek çok şey olduğu zamanda başlar. Nesnelere ya da kişilere yöneltilmiş davranış ve duyumsamalar bir kez «dondurulunca» bunlara karşılık gelen sözcükler çoğu kez pek sabit, kararlı ve çoğu durumda tersine çevrilemez hale gelir. Daha sonra sözcükler aracılığıyla çocuğa yalnızca içerik değil, davranış da verilmektedir. İşte bu şekilde sevgi davranışları oluşur. Bir tür harita meydana gelir. Leary bu konuda düşüncelerini şöyle sürdürür; «... ki bu harita durağandır ve üzerinde öğrenme davranışları ve haberli oluş yer alır.» Çocuğun 'harita'sı simgelerin olayları ne denli yakmdan anımsatacağı ve bunların nasıl anlaşılacağıyla; deneyimlerin nasıl analiz edileceğiyle ve takviye edileceğiyle benzer olarak kararlaştırılır. Davranışları, ilişkileri, eylemleri, başkalarının duygularını anlayabilmeyi, sorumluluğu, güveni, özeni, neşeyi, karşılık vermeyi ve de sevginin dilini içeren sözcükler böylece oluşacaktır.

Bu andan başlayarak çocuk şimdi de öğretmenlerin insafına bırakılmıştır. Deneyimsizliği ve bağımlı oluşu nedeniyle öğretmenlerine güvenmek ve onların kendisine sundukları sevgi dünyasını bir realite olarak benimsemek zorunda bırakılmıştır.

Yaklaşık olarak bu zamanda çocuk okula başlar. Eğitimde büyük umutlar yatmaktadır. Eğitim yoluyla ona ilk olası kaçış; farklı, ayral ve heyecanlandırıcı davranış ve tanımlamalarıyla yaşam ve sevgiyi içeren yeni, kocaman bir dünyayı tanıma şansı tanınır. Ama çocuk kısa zamanda düş kırıklığına uğrar. Kendi dünyasını izlemede özgür olma yerine şimdi evindekinden daha az esnek bir çevre içindedir. Charles Reich bu noktayı dramatik bir biçimde Amerika'nın Toylaşması adlı yapıtında şöylece anlatır: «Okul yönetimleri bir yasaya bağlı olmadığından, okul suçların cezalandırılmasını da

içermek üzere, yasa gücüyle zorunlu hale getirilmiş bir deneyim haline hiç gelmemiştir (Çocuklarını özel okullara göndermek parasal olanakları yeterli olan aileler için bir seçenektir. Oysa, bu durum çocuğun kendi seçimi değildir ve belli ki pek az ailenin çocuğu için elverişlidir). Okulun hapishaneler gibi demir parmaklıkları, akıl hastahaneleri gibi kilitli kapıları bulunmaz. Ancak, öğrenci de hücresinden çıkamayan hükümlü gibi, okulu bırakmakta özgür değildir.»

Resmi eğitim temel ödevinin böyle hapsedilmiş çocuğa «geçmişte biriktirilmiş bilginin» aktarılması olduğunu varsayar. Bu da çoğu kez şimdiki ya da gelecekteki edinilecek bilgilerin zararma olmaktadır. Durum bir «dışa yönlendirme» yerine daha çok «içi besleme» biçimindedir. Görünüşte çocuğa birey olarak gelişmesi için, kendisine ve diğer kişilerle karşılıklı ilişkilerine gerekli olacak bilgiler dışında her şey öğretilir. Çocuk ise pek çok öğretmenini hevesten, umuttan ve neşeden yoksun, yaşamı olmayan bireyler olarak görür. Erich Fromm bu konuda şöyle der; «Yaşamak, sürekli doğma işlemidir. Çoğumuzun yaşamındaki trajedi, pek çoğumuzun tam doğmadan ölmesidir.» Çağdaş eğitim, kişiye doğumundan ölümüne değin pek az kılavuzluk eder.

Ne kendi öz benliğimize durduğumuz sevgi (eğitim buna kendine saygı der) ne de diğer kişilere duyduğumuz sevgi (bu da diğer kişilere karşı duyduğumuz sorumluluk ve sevgidir) bugünkü eğitim sistemi içinde öğretilebilirler. Öğretmenlerimiz «yaratma» işiyle çok «meşguldürler. Albert Einstein'in dediği gibi, «Bugünkü eğitimde kutsal merakı boğup yok etmek üzere hiçbir mucize eksik değildir. Bu nedenle en fazla özgürlüğü gerektiren bu küçük, duyarlı bitki hiç kuşkusuz yıkıma uğratılıp yok edilir.»

Bu yüzden şimdi tümüyle gelişmiş olan birey okuldan kafası karışmış; yalnızlık, her şeyden soğuma, yitiklik ve kızgınlık duyarak ayrılır. Kafası, adına eğitim denilen anlamsız ve her şeyden yalıtılmış bilgilerle doludur. Kendisinin kim olduğunu, nerede bulunduğunu ve oraya nasıl geldiğini tam olarak bilemez. Nereye varacağı, oraya nasıl gidebileceği ve oraya varınca ne yapacağı hakkında hiçbir fikri yoktur. Bir zamanlar ne olduğunu, ne istediğini ve bunu nasıl oluşturacağını da bilemez. Temelde bir robottur. Zamanından önce yaşlanmış, geçmişte yaşayan, şimdiki zamanda aklı karışmış, gelecekten gözü yılmış ve çoğunlukla öğretmenlerin yaratmış olduğu bir kişidir.

Bu yol boyunca hiçbir yerde öğrenilen bir olay olarak sevgi ile doğrudan karşılaşma olanağı kendisine yaratılmamıştır. Sevgiye ilişkin öğrendikleri hep dolaylı olarak, şans eseri ya da sınama ve yanılma

yoluyla gerçekleşmiştir. Ona sevgiyi öğreten en büyük gösteri, ticaret amacıyla yapılan kitle iletişim aracı gösterileridir. Bunlar da, kendi çıkarları için sevgiyi alabildiğine sömürürler. Metro-Goldwyn Mayer ve 20th Century Fox şirketlerinin yardımıyla boşuna didinen yazarlar dünya piyasası için Romantik Sevgi'yi oluşturmuşlardır. Onların sevgi kavramı çoğu kez oğlanın kızla tanışması, kızın oğlana zorluk çıkarması (ya da bunun tersi olur), oğlanın kızı yitirmesi, kız ve oğlanın kaderin gizemli cilvesiyle işin içyüzünü anlamaları, oğlanın kızı elde etmesi ve sonra «birlikte mutlu yaşamaları»nın derinine inemez. Kuşkusuz bütün bu sahneler ufak değişikliklerle yinelenir.

Bu konuda klasik örnek, bir zamanların Rock Hudson-Doris Day filmlerinin kazanmış olduğu başarılarda görülür. Bunlarda Rock, Doris'le tanışır. Onun dikkatini hediye, çiçek, bazı özel sözcük, kaçma, kovalama ve özel davranışlarıyla çeker. Doris, Rock'un bu girişimlerinden filmin altı makarası boyunca sürekli kaçar. Sonunda, Doris artık direnemez, teslim olur ve kendisini Rock'a verir. Rock, Doris'iyuvalarının eşiğinde kucağında taşır. Uzaklarda kaybolurlar.

Aslında onlar uzakta kaybolduktan sonra ne olduğunu görmek çok daha ilginç olmaz mıydı? Kuşkusuz Doris'in portresini çizdiği gibi altı film makarası boyunca bir erkekten kaçan kız cinsel yönden soğuk bir kadın, bu denli saçmalığa dayanan erkek iktidarsız olmalıdır. Böyleleri de birbirlerine layıktır.Gene de bu bir örnektir ve benzeri sayısız örnek sevginin ne olduğuna ilişkin sanıyı oluşturur.

Koku giderici reklamları, sigara ilanları, kozmetik üreten şirketler bu çılgın sevgi fikrini güçlendirmekte ek rol oynarlar. Böylece sevginin anlamının bir çayırda birlikte koşmak, karanlıkta iki sigara yakmak ya da her gün koku giderici maddeyi sürmek olduğu konusunda garanti verilir. Size iletilen fikir sevginin çoğu kez ilk görüşte olmak üzere hemen doğacağıdır. Buna göre sevgi üzerinde çalışmanız gerekmez. Sevgi için bir öğretmene gereksinim duyulmaz. Eğer kurallara uyarsanız hemen aşık olur ve bu «oyun»u doğru biçimde oynarsınız.

Bina yapmayı pek az bilen bir mimarla ya da borsa hakkında pek az bilgisi olan bir simsar ile bu konularda bir ortaklık oluşturmayı istemezdim. Buna karşılık, sevgi hakkında hemen hemen hiç denecek kadar az bilgisi olan kişilerle sevgi dolu sürekli bir ilişkiyi kurmayı umut ederiz. Bu kişiler sevgiyi seks, cinsel çekim, gereksinim duyma, güvenlik, romantizm, dikkat, özen ve daha binlerce benzeri şey ile eşit tutarlar. Kuşkusuz sevgi bütün bunların hepsidir ve bununla birlikte bunlardan yalnızca biri değildir. Bir zamanlar sevgi derslerinde bir öğrencimşöyle demişti; «O kızın beni daha çok sevmesini ama bana daha az gereksinim duymasını isterdim.»

Şu halde çoğumuz sevmesini kesinlikle öğrenenleriz. Seviyormuş gibi davranır, sevgilileri taklit eder ve sevgiyi bir oyun gibi ele alırız. Bu durumda çoğumuzun ölür gibi yalnızlık çekmesi, en yakın ilişkiler içinde bile kendisini endişeli ve doyumsuz duyumsaması ve her zaman bir şeyler arar gibi başka yerlere bakmasına şaşmalı mıyız? Bir şarkı bile, «Tüm olanlar bu kadar mı?» diye sorar.

Aslında başka şeyler de vardır. Bunlar her bireyin içinde keşfedilmesini, geliştirilmesini ve olgunlaşmasını özlemle, hevesle beklediği sınırsız sevme kapasiteleridir.

Bu kapasiteniz var olduğundan bir şeyi öğrenmek için hiçbir zaman geç kalmış değilsiniz. Sevmeyi öğrenmek istiyorsanız işleme onun ne olduğunu, seven insanı ne gibi özelliklerin oluşturduğunu ve bu özelliklerin nasıl geliştirileceğini bulmakla başlamalısınız. Her insanın bir sevme potansiyeli vardır. Ancak bu potansiyel hiçbir zaman üzerinde uğraşılmadan sezinlenemez. Bu uğraşı bir acı çekme anlamına gelmez. Sevgi özellikle en iyi biçimde neşe, hayret, barış ve yaşamayla öğrenilir.

İnsan sevmeye ve sevilmeye muhtaçtır

«Şu dakikada bilim adamları insanların tek yaşam biçiminin yaşamak ve sevmekle dolu bir yaşam şekli olduğunu keşfediyorlar; çünkü, gerçekte bu yaratılışından doğal insanm istediği yaşam biçimidir.»

— Ashley Montagu

Son çözümlemede her insanın yalnız başına olduğu doğrudur. Çevresinde ne denli çok insan bulunursa bulunsun ya da ne denli ünlü olursa olsun kişi yaşamının en önemli anlarında büyük olasılıkla kendisini yalnız bulacaktır. Doğum anı gibi ölüm anı da «yalnız» kalınan bir dakikadır. Bu önemli dakikalar arasında gözyaşı dökülen, değişiklikler yapmak, kararlar almak için savaşım verilen dakikalarda, insanlar için hep yalnızlık vardır. Bu anlar. insanın kendi kendisiyle yüz yüze geldiği; gözyaşlarını, çabalarını ve aldığı kararların ardmda yatan kışkırtmaların nedenini gerçekte kendisinden başka kimsenin anlayamadığı dakikalardır. Çoğu insan temelde onu sevenlere bile yabancı kalır. Ünlü Yunan trajedi kahramanı Orestes kendisini özgürlüğe kavuşturacak eylem olarak annesi Clytemnestra'yı öldürmeye karar verdiğinde yalnızdır. Shakespeare'in ünlü oyununda Hamlet kendisini ve çevresindekileri gerçekte yıkıma uğratan eylemi yapmaya, babasmın ölümünün öcünü almaya karar verdiğinde yalnızdır. Ve ABD Cumhurbaşkanı John Kennedy, yeni bir dünya savaşma neden olabilecek ünlü Küba Domuzlar Körfezi kararını aldığında gene yalnızdır. Çoğumuz böyle anların ağırlığını öğrenemeyeceğiz ama her karar verişimizde, verdiğimiz karar önemsiz olsa bile, bizler de gerçekten yalnız kalınz.

Yalnızlık kavramı «yalnızlık» ile «kimsesizlik» eşit tutulduğunda daha da yıkıcı olur. Kuşkusuz bu ikisi, temelde farklı şeylerdir. Kişi yalnız olabilir ama kesinlikle kimsesizlik duyumsamaz. Tersine, kişi pek çok insanın arasında da kimsesiz olabilir. Hepimiz yalnızlığın derecelerini yaşamışızdır. Bunlar her zaman korkutucu değillerdir. Bazen yalnızlığı, yalnızca gerekli değil, yaşama meydan okuyucu, aydınlatıcı ve hatta eğlendirici buluruz. En derin anlamda kendi kendimizle yeniden tanışmak için bazen kendi kendimizle yalnız kalmaya gereksinim duyarız. Düşünmek, kopuk uçları birbirine bağlamak, karmaşadan anlam çıkarmak ve yalın olarak düşler içinde cümbüş yapabilmek için zamana gereksinimimiz olur. Bütün bu şeylerin en iyi

yalnız başına yapıldığını bulmuşuzdur. Bu konuyu Albert Schweitzer etkili bir biçimde, çağdaş insanm yoğun bir kalabalığın bir parçasıyken kişisel olarak kimsesizlik içinde bulunmaktan öldüğünü söyleyerek vurgulamıştır.

Çoğu insan yalnız olmasının yaşama karşı benzersiz bir meydan okuma olduğu bilgisinden memnunmuş gibi görünür. Ancak böyle kişiler yalnızlığı sürekli bir durum olarak seçmemişlerdir. İnsan doğası gereği toplumsal bir yaratıktır. Yalnızlığın içinde duyduğu rahatlığın derecesinin kendi istemiyle başkalarının arasına karıştığı noktada aldığı zevkin derecesi kadar olabildiğini görür. İnsanlarla kurduğu her sıkı ilişkide kendi kendisine yaklaştığını, diğer kişilerin ona bireysel gücünü kazanmada yardımcı olduklarını ve bu gücün de sırası gelince ona yalnızlığa daha kolayca göğüs gerebilme olanağı sağladığını keşfeder. Böylece insan bilinçle diğer kişilere uzanmaya ve onları yakınına getirmeye çalışır. Bunu, gücü olduğu ve başkaları tarafından kabul edildiği derecede yapar. Kişi böylece müttefikler buldukça ölümüne değin daha az korkutucu olan yalıtılmışlıklar içinde yaşar. Bütün bu nedenlerle insanoğlu evliliği, aileyi, toplum halinde yaşamayı, son zamanlarda komünleri ve bazı iddialara göre Tanrı'yı oluşturmuştur.

Gerçekte yeni doğmuş bir insan yavrusunun bu başkalarıyle birlikte oluşa, bu insanca ilişkilere ve bu sevgiye gereksinimi olduğuna ilişkin artan ipuçları bulunduğu görülmektedir. Yeni doğan bir çocuğun diğer kişilerle bu tür yakın ilişkileri olmazsa sözgelişi büyümesi gerileyebilir, bilincini yitirebilir, aptallaşabilir ve hatta ölebilir. Çevresinde mükemmel koşullar, süper bir yemek rejimi ve hatta hastahane tipi hijyen olanakları var olsa bile çocuk bu durumlara düşebilir. Saydığımız öğeler çocuğun fiziksel ve akılsal gelişmesi için yeterli olmayabilir. Çok iyi donatılmış ama personel sayısı az tutulmuş kuruluşlarda geçmişteki on yıllarda yüksek çocuk ölümü oranlan göz korkutucu olmuştur. Çocuk üzerinde insan sevgisinin yarattığı olumlu etkinin anlaşılmasından önceki yıllar içinde gerçekleşen çocuk ölümü istatistikleri korkunçtur. 1915 yılında Amerika Çocuk HastalıklarıBirliği'nin bir toplantısında ABD'nin on sağlık kuruluşunda sürdürülen bir inceleme de buralara yatırılan iki yaşından küçük. çocukların hemen hemen tümünün öldüğü bildirilmiştir. Aynı zamanda hazırlanan diğer raporların sonuçlan da buna benziyordu.

800 Kanadalı çocuk üzerinde inceleme yapan Dr. Griffith Banning, çocukların ana babalarının boşanmış olmaları ya da ayrı yaşamaları, ölü olmaları; böylece çocukların sevgi ile sevecenlikten yoksun oluşları durumunda bunu bilmenin çocukların gelişmesi üzerinde hastalıklardan ve diğer tüm etkenlerin bileşik etkisinden daha fazla

kötü etki yaptığını ortaya koymuştur.

Ünlü ruhbilimci ve eğitimci Skeels yetim çocuklar üzerinde uzun süreli incelemelerinden sonra, son zamanlarda yayınladığı raporda bu çocükların en büyük eksiğinin insan sevgisi ve ana baba bakıp büyütmesi olduğunu açıklamıştır. İnceleme konusunu oluşturan 12 çocukluk grup, bir yetimhanede barındırılıyordu. İkinci 12 çocukluk grup ise, her gün yetimhanenin yakınında oturan yetişkin bir insanın, yaşlı bir kadının yanına getiriliyor, bu çocuklara kadın tarafından sevgi ve özen gösteriliyordu. Skeels'in bulguları bu konudaki literatürde klasik haline gelmiştir. Yirmi yıllık incelemeden sonra Skeels, I. Grup'taki tüm çocukların hiçbir kişisel sevgi görmemekten geri zekâlı ve akıl hastası olduklarını gözlemlemişti. Oysa, II. Grup'taki özen ve sevgi görmüş çocukların hepsi kendi kendisini destekleyen, çoğu lise mezunu, biri dışında tümü mutlu evlilik yapmış kişilerdi. Şaşırtıcı istatistikler, öyle değil mi?

New York kentinde Dr. Rene Spitz son on yıl içinde iki farklı ama, fiziksel yönden yeterli olan kuruluşta yaşayan çocuklan inceledi. Kuruluşlar temelde barındırdıkları çocuklara uygulanan fiziksel temas sayısı ve onlara gösterilen özen yönünden farklıydılar. Birinci kuruluşta çocuklara bir insanla -çoğu kez anneleriyle- günlük görüşme olanağı sağlanmıştı. İkinci kuruluşta ise, sekiz ile on iki çocuktan sorumlu tek bir hemşire bulunuyordu. Dr. Spitz her çocuğu gelişmesini etkileyen tıbbi ve ruhbilimsel etkenler yönünden inceledi, özellikle çocukların Olgunlaşma Katsayısı ile ilgileniyordu. Bu katsayı kişiliğin önemli özellikleri olan zekâ, algılama, bellek, taklit yeteneği vb içeriyordu. Diğer tüm yetişme koşulları aynı olduğu halde kendisine özen gösteren bir insanla ilişki halindeki çocuklarda Olgunlaşma Katsayısı 101.5 puandan 105 puana çıkmıştı. Ve puan, sürekli yükselme eğilimi gösteriyordu.

Ana babanın bakıp büyütmesinden yoksun kalan çocuklarda Olgunlaşma Katsayısı 124'ten incelemenin ikinci yılında ürkütücü bir sayı olan 45 puana kadar düşmüştür.

Fritz Ridel, David Wineman ve Kari Menninger adlı doktorlar tarafından yapılmış olan; insanın ilgisi ve birlikte oluş ile insanın gelişme ve olgunlaşması arasındaki olumlu ilişkiyi gözler önüne seren birkaç araştırma daha bulunmaktadır. Bu araştırmalar ve benzerleri üzerine pek ilginç ve kapsamlı bir rapor 1970 yılının mayıs ayında Ashley Montagu tarafmdan kaleme alman Yaşam Kılavuzundaki Felsefe adlı büyüleyici makalede sunulmuştur.

Öyle görülüyor ki, bir çocuk sevginin incelikli dinamiğini bilmemesi

ya da anlamamasına karşın, buna büyük gereksinim duymakta; bundan yoksun kaldığı zaman gelişme ve olgunlaşması etkilenip hatta ölebilmektedir. Bu gereksinimi yetişkinliğe eriştiğinde de değişmez. Pek çok durumda birlikte olma ve sevgiye gereksinim duyma kişinin yaşamında temel amaç ve itici güç olur. Yetişkinlikte sinir hastalıkları ve hatta ağır hastalıkların asıl nedeninin sevgiden yoksunluk olduğu bilinmektedir.

Birkaç yıl önce pazar akşamlarını Los Angeles'in gün boyu kısa konuşmalar ve rock müziği sunan bir radyo istasyonunda geçiriyordum. Yayın yapılan cam odada bir yığın elektronik aygıt, bir diskcokey ile ben ve dışarda altı telefon hattını sırayla bize bağlayan bir santral kız bulunurdu. Akşam saat yediden ona kadar burada telefonla kentin tanımadığımız insanlarıyla konuşurduk. Telefon hatları hiç boş kalmaz, biriyle konuşulurken diğer beş hattaki kişiler beklerdi. Konu sevgiydi. Bu telefonlarm çoğunun kişilerin kimsesizlikleri nedeniyle kendi durumlarına, ilişkin olması, kişilerin başkalarını sevememeleri, kurdukları ilişkilerin kopmasına neden olan karışıklıkları engelleyememeleri, incitilmekten korkmaları nedeniyle sevmekten ürker olduklarını açıklar olması ilginçti. Her pazar akşamı bize telefon eden yüzlerce kişi sevmeyi istiyor ama bunun nasıl yapılabileceğini bilmiyordu. Genç bir erkek bana şöyle demişti; «Melrose Bulvarı üzerinde bulunan küçük bir apartman katında tek başıma yaşamaktayım. Bu bulvar üzerinde bana benzer her türden pek çok insan var. Hepimiz kendi evlerimizde yaşarken birisiyle birlikte olmayı istiyor ve hiçbirimiz çevremizi saran bu duvarları nasıl yıkacağımızı bilemiyoruz. Sırası gelmişken soralım, bizim derdimiz ne?»

Gerçekte yalnızlık ve sevgisizlik korkusu çoğumuz için o denli büyüktür ki, bu korkunun kölesi olmamız bile mümkündür. Eğer biz kendi gerçek benliğimizden ayrılıp diğer kişilerin gereksinimleriiçin onlarla ilişki kurarsak, bu yolda kendimizle de içten arkadaşlık kurmayı umut edebiliriz.

Çok tutulmuş olan Şirket adlı Broadway müzikali sevgi ye evlilik için tek nedenin iyi ya da kötü günlerde bir arkadaşa sahip bulunma durumu olduğunu öne sürer; herhangi bir şeyin hiçbir şeyden daha iyi olduğunu telkin eder. William Faulkner, Yaban Palmiyeleri adlı yapıtında şöyle der; «Acı ve boşluk arasında bir seçim yapmam istenirse, ben acıyı seçerdim.» Pek çok kişi de böyle düşünür.

Çocuk, ana babasının sevgisini kazanmak için onların mantıklı olmayan bakıp büyütme şekillerine bile uyacaktır. Delikanlılıkta bir grubun üyesi olabilmek için kişi kendi kimliğini yitirecektir. Yaşıtları

gibi giyinecek, onlarınkine benzer biçimde saç uzatacak, onlarla aynı müziği dinleyip aynı dansları edecek, aynı davranışları yapacaktır. Yetişkinlikte kabul edilmek için en kolay yolun bizi kabul edeceklere benzemek olduğunu görürüz. Böylece rahat ederiz. Yaşıtlarımızla köprüler kurar, aynı çok satar kitapları okur, aynı düzende partiler verir, benzeri evleri yaptırır, grubun standartlarına göre giyinir ve kendimizi toplum içinde güvenlikte olarak duyumsarız. Kur yaparken ya da romantik bir sevgi dönemi içindeyken sevdiğimiz kişi tarafından onaylanmak ve benimsenmek üzere kendimize köklü değişiklikler uygularız. Şu şarkının sözlerindeki gibi: «Adamım kıvırcık saçı seviyor. Bense bugüne değin kıvırcık saça dikkat bile etmedim. Adamım kıvırcık saçı seviyor. Ve benim zaafım şimdi kıvırcık saçlı olabilmek.»

Yaşlılık çağında sanki yararlı değilmişiz ya da istenmiyormuşuz gibi kendi isteğimizle veya zorlanarak gençlerin dünyasından uzaklaşır ve yapay birçevreye sığınırız. Bu çevrede gene bir grubun üyesi olarak benimsenmek duyumsamamızı sürdürmeyi isteriz.

Ne denli yadsırsak yadsıyalım, yaşamımızın her aşamasında, diğer insanlara doğru yakınlaştığımızı görürüz. Çocukken anâ babalarımıza, delikanlıyken yaşıtlarımıza, genç yetişkinken olası cinsel eşlerimize, yetişkinken yaşımıza uygun topluluklara ve yaşlandığımızda emekliler toplumuna yaklaşırız. Bu böylece ölüme dek sürer.

Başkalarına muhtacız. Sevmek ve onlar tarafından sevilmek için onlara muhtacız. Eğer bu sevgi olmazsa kuşkusuz yalnız bırakılmış bir bebek gibi büyümemiz, gelişmemiz ve olgunlaşmamız duracak; deliliği ve hatta ölümü seçmiş olacağız.

Bir tanımlama sorunu

«Sevgi sabırlı ve sevecendir; sevgi kıskanç, kibirli ya da gururlu değildir; sevgi hasta yapılı, egoist ya da rahatsız edici değildir; sevgi yanlışların hesabını tutmaz; sevgi şeytanla mutlu değil, gerçekle mutludur. Sevgi asla vazgeçmez; inancı, umudu ve sabn asla başarısızlığa düşmez. Sevgi başı ve sonu olmayan bir şeydir... İnanç, umut ve sevgi. İşte bu üçü önemlidir. Ama en büyükleri sevgidir.»

— Yeni Ahit kitabının "Korintliler" bölümünden

Sevgiyle ilgilenme görevi büyük çapta ozanlara, filozoflara ve kutsal kişilere bırakılmıştır. Bilim adamlarının sevgi konusundan uzak kalmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu konuda Abraham Maslow şöyle demiştir; «Anıtsal nitelikteki bilimlerin sevgi konusu üzerinde ne denli küçük katkıları olduğunu görmek şaşırtıcıdır. Sevgi konusunda özellikle ruhbilimcilerin suskunluğu insanı hayretlere düşürür. Ruhbilim ve toplumbilim kitaplarının hiçbir biçimde sevgi konusuna değinmemeleri üzüntü verici, bazen de insanı rahatsız edicidir.

Harvard Üniversitesinden ünlü toplumbilimci Pitirim Sorokin daha önce adını andığımız Sevginin Yolları ve Gücü adlı yapıtında bilim adamlarının uzun zamandan beri neden sevgiyi tartışmaktan kalındıklarını şöyle açıklamaktadır: «Beş duyusu ile algılama yapan akıllar ısrarla sevginin gücüne inanmazlar. Sevgi bize biraz aldanma gibi görünür. Biz sevgiyi kendi kendini aldatma, kişinin aklının afyonu, idealistçe bir saçmalık, bilimsel olmayan bir hile olarak adlandırırız. Sevginin insan davranışları ve kişiliğini kararlaştıran olumlu gücünü; biyolojik, toplumsal, akılsal ve ahlaksal evrimdeki etkisini; tarihsel olayların gidiş yönü üzerindeki ağırlığını; toplum ve kültürle ilgili kurumların oluşması üzerindeki etkilerini kanıtlamaya çalışan kuramların karşısında olmaya eğilimliyizdir. Beş duyguyla algılama yapılan bir çevrede bütün bunlara inandırıcı ve bilimsel olmayan, önyargılı ve boş inançlı kuramlardır deriz.»

İşte bu nedenlerle bilim ve bilim adamları sevgi konusu üzerinde suskun kalırlar. Bazan sevgiyi bir realite olarak görürken diğerleri anlamsız yaşama anlam katmaya çalışan bir fantezi olarak nitelerler. Bazıları da, sevgiyi bütün bütün patolojik (hastalıklarla ilgili) bir durum olarak suçlarlar.

Sevginin üzerinde uğraşılması kolay olmayan bir konu olduğu kuşku götürmez. Belki de sevgiyle ilgilenmek «meleklerin ayak basmaya

korktukları yerde yürümek» gibidir. Ama, böylesine güçlü bir yaşam öğesini toplumbilimcilerin bilmezlikten gelmesi, araştırmaması ve hatta suçlaması yalnızca gülünçtür.

Belki de sevgiyle uğraşmaya karşı duyulan korku, sözcüğün anlamına dayanmaktadır. Ve belki de «sevgi»den daha çok yanlış kullanılan başka bir sözcük bulunmamaktadır. Fransız romantik ozanı François Villon bizlerin sürekli olarak «zavallı sevgi sözcüğünü mutfak gereksinimlerinden günlük isteklerimizin ifadesine kadar kullanışımızdan» yakınmaktadır. Kişi Tanrı'yı, elmalı çöreği ve bir futbol takımını «sevebilir». Kadın erkek ilişkisini «sevgi» olarak düşündüğü gibi cinsel «sevgi»den de söz edebilir ve hatta «sevgi»yi azizlere özgü bir saflık olarak görebilir.

Bireyler olarak sevgiyle uğraşmadan önce sevgiyi anlama noktasma ulaşmak zorundayız. Bu da daha önce belirttiğimiz gibi kolay bir görev değildir ve sevgi üzerine azıcık dikkat gösterdiğimizde doygunluk duyumsarız. Böyle geniş bir kavramı sınırlandırmak görevi bize olanaksız bile görünebilir. Bilim adamı içinse, sevgiyi tümüyle bilmezlikten gelmek daha iyi görülebilir.

Bu durumda sevgi ellerine düştüğü aziz tarafından esrime (kendinden geçme); ozan tarafından abartılı bir neşe ya da düş kırıklığı; filozof tarafından gizemli yoldan, akılcı biçimde ve adım adım çözümlenecek bir kavram olarak tanımlanır. Oysa, sevginin bu kalıplardan hiçbirine tam olarak uymadığı görülür. Çünkü sevgi bir anda bunların tümü; esrime, neşe, düş kırıklığı, akılcı ya da akılcı olmayan bir durum olabilir.

Sevgi pek çok şeydir. Ve olasılıkla hakkında kesin ve eksiksiz olunamayacak kadar çok şeydir. Bu nedenle sevgiyi tanımlamaya girişen kişi sonunda müphem ve bulanık, hiçbir yere varamayan kişi durumuna düşer.

Daha önce herkesin sevgiyi öğrenmiş olduğunu ve kendi bireysel, benzersiz yoluyla bunu öğrenmeyi sürdürdüğünü belirtmiştik. Kişinin, bir başkası tarafından genel anlamda sevmek sözü söylendiğinde bunu anlaması bir mucizedir. Eğer birisi diğerine, «Ben elmalı çöreği severim» derse ne demek istediğine ilişkin belki çok küçük bir kuşku uyanır. Yani, elmalı çörek onun iyi yiyip içmeyle ilgili zevkine hitap etmektedir. Oysa, aynı kişi diğerine «Seni seviyorum» derse başka tür bir sorun, şu soruları sorma eğilimi ortaya çıkar: «Bunu bana söyleyerek ne demek istedi? Benim vücudumu mu seviyor? Aklımı mı? Beni şu an için mi seviyor? Her zaman sevecek mi?» Benzeri sorular sürer gider. Yukarda sözünü ettiğim sevgi sınıfından bir kız öğrencim

bunu tam olarak şöyle ifade etmişti: «Bir arkadaşa ve bir sevgiliye "seni seviyorum" demeler arasındaki fark, bunu bir arkadaşa söylediğimizde onun bundan ne demek istediğimizi tümüyle anlamasındadır.»

Kitabımızı okurken şu noktaya kadar gelmiş olan okur sevgiyi tanımlamanın çok büyük sorunu oluşturacağını açıkça görecektir. Çünkü kişi sevgi içinde gelişir. Bu nedenle de, yapacağı tanım değişiklik ve genişlemeye uğrar. Oysa sevgi hakkında söylenebilecek belli bazı şeyler, konuyu incelemek ve tartışmak için açıklamaya yardımcı olacak bazı öğeler bulunmaktadır. Benim bu kitabı yazmaktan amacım da sevginin bu özellikleriyle ilgili fikirleri sizlerle paylaşmaktır.

Sevgi öğrenilen duygusal bir tepkimedir. Bir grup öğrenilmiş dürtü ve davranışa karşılık olarak verilen yanıttır. Tüm öğrenilen davranışlar gibi sevgi kişinin çevresiyle, öğrenme yeteneğiyle, bu yolda var olan zorlamaların tipi ve gücüyle birlikte ortaya konulur.

Dinamik bir karşılıklı etkileşim olan sevgi tüm yaşamımız boyunca ve yaşamımızın her saniyesinde yaşanır. Her zaman, her yerdedir. Bu yüzden sevginin içine düşmek (Yazar burada İngilizce'deki to fall in love deyişini kullanıyor. Aslında sevmek, âşık: olmak anlamında olan bu deyişi anlatışı bozmamak için sevginin içine düşmek olarak Türkçeleştirdik) deyişini ben reddediyorum. Kişinin sevginin içine ya da dışına düşmesine inanmıyorum. Kişi belli bir dürtüye, belli bir dereceye kadar özel bir tepkime yapmayı öğrenir. Bu tepkime sevgisinin gözle görünür göstergesi olacaktır. Kişinin yaşamının belli bir anında malik olduğu ve ortaya koyduğu sevginin ötesinde içine ya da dışına düşeceği daha fazla sevgisi yoktur. Bu durumda insanın sevgiyle olgunlaşacağını söylemek daha kesin ve duyarlı olur. Bu konuda daha çok öğrendikçe davranışa yanıtları değiştirmek ve böylece sevme yeteneğini genişletmek için daha çok fırsat eline geçer. İnsan ya sürekli olarak sevgiyle olgunlaşmakta ya da ölmektedir. Bu şekilde eylemler ve karşılıklı etkileşimleri onun yaşamını tümüyle değiştirir.

Kişi sevgiyi bilmeyi isterse, sevgiyi eylem içinde yaşamalıdır. Sevgiye ilişkin düşünmek, okumak ya da çok derin anlamlı konuşmaları sürdürmek hepsi çok iyidir. Ancak son çözümlemede bunlar verebilirse çok az gerçek yanıtı verebilirler. Sevgi üzerinde düşünmeler, okumalar ve konuşmalar yalnızca yapılacak eylem üzerine sorular getiriyorsa değerlidir. Kişi sevgiyi yalnızca taze bir anlayışla, her biri yepyeni olan bilgilerle, deneyerek ve denemeye tepki görerek, yerine göre bilgilerinin değersiz olduğunu sezinleyerek

öğrenir. Ünlü Alman ozanı Maria Rainer Rilke bu konuda çok yalın ve duyarlı biçimde, «Bir gün, verilecek karşılığa doğru sevgiyle yaşa» demiştir. Diğer bir deyişle kişi soruları yaşar. Ancak soruları yaşamak için kişinin onlara karşı tavır takınması gerektiği de mantıklıdır.

Kişi sevginin «içine» ya da «dışına» düşmez. Kişi sevgiyle olgunlaşır.

Soruları yaşarken kişi sevgi hakkında pek çok gerçeği ve bunlar arasında da sevginin bir eşya olmadığını öğrenecektir. Sevgi takas edilen ya da alınıp satılan bir emtia olmadığı gibi birisine zorla verilen ya da ondan zorla alınan bir şey de değildir. Sevgi yalnızca gönüllü olarak verilebilir. Eğer birey sevgiyi herkesle paylaşmayı seçerse bunu yapmakta özgürdür. Sevgiyi yalnızca tek ve benzersiz kişiye vermeyi dilerse bunu da yapabilir. Sevgisi onun vereceği bir şeydir.

Sevgi adına vücudu ve aklı satın alınmaya elverişli kişiler vardır. Ancak bu durum yalnızca sevginin gerçekten satın alınabileceğine inananların bir kendini aldatmacasıdır. Kişi başka birinin vücudunu, zamanını, diğer değerli şeylerini satın alabilir; oysa kesinlikle onun sevgisini satın alamaz. Kişi sevgiyi belli bir fiyata satar gibi görünmeyi seçebilir. Ancak bu aldatmaca ayırt edenlere benimsetilmesi çok güç dramatik bir durumdur. Sevgiyle oyun oynamak kolay değildir. Maliyeti pek yüksek olur ve hiçbir zaman oynanan oyun ödenen fiyatın karşılığını oluşturmaz.

Sevgi zorla ele geçirilemez ya da bir duvara bağlanamaz. Yalnızca sevgi zincirlerin arasından kayıp gider. Sevgi eğer başka bir yol tutturacaksa gider. Ve dünyanın tüm cezaevleri, gardiyanları, zincirleri ile türlü engellemeleri sevgiyi bir saniye tutabilecek kadar güçlü değillerdir. Eğer bir kişi diğeriyle sevgide bütünleşmeyi bırakırsa; diğer kişi yüzüstü bırakanı tutmak için çeşitli rolleri oynayabilir. Bir serseri olup kişiyi tehdit edebilir. Cömert biri olup kişiyi hediyelere boğabilir. Düzenbaz biri olup kişiyi suçluluk duygusuna düşürebilir. Hilekârlığa sapıp kişiyi bu kez tuzağa düşürebilir. Ya da kendisini değiştirip diğer kişinin gereksinimlerine uyabilir. Ancak ne yaparsa yapsın diğer kişinin sevgisi gitmiştir ve tüm enerjisini kullanmasına karşın elde edeceği sevgiden yoksun boş bir beden, belki her şeyi olan ama sevgisiz bir ölüdür. Böylece tüm çabalarına karşın kişi yaşamını umutsuzluk içinde, sevgisiz ve yaşamı olmayan bir insan çerçevesini tutmakla geçirecektir. Tiksindirici gibi görülmesine karşın çoğu zaman karşılaşılan durum budur. Güvence kazanmak ya da servet elde etmek için yaratılan durumdur bu. Oysa, sevgi her zaman kolların açık duruşudur. Kollarınız açık olarak sevginin istediği gibi gelip gitmesine izin vermelisiniz; çünkü zaten o dilediğini yapacaktır. Eğer sevgi için kollarınızı kaparsanız kendiniz

dışında tutacak hiçbir şey kalmadığını görürsünüz.

Sevgi her tipte ve derecede olmak üzere tüm uygar insanlarda vardır. Sevginin temeli ve gelişmesi için gerekli potansiyel de her insanda bulunur. Şu halde sevgi, zaten var olan bu öğelerin üzerine bir yapım işlemidir. Sevgi bir kişide hiçbir zaman tamam olmaz. Her zaman gelişip olgunlaşmasına uygun bir ortam bulunmaktadır. Kişinin yaşamının her aşamasındaki sevgisi, oluşmanın farklı bir düzeyindedir. Kişinin sevgisini tümüyle gerçekleşmiş ve oluşmuş olduğunu duyumsaması aptalca bir durum olur. Mükemmel sevgi gerçekte pek seyrek görülür. Herhangi bir insanın bunu elde edebilmesi şaşırtıcıdır. Ancak bu ifademiz, mükemmel sevginin olmayacağı anlamına alınmamalıdır. Mükemmel sevgiye ulaşmak gerçekte en büyük çabamız olmalıdır.

Aynı zamanda kişi sevginin «tür»leri olmadığını sezinleyecektir. Sevgi tek bir türdedir. Sevgi sevgidir. Kişi sevgiyi ne şekilde bilirse o tür bilir, ifade eder ve eylemini ona göre yapar. Bunu olgunlaşmasının her aşamasında böyle yapar. Bu bakımdan kişi çocuklar gibidir. Çocuk doğduğunda sevgiyi pek az bilir ve tüm şeyleri eşit biçimde sever. Sevgiyle büyürken artan bilgisiyle ayırt etmeye başlar ve sevgisini test etmek üzere buna yanıt verici şeyleri yoklamaya başlar. Besinleri ve aynı zamanda annesini sever. Annesi kendisine besinden daha çok yanıt vericidir. Böylece annesini daha çok severek gelişir. Sevginin dereceleri ve yalnızca bir tek türü bulunmaktadır.

Kişi sevginin güvenilecek bir şey olduğunu keşfedecektir. Deneyim gösterir ki, yalnızca aptallar her şeye güvenir, inanır ve kabul ederler. Eğer bu doğruysa sevgi en aptalca şeydir çünkü güven, inanç ve kabul üzerine oturtulmazsa bu sevgi olamaz. Bu konuda Erich Fromm şöyle demiştir; «Sevgi bir garanti olmadan kendimizle yüklenimde bulunmak; sevilen kişide, bizim sevgimizle sevgisinin oluşacağı umuduyla kendimizi tümüyle vermektir. Sevgi bir inanç eylemidir. Kimin biraz inancı varsa onun aynı zamanda biraz sevgisi de vardır.» Mükemmel sevgi kişinin herşeyi vermesi ve bir şey beklememesi olabilir. Kuşkusuz kendisine bir şey sunulursa, bunu almakta istekli ve hevesli olacaktır. Çünkü, yalnızca vermenin ötesindeki bu durum daha iyidir. Ancak, kişi kendiliğinden bir şey istemeyecektir. Çünkü insan hiçbir şey beklemez ve istemezse, hiçbir zaman aldatılmış ya da düş kırıklığına uğratılmış olmaz. Sevgi yalnızca istemde bulunulduğu zaman acıyı getirir.

Bu ifadeler pek temel ve basit kavramlarmış gibi görünürlerse de aslmda oldukça güçtürler. Pek azımız bu denli güçlü, bu denli izin veren, bu denli güvenli ve bu denli bir şey beklemeyen kişilerizdir.

Durum şaşırtıcı olmamalıdır. Çünkü ta çocukluğumuzdan beri herhangi bir çaba harcayışımızda mükafat beklememiz bize öğretilmiştir. Eğer bir yerde çalışırsak uygun bir ücret bekler, bunu almazsak işten ayrılırız. Bir yere bitki veya ağaç dikersek onların çiçek ya da meyve vermesini bekleriz. Vermezlerse söker atarız. Bir işe zamanımızı ayırırsak bir sevinç ya da övgü bekler, bu olmazsa o işi yeniden yapmaya karşı çıkarız. Gerçekte ortaya konulan mükafat çoğu kez öğrenmenin tek teşviki olur.

Oysa sevgi böyle değildir. Yalnızca sevgiyi bir beklentimiz olmadan veririz. Örneğin, sevdiğiniz kişinin de karşılık olarak sizi sevmesine ısrar edemezsiniz. Bu fikir komik bile olur. Bununla birlikte, bilinçsiz olarak çoğu kişinin yaptığı budur. Eğer gerçekten seversek bu durumda sevgimizin karşılık göreceğine inanmak, güvenmek, umut vermek ve bu fikri benimsemekten başka seçeneğimiz kalmaz. Ancak bu konuda bir güvence bir garanti kesinlikle olamaz. Eğer kişi sevmek için karşılıklı ve eşit olarak sevileceğine emin oluncaya kadar beklerse, sonsuza değin bekleyebilir. Gerçekte insan bir beklentiyle severse, sonunda kesinlikle düş kırıklığına uğrayacaktır. Çünkü, çoğu kişinin ona karşı duyduğu sevgi büyük olsa bile, onun bütün gereksinimini karşılaması olası değildir.

Kişi sever çünkü bunu ister, çünkü bu ona neşe verir; çünkü olgunlaşması ve kendi kendini bulmasının buna bağlı olduğunu bilir. Tek güvencenin kendi içinde olduğunu da bilir. Eğer kendisine güvenir ve inanırsa, başkalarına güvenip inanacaktır. Karşısmdakilerin verebileceklerini benimsemeye heveslidir. Ancak başka hiçbir şeye değil, kendisine güvenebilir ve yalnızca kendisine bağımlıdır.

Budistler «istemde bulunmayı bırakınca» aydınlanma yolunda tam olarak ilerleyeceğimizi söylerler. Bu imrenme duyulacak barış durumuna belki de hiç varamayacağız ancak (kendimiz dışında) istemeden ve beklentimiz olmadan yaşayabildiğimiz sürece düş kırıklıklarından uzak kalabiliriz. Bir başka kişiden bazı şeyler beklemek hakkımızdır ama bu aynı zamanda mutsuzluğu davet etmek olur. Başkaları sizin istediklerinizi değil, yalnızca muktedir oldukları şeyi verebilirler ve vereceklerdir. Sevgimizin üzerine koşullar yüklemeyi bırakınca sevgiyi öğrenme yolunda dev adımlar atmış oluruz.

Sevgiyi arayan insan, sevginin sabırlı olduğunu görecektir. Seven insan, herkesin sevgiye ilişkin bilgisini bir araya getireceğini ve bunun da kendisini kendisine yaklaştıracağını bilir. Seven insan kişilerin sevgiye ilişkin fikir ve deneyimlerinin farklı olduğunu da bilir. Bir ilişkinin, kişinin sevgi hakkındaki bilgilerinin açıklaması ve

paylaşılması olduğu düşüncesiyle heyecanlanır. Her insan sevmek üzerine sonsuz bir kapasitesi olduğunu ancak bu kapasitenin her insanda farklı bir şekilde sezinleneceğini bilir. Her insan kendisine özgü hızla, kendi yol ve yordamıyla, kendi zamanında ve kendi benzersiz benliğine uygun biçimde olgunlaşacaktır. Bu nedenle kişiyi azarlamak, yargılamak, onun hakkında önyargılı olmak, ondan istemlerde bulunmak ya da birtakım varsayımları ileri sürmek yararsızdır. Sevgi sabırlı olmalıdır. Sevgi bekler. Bu, sevginin pasif bir biçimde oturup bekleyeceği anlamına gelmez. Sevgi gerektiğinde pasifleşecektir çünkü olgunlaşmaktadır. Aslında sevgi pasif değil aktiftir. Yeni fikir ve soruların girişini sağlamak üzere sürekli yeni kapı ve pencereleri açma işlemiyle uğraşmaktadır. Bilgileri paylaşır ve neler öğrenildiğini denemek üzere bir kanıtlama alanı sunar. Bir yiyip içme uzmanmınki gibi iştah açıcı, çekici yemek masasını hazırlar ama kimseyi yiyip içmeye zorlayamaz. Herkesin kendi ağız tadına göre seçim yapması ve reddedebilmesi özgürlüğünü sağlar. Kişilerin gelişip serpilmesi için sevgi kendisini sürekli bir ziyafet olarak sunar. Daha çok yemek örneğinin daha çok yenileceği ve sindirileceğinin, bununla da kişinin enerjisinin daha çok artacağını bilir. Ancak kişi haddinden fazla yiyemez. Başkaları da ziyafete gelecekse daha çok sunacağı şeyler bulunur. Sevginin potansiyeli sınırsızdır.

Her insanın sevgisini ortaya koyması farklı tavırlarla olur. Şu anda sizin sevdiğiniz gibi başkalarının sevmesini beklemek gerçekçiliğe uymaz. Yalnızca siz sizsiniz ve bu nedenle siz sizin yaptığınız gibi sever, sevginizi verir ve sevgiyi duyumsarsınız. Buradaki serüven kişinin sevgiyi içinde ve başkalarında keşfedebilmesindedir. Sevginin başkalarınca yumuşak, gizlemesiz ve görkemli biçimde açığa vurulmasını izlemek en büyük gözlemdir.

Sevgi duyumsanmaktan ve bunun yüksek sesle ifade edilmesinden korkmaz. Kültürlerin duygusal gösteriyi ortaya koyan davranışları birbirlerinden farklıdır. Bazı kültürlerde cenaze törenlerinde aile üyelerinin ağlaması beklenir. Bu yapılmazsa cenazeye gelen diğer kişiler şaşırır ve şoke olurlar. Diğer kültürlerde ölüme karşı sakin, çok sade olarak yapılan yaklaşımlar onaylanır ve duygu gösterilerine kaş kaldırılır. Sözgelişi, ABD'de çoğu çocuğa duygularını kontrol etmesi ve içine atması öğretilir. Gösteriler yapmak, yüksek sesle gülüp ağlamak olgunolmamanın işareti sayılır. Yalnızsa bebekler ağlar, denilir.

Bu nedenle yetişkinlerin sevgi gibi güçlü duyumsamalarını ifade etmekte güçlük çekmelerine şaşmamak gerekir. Kişi için ne duyumsadığını sözcüklere dökmek güçtür çünkü uygun sözcükleri bilmemekte ve bu konuda egzersizleri bulunmamaktadır. Örneğin, Latin sevgililer her yeni sevgilerini ozanca abartma yeteneğiyle ifade

etmekte üne kavuşmuşlardır. Bu da, çoğu kez dillerindeki sevgiyle yüklü sözcüklerin çokluğuyla ortaya konulur. Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca böyle «romantik» dillere örnektir. Bu dillerden biriyle konuşan kişi çoğu kez sözcüklerine canlılık ve jestler katarak onların duygusal içeriğini artırmaya çalışır. İnsan bu durumda böyle bir kişinin konuşmasını izlese, kişinin dilini anlamasa bile ne dediğini anlar gibi olur.

Güçlü duygular herkeste bulunur. Duygularımız olmasa insan olamazdık. Bir insan için duygularını gizlemek doğal değildir. Buna karşın, ona öğretilen budur ve o da bunu öğrenebilir. Sevgi bir insana ne duyumsadığını göstermeyi öğretir. Sevgi kesinlikle ifade edilemeyeceği ya da ayırt edilemeyeceği konusunda ısrarlı ve önyargılı değildir.

İtalya'daki akrabalarımın yanına her gidişimde onların sevgilerini ne denli tatlı ve ateşli bir biçimde gösterdiklerini görürüm. Benim orada bulunuşumla duyduklan neşeyi ben de anında duyumsarım. Mutluluk çığlıklarına, sevgi dolu ünlemlerine, kucaklaşmalarına, öpüşmelerine ve duyumsamalarını olumlu bir şekilde ifade etmelerine kapılır ve katılırım. Böyle davranışları insan için zindeleştirici ve zevkli bulurum. Ben bu tür bir çevrede yetiştirildim. Ailem her zaman ne duyumsadığını açıkça ifade ederdi.

Ama böyle bir duyumsama seline alışmamış kişiler için bu türden bir olaya tanık olmanm korkutucu ve hatta üzücü bulunmasını anlayışla karşılamak gerekir.

Bizim yaşadığımız Amerikan kültüründe gözyaşları giderek ortadan kayboluyor. Kuşkusuz bir erkek ağlayamıyor ve bir kadın ağlarsa 'duygusal' olarak nitelendiriliyor. Şu halde hepimiz ya tek başımızayken ağlamalı ya da 'sinir hastası' veya 'tuhaf' gibi yakıştırmalara hedef olmayı göze alabilmeliyiz.

Son zamanlarda ünlü yazar Cervantes'in Don Kişot adlı yapıtmdan uyarlanmış Mançalı Adam adlı müzikalini seyrederken kendimi yanlış anlaşılmış ve kötü muameleler gören şövalyenin çektiklerine kaptırdım. Onun artık değerli kabul edilmeyen güzel, romantik ve iyi bir dünyayı yeniden kutlama gereksinimlerini anlamak güç değildi. Çevresi sevdikleriyle dolu olarak ölüm sahnesinde Don Kişot yerinden doğruluyor, mızrağını kapıp Dulcine'sinin sevgisi uğruna yeldeğirmenlerine saldırmak için hazırlanıyordu. Sahne beni öyle etkilemişti ki, gözyaşlarını yanaklarımdan özgürce akıyorlardı. Yanımdaki koltukta oturan kadın şaşkınlık içinde kocasını dürttü, «Bak Henry, bu adam ağlıyor» dedi. Bunu işitince mendilimi çıkardım

ve hıçkırıklarım sürdükçe burnumu gürültüyle sildim. Kadın yetişkin bir adamın ağlamasına o denli inanamamıştı ki, eminim müzikalin nasıl bittiğini doğru dürüst izleyemedi o gün. Sevgi duyumsamaktan korkmaz.

İnsan olarak bizler birbirimizden daha da ayrı olarak yaşıyoruz. Tüm Avrupa ve Asya'da, salt kadın ve erkekler birbirlerine benzer şekillerde öpüşür, kucaklaşır, el ele ya da kol kola gezerler. ABD'nin bazı kentlerinde böyle davranışlarda bulunmak hafif suç sayılır; böyle kadın ve erkekler cezaevlerine atılırlar. Kadınlar arasında birbirlerine dokunmaya izin verilirken çocukluktan başlayarak bu davranışlar erkekler arasmda yasaklanmıştır. Oysa, böyle dokunma sözcük ve ifadelerden daha çok iletişim şekli sağlamaktadır. Elinizi diğer kişinin omuzu ya da koluna koymak «Seni görüyorum», «Seninle birlikte duyumsuyorum», «Sana dikkat ediyorum» demenin bir yoludur. Birisi ağlarken şaşkınlık ve utanç duyan kişileri gördüm. Aralarından biri bir mendil uzatır ama kimsenin aklına ağlayım kucaklamak gelmez.

Sevgi sınıfımızın sürekli ziyaretçileri arasında bebek ve köpekler yer alıyordu. Sınıfta genç bir hanım şöyle bir gözlem yapmıştı: «Kimsenin bir bebeğe ya da yabancı bir köpeğe dokunurken duraksamaması çok tuhaf. Ben burada birisinin bana dokunması için ölüyorum ve kimse bana dokunmuyor.» Kuşkusuz onun bu isteği anında sınıftaki çoğu kişi tarafından yanıtlandırılmıştı. O genç hanım bu çekinmenin nedeninin insanların gereksinimlerini söylemelerinin ayıp gibi görüleceğinden kaynaklandığını söylemişti. Sözlerini şöyle sürdürüyordu; «Sanırım, kişilere dokunulmaktan hoşlandığımız gerçeğini söylemekte kendimize güvençli olamıyoruz. Çünkü, kişilerin bunu yanlış yorumlayacağından korkuyoruz. Bu şekilde kendi kendimizi fiziksel bir yalıtılmışlık içme sokuyor ve öylece yaşıyoruz.» Sevgi fiziksel olarak ifade edilmeye gereksinim duyar.

Sevgi anı yaşar. Çoğu kişiler ya dünü yaşamakta ya da yarın için etkin biçimde çalışmaktadırlar. «Eskinin iyi günleri»ne sevgiyle dönüp bakmakta ve günümüzde geçmişin güvencesini bulmaya çalışmaktadırlar. Böyleleri çok geçmeden hareketsiz kaldıklarını ve bu denli hızlı hareket eden dünyada hareketsiz kalmanın geriye gitmek; geriye gitmenin de ölmek olduğunu sezinlerler. Geçmiş ölmüştür. Gerçek olmayan bir şeydir. Yalnızca şu anımızı etkilediği sürece bir değeri vardır.

Diğer kişiler ise, yarın için yaşarlar. Servet yapar ve bunu bir yana biriktirirler. Geleceklerini güven altına alacak büyük tutarlı sigorta poliçelerini satın almak için her gün kendi kendilerini inkar ederler. Tüm yaşam işlemlerini bulutlar içindeki bir geleceğe ya da ölümün ta

kendisine yönlendirirler. Yarınla öylesine ilgilidirler ki, yaşamın tüm amacını yitirmişlerdir. Daimi hedeflerin var olamayacağını unuturlar. Bir hedefleri olup da buna erişince, onun yerini başka bir hedefin aldığını görürler. Onların planladığı yarın hiç gelmez. Oysa yaşam bir hedef değil, bir işlemdir. «Yaşam oraya gitmeye çalışmaktır, varmak değil.» Thoreau şöyle demiştir; «Oh Tanrım! Ölüme varmış olmak yalnızca hiç yaşamadığımızı bulmak demek olur.» Şu halde yalnızca gerçeksizlik içinde yaşayanlar için geçmiş ölüdür ve gelecek hiç gelmeyecektir.

Yalnızca yaşanılan an vardır. O da, şimdidir:.. Yalnızca şu anda deneyimlediklerimiz gerçektir. Bunun anlamı yalnızca şu an için yaşayın demek değildir. Anlamı, şu anda yaşıyorsunuz demektir. Bunlar pek farklı şeylerdir. Geçmişin bir değeri vardır. Ne olursa olsun, sizi bulunduğunuz yere geçmişiniz getirmiştir. Geleceğin de değeri vardır. Ama, bu bir düşün içinde yatar çünkü gerçeği önceden kim bilebilir? Yalnızca içinde bulunulan anm gerçek değeri vardır çünkü o buradadır. Sevgi bunu bilir (ve geriye bakmaz). Sevgi geçmişi yaşamış ve ondan en iyi olanı almıştır. Geleceğe de bakmaz. Yarının düşlerinin beklemekte olduğunu ve belki de hiç gelmeyeceklerini bilir. Sevgi, şimdi demektir! Yalnızca şimdiki zaman içinde sevgi bir gerçektir. Yalnızca şu anda yaşandığı takdirde sevginin bir anlamı olur. Eğer kişi bir çiçeğe bakıyorsa o çiçekle birliktedir. Kitap okuyorsa kendini bu okumaya tümüyle vermiştir. Müzik dinliyorsa sesler ve ezgilerle birlikte gider. Biriyle konuşuyor ya da onu dinliyorsa onunla birliktedir.

Açlıktan gözü dönmüş bir ayıdan kaçan bir rahibi anlatan eski bir Budist öyküsü vardır: Budist rahip sarp bir kayalığa kadar koşar. Ya oradan inecek ya da ayıya yem olacaktır. Aşağı inerken kayalıklardan sarkan bir dal kümesine tutunur. Aşağı bakar ve bu kez oraya düşüşünü bekleyen aç bir kaplanı görür. Aynı anda, iki aç kemirgen hayvan tutunduğu dalları kemirmek için yan taraftan uzanırlar. O anda rahibin kendisi, yukarda aç ayı, aşağıda aç kaplan ve yanda aç kemirgenler vardır. Kemirgenlerin ötesine bakan rahip orada bir yabanıl çilek bitkisi ile üzerinde kocaman, kırmızı renkli, olgun, sulu ve yenilmeye hazır bir çilek görür. Uzanıp çileği koparır ve ağzına atar. Çileği yerken ansızın bağırır ve «Ne lezzetliymiş!» der. Sevgi yaşanılan anda, o anın neşesiyle gelişir ve cümbüş yapar.

Böylece sevginin alınıp satılamayan, ölçülüp biçilemeyen bir kavram olmasına karşın, pek çok şey olduğu sonucuna varmış bulunuyoruz. Sevgi yalnızca özgürce verilebilir ve ifade edilebilir. Sevgi ne kapılabilir ne de elde sıkıca tutulabilir. Çünkü bağlanacak ya da elde tutulacak gibi orada var olan bir şey değildir. Sevgi herkeste ve her

şeyde değişen derecelerde ve gerçekleştirilmeye hazır, bekleyen durumda bulunur. Kişinin öz benliğinden ayrı bir şey değildir. Sevgi ve öz benlik tek bir şeydir. Sevginin türleri yoktur: Sevgi sevgidir. Yalnızca sevginin dereceleri bulunur. Sevgi bir garanti olmaksızın güven duyurucu, benimsetici ve inandırıcıdır. Sevgi sabırlıdır ve bekler. Ancak pasif değil aktif bir bekleme içindedir. Çünkü sevgi sürekli olarak kendini verme, kendini açıklama ve karşılıklı paylaşma halindedir. Sevgi kendiliğinden oluşan; neşeyle, güzellikle, gerçekle ve hatta gözyaşlarıyla ifadesini bulan bir şeydir. Sevgi anı yaşar. Ne geçmişte kaybolur ne de gelecekte ifadesini bulur. Sevgiyi şimdi yaşayın!

Yalnızca şu anda yaşandığı takdirde sevginin bir anlamı olur.

Sevgi yaş tanımaz

«İsteğin olmadığı yerde sevgi bulunmaz.»

— Gandi

İnsan ölüm anına değin öğrenebilir, yeniden öğrenebilir ya da öğrenemez. Her zaman keşfedilecek yeni şeyler vardır. Ne denli çok bilgili olursa olsun, insan herhangi bir şey hakkında tüm bilgileri bilemez. Bu nedenle anlambilimciler (semantikler) tüm cümlelerin «ve benzerleri» sözcükleriyle bitirilmesi gerektiğini öne sürerler.

Tüm doğruları öğrenmenin sonucu değişmedir. Değişme üç şeyi içerir: Bunlardan ilki, kendinden hoşnutsuzluk ve doyumsuzluk duymak (bu, kişinin kendisini gereksiz ya da yararsızmış gibi duyumsamasıdır); ikincisi, değişmeye karar vermek (gereksiz ya da yararsız olma duyumsamasını değiştirme kararı); üçüncüsü de, olgunlaşma ile değişme işlemine bilinçli bir şekilde kendini adamak ve değişmeleri sağlamak üzere istek dolu eylemlerle bir şeyler yapmaktır.

İnsanoğlu her zaman yalnızlığını, umutlarını yitirişini, üzüntülerini ve şaşkınlıklarını ifade eder. Günlük yaşamında başkalarıyla bir şeyleri paylaşmanın, onları anlayıp ilişki kurmanın güç olduğunu görür. Haddinden fazla imrenme, korku, telaş ve nefret ile savaşım vermek zorunda olduğunu duyumsar. Sürekli olarak kendisi ve çevresiyle ilgili olarak mutsuzluğunu oluşturan nedenleri bulmaktadır. Bu yüzden şöyle sözler söyleyebilir: «Siyasal sistem kokuşmuş durumda ve her zaman böyle olacak.» «Savaş kaçınılmazdır.» «İnsan temelde kötüdür ve değişemez.» «Adalet, barış ve güvenlik yalnızca zenginler için vardır; normal insan yalnızca sistemin kolayca aldatılan bir kişisidir.» «Gelecek için öğrenim yapmak anlamsiz ve konuyla ilgisi olmayan donup kalmış bir çaba harcamasıdır.» «Var oluş, ölümün kanlı bıçağını elinde tutup ayakta beklediği çıkmaz bir sokaktır. Burada geriye dönüş yapmak ve kaçmak olanağı bulunmaz.»

İnsan böylece kendisini umutsuz bir durumda çaresiz olarak görür. Hüznü özlermiş görünümündedir. Olumluya göre daha çok olumsuzu istermiş gibi hevesli görünür. Güvenmekten çok kuşkulanmaya her zaman hazırdır. Geleceğiyle ve geçmişin düşkırıklıklarıyla ilgili sürekli endişeler içinde yaşamaktadır. Pek ender olarak kendisini mutsuzluğunun kaynağında bulabilir. Mutluluğu da seçebileceği fikrini küçümser. Gerçekte insanoğlu mutluluğu seçmeye yeterli isteğe ve zekâya sahip tek yaratıktır. Ne üzücüdür ki, insanoğlu çoğu kez

mutsuzluğu seçer. İyimserler aptal olarak görülür. Seven kişiler çaresiz romantik olarak nitelendirilir. Yaşamından memnun kişiye «daha iyisini yapamaz ki» denilir. Sonunda insanoğlu neşe ve mutluluk duyumsuyorsa, yarın bunun için cezalandırılacağına emin olur. Eski bir özdeyişte denildiği gibi, «Bu dünyadaki tüm iyi olan şeyler yasadışı, ahlaka aykırı ya da şişmanlatıcıdır» yargısı bu konuda bir iddiayı ortaya koyar. Hıristiyan ahlakı ile verilen de, insanın bu dünya üzerinde eğlence ve doyumu bilmesi değil, bunların yerine çalışması ve Tanrı ile sonsuza dek sürecek huzuru bulmak için sıkıntılara katlanması gerektiğidir. İnsanoğlunun pek ender olarak çirkinlik ve kötülüklerin dünya üzerinde bulunuşuna ilişkin soruları bulunur. Oysa, aynı zamanda yaşamm sınırsız güzellikleri ve zevk almak için sonsuz eğlence potansiyeli bulunduğunu benimsemeye hiçbir zaman hazır değildir.

Bu şekilde insan kendinden hoşnutsuz olur ve dünyanın değiştirilmesi mümkün olmayan özelliklerini kınar. Kendi yarattığı umutsuzluklar içinde kendisini rahatlamış duyumsar. Böylece kendisini tüm sorumluluklardan soyutlamış olur.

Dünyada hiçbir kötülük, korkulacak hiçbir şey, hiçbir kokuşma, hiçbir kin, hiçbir düşmanlık ve hiçbir garaz olmadığını telkin etmeyi istemiyorum. Kişinin dünyada olumsuz davranışların ve adaletsizliklerin varlığına ilişkin fikirlerini takviye etmesi için herhangi bir gazeteyi alıp okuması, televizyonu açıp seyretmesi, herhangi bir çağdaş romanı okuması ya da dünyadaki siyasal olayları bir kez izlemesi yeterli olur.

Çoğu kişi pek karmaşık olan topluma uyma işleminde kendisini etkileyen en az iki temel gücü göz önüne almakta başarısızlığa düşer. Kuşkusuz kişi dış güçlerle, doğal olaylarla savaşım vermelidir. Bir deprem, sel ya da yıldırım düşmesi onu veya sevdiklerini yıkıma uğratabilir. Bir kaza onu sürekli sakat durumuna düşürebilir. Ancak, karşılaştığı engele, depreme ya da sele kişinin nasıl karşılık vereceği, tepkime göstereceği ve bunların oluşuna karşın nasıl yaşayacağı bir başka sorundur. Bu sorunu kişi kendisi yoluna koyabilir çünkü bunlar üzerinde bir dereceye kadar yönetme olanağı bulunmaktadır. İnsanın bir isteği vardır ve böylece yaşamını büyük ölçeğe kadar yönlendirebilir. Dış güçlerin yıkıcı etkileri çoğu kez bir yaşam süresince sık sık yaşanmaz. Bu nedenle kişi iç güçlerini, yaşamını düzene koyarken kullanmakta özgürdür. Böylece sanki bir tiyatro oyununu oluştururmuş gibi kendi diyaloglarını yazar, çevresini seçtiği aktör ya da aktrislerle doldurur ve sahnenin arkasmı örten perdeyi istediği renge boyayıp geri plandaki müziği istediği gibi seçer. Daha sonra kendisi için oluşturduğu oyunu beğenmezse kendini kınayacak

yalnızca kendisi olur. Ama, böyleyken bile bir seçeneği vardır: Sahneden inmek ve yeni bir oyun yaratmak... Özgür bir insan en karanlık cezaevinde bile hürdür. Umutsuzluk ve üzüntüler içinde olan çoğu insan, kendisi için her şeyi daha iyi duruma getirecek şeyler hakkında pek az bilgiye ve onu bu yola itecek pek az isteğe sahiptir. Böyle kişiler koşulların değiştirilemeyeceği ve sonsuza değin böyle kalacağına inanmışlardır. Oysa kişinin bu tür bir isteği olduğu sürece onun tepkimeleri, karşılıkları ve varacağı sonuçlar üzerinde bir dereceye kadar denetimi bulunacaktır. Bir noktaya kadar kendi yaşamı için sorumlulukları olduğunu varsayacaktır. Kendisinden büyük olan güçlerin insafına tümüyle kalmış değildir çünkü kendisi de güçlü bir varlık haline gelmiştir.

Şu halde değişmek için, insan değişmeye yeterli olduğu konusunda kendisine güvenmelidir. Sözgelişi, kendisinin sevgi dolu olarak yaşama yeteneğinden hoşnut değilse bu gerçekle yüz yüze gelmeli ama bu konuda bir şeyler yapabilecek yeteneğe sahip olduğuna inanmış bulunmalıdır.

Değişmeye her zaman yeterli olduğunu bilen kişi için ikinci adım, değişmek için karar vermekte ortaya çıkar. Değişme yalnız bunu istemekle olmaz. Kişi bir şeyin kötü, acılı ya da tehlikeli olduğunu bilebilir ama şimdi de onu amansızca izler. Kişi, değişmeye doğru yalnızca istekli olarak, bir karara vardığı zaman hareket edebilir. Zayıflamak ve mayosunu giydiğinde yakışıklı olmak isteyen çok şişman bir adam bunu yalnızca isteyerek elde edemez. Uygun bir besin rejimi planlamalı, bu rejimi sürdürmeli ve ayrıca uygun jimnastik hareketlerini yapmalıdır. Aksi takdirde zayıflama konusundaki isteği kesinlikle gerçekleşemez. Hedefine varmak için bir anlayışa sahiptir ancak eyleme geçene kadar tüm anlayışı boşa gider. Bir varoluşçu, «Olmak yapmaktır» der ve, «Kişi gerçek (insan) haline yalnızca eylem noktasında varır» diye ekler. Eğer kişi sevmeyi istiyorsa, belli ki sevmeye doğru, sevgiye doğru eylem yapmak zorundadır.

Değişme yolundaki üçüncü adım belki de en güç olanıdır. Bu da, yeniden öğrenmenin gerçek işlemlerini içerir. Her öğrenme, araştırma, bulma, çözümleme, değerlendirme, deneyimler yaşama, benimseme, karşı çıkma, egzersiz yapma ve berkitme (takviye etme) işlemlerini içerir. Çoğu kez, «Sevginin ödülü kendisidir» derler. Eğer bu sözün anlamı seven bir insan olarak kişi gereksindiği tüm takviyeyi alır şeklinde olsa bile bu söz kısmen doğrudur. Bu sözün anlamı ayrıca, toplum ve insan çoğu kez mükemmelden aşağı derecede olduğundan, kişi bazen öğrenmeyi sürdürmek için kendi kendini takviye etmek zorundadır şeklinde olabilir. Seven insan sık sık şunları söylemelidir: «Seviyorum, çünkü sevmeliyim, başkaları için değil. Bana verdiği haz

için ve (fazladan olursa) başkalarına da vereceği haz için seviyorum. Eğer bunlar beni takviye ederlerse iyi olur. Etmezlerse gene iyi olur çünkü ben seveceğim.»

Sevgiyi öğrenirken her şeyi öğrenmede olduğu gibi kişi sürekli tetikte, uyanık, sabırlı, dikkatli, güvençli, açık fikirli, yeni fikirleri benimsemeye hazır olmalı ve cesareti kolayca kırılmamalıdır. Deneyim yapmaya istekli; sürekli değerlendirmeler yapar durumda ve esnek olmalıdır. Yaşamı ve yaşamın tüm özelliklerini denemek, sevgiyi öğrenmek için kişiye en iyi dersleri sunar. Uzakdoğu'nun en büyük yol göstericileri bile size sevgiyi veremez. Onlar yalnızca yönlendirmede, anlayışı sunmada, telkinler ve yüreklendirmeler yapmakla yardımcı olabilirler. Başkalarının sevgi içinde yaşayışını gözetlemekle de sevgiyi öğrenemezsiniz. Sevgiyi yalnızca, sevgi dolu bir ilişki içinde etkin bir iştirakçi olarak yer aldığınızda öğrenebilirsiniz.

Kişi kendisinden hoşnut değilse, sevgi içinde yaşama yeteneğiyle gene de durumu iyidir; çünkü, bu büyük arzu istediği sevgiyi bulmada ilk adımı oluşturabilir. Ancak yalnızca bir başlangıçtır bu... Kişinin ayrıca değişmeyi istemesi ve değişmeye doğru hareket etmesi gerekir. Öğrenme ömür boyu süren karmaşık bir işlemdir. Sevmeyi öğrenme sürekli bir değişme içinde olmaktır. İşlemin sonu yoktur çünkü insanoğlunun sevme potansiyeli sınırsızdır. Ve sevgi yaş tanımaz.

Sevgi pek çok caydırıcı engelle karşılaşır

«Bir mesajın hiç alınamaması onun gönderilmeye değer olmadığı anlamına gelmez.»

— Segaki

Sevmek kolay değildir. Ve sevgi içinde yaşamaya karar veren kişi sevgisi ile olgunlaşırken pek çok engelle yüz yüze gelmek durumunda kalır. Ancak, bu engelleri dikkatle ve akıllıca çözümlerse olasılıkla bunların yapay engeller olduğunu, çoğunu kendisinin ortaya çıkardığını görecektir. Gerçekte bu engeller var değildir. Bunların çoğu sevginin meydan okuyuşlarını ve güçlüklerini kabul etmemizin özrü olarak ortaya çıkmaktadırlar. Engellerin ortadan kaldırılamayacağına kolayca inanan kişi daha sonra tam bir insan olarak kalamadığı için kendi kendisini kınayacaktır.

Kişinin kendisi dışındaki etkenler yüzünden oluşan sevme yeteneksizliğini kmaması için pek çok neden bulunmaktadır. Sözgelişi, kişi diğer insanların temelde çürümüş, kokuşmuş, baştan çıkmış ve değişmeye gücü kalmamış olduklarında ısrarlı olabilir. Bu nedenle onlar üzerinde etkisini kullanmaya çalışmakla aptallık etmiş olmayacak mıdır? Kişi, insanları doğaları gereği düşmanlıkla suçlayabilir. Şu halde aptal olmadıkça diğer kişilerle temas kurmaya çalışması incinmeyi aramak olmayacak mıdır? Bu durumda kişi sevgiye uzanan yol üzerinde başa çıkılmaz ve tarihte her zaman var olmuş engellerin bulunduğunu ileri sürer. Bu tür engelleri ortadan kaldırmaya çalışmak bir böceğin nehrin akışını değiştirmeye çalışması gibi olmayacak mıdır? Zaman ve enerji savurganlığıdır bu! Ya da güvenli bir biçimde şimdiden bir sevgili olarak sırtını oturduğu koltuğa dayayacak; sevmek ve sevilmek yetenekleriyle doygunluğa erişecektir. Şu halde şimdi içinde bulunduğu güvenliği kuşkulu bir gelecek uğruna tehlikeye atıp kumar oynamak aptallık olmaz mı?

İnsan çoğu kez tüm ömrü boyunca bu zorlama akıl yürütmelerinin ardma rahatça sığınır. Ciddi ve anlamlı ilişkiler kuramamasının ya da kötü deneyimler yaşamasının kendi yüzünden olduğunu bir türlü göremez.

Eğer kişi temelde düşman ve kötü olan bir insanın imgesini oluşturursa; örneğin, kendisini açıklamakta duraksamalı ise akıllıdır;

kendisine olan sevgisini açıklamakta duraksıyorsa daha az akıllıdır. Çünkü, böyle yaparken incinmeye daha açık hale gelmektedir. Bu tür kişiler, başkalarıyla ilişkiler kurmak için doğal zorlamalar duyumsasa bile, tek başma kalmak diğer kişilerin ondan kaçınmaları rizikosundan daha kolay ve güvenlidir. Bu kişinin ilk varsayımı kuşkusuz diğer kişilerin onu reddedeceği şeklindedir. Çok ender olarak kabul edilme yönünden eşit şansı olduğunu aklına getirir. Onun için yandaki masada oturan ya da odanın öte yanında bulunan bir kişinin de, kendisinin ona gereksinim duyduğu gibi, karşılıklı olarak gereksinim duyacağı bir olasılık olarak aklına gelmez. Kişi bu durumda suskun, yalnız ve kimsesiz kalmayı seçer ve şu temel savunmasını yapar: «Ona yakınlaşırsam ve o da başka tarafa dönerse ne olur?» Şu soruyu pek ender olarak sorar: «Elimi ona uzatır ve o da karşılıklı olarak elini bana uzatarak 'Evet, lütfen bana katıl' derse ne olur?»

San Francisco'da bir barda geçirdiğim bir akşamı anımsıyorum. Birkaç arkadaşımla birlikteydim. Konuşmalarımız pek canlıydı. Çok hareketli bir günden sonra günün olayları üzerinde tepkimelerimizi birbirimize anlatarak paylaşıyorduk. Yakınımızdaki bir masada tek başına oturan, yarı dolu kokteyl bardağına bakışlarını dikmiş bir adam gözüme takıldı. Onu arkadaşlarıma göstererek, «Adamı masamıza çağıralım mı? Pek yalnızmış gibi görünüyor» dedim ve ekledim; «Böyle kalabalık bir yerde yalnız kalmanın ne anlama geldiğini ben bilirim.»

Masadaki arkadaşlarımın genel fikri; «Onu yalnız bırakalım. Belki de kendisi yalnız kalmayı istiyor» şeklinde belirginleşti.

Buna karşın, ayağa kalkıp adamın masasına yaklaşarak bize katılmayı mı ya da yalnız kalmayı mı yeğlediğini sordum. Bir sürprizi duymuş gibi gözleri ışıldadı. Masamıza katılmayı sevinçle benimsedi. Almanya'dan ülkemize gelmiş bir turistti. Tüm ABD'yi otel resepsiyon görevlileri, tur rehberleri ve garsonlardan başka kimseyle konuşmadan baştan başa gezdiğini anlattı. Bizim çağırmamız onun için en hoşuna giden değişiklik olmuştu.

Kuşkusuz kabul edilmeliydi ki, bu Alman beyefendisi de biraz kusurluydu. Çünkü dışa açılamayan her birimizde sorumluluk payı vardır. Rizikoyu göze aldığımızda belki reddedileceğiz. Ama, aynı zamanda bu durumda arkadaşlıklar ve hatta sevgililer kazanabileceğimizi de anımsamalıyız.

Bizler insanlardaki kötülüğe iyilikten daha çok inanmak eğilimindeyiz. Kişinin çevresindeki kötülükler bir haber öğesini oluştururken iyilikler pek ender haber olurlar. Dünya nüfusunu göz önüne aldığımızda göreceli olarak cinayet, hırsızlık, tecavüz ve diğer büyük suçların

sayısı pek azdır. Oysa, bir suç işlendiğinde kuşkusuz onu hemen işitiriz. Yalnızca bir haber olduğu için değil, gazeteleri sattırdıkları için de böyle suçlar ilgi görürler. İnsanların kendilerine heyecan verici olaylardan hoşlandıkları ve duygularındaki ani değişmelerden haz aldıkları görülmektedir. Ama, gerçekte insanların büyük çoğunluğu bizler gibidir. İsteyerek kişileri incitmez, hırsızlık yapmaz ya da adam öldürmezler. Genelde güvenilir, çevresindekilere ilgi duyan ve onlara dostça davranan yaratıklardır. Çoğu insan yaşamını polise, mahkemeye ve avukatların eline düşmeden geçirir. Aslında bunlar normal bir insandan beklenen niteliklerdir. Oysa kötülük yapan kişi abartılır. Bu eğilim o kişiye duyulan ilgiden kaynaklanır. Ve bizler genellikle bu eğilimi bir kural gibi görürüz. Belki de iyi insana yapılan en yüce övgü, kısa ömrünü Amsterdam kentinde küçük bir apartman katında Nazilerden saklanarak geçiren ve onların eliyle öldürülmüş olan genç Yahudi kızı Anne Frank tarafından yapılmıştır. Genç kız ölümünden kısa süre önce uzun süredir tuttuğu günlüğüne şöyle yazmıştı:

«Önemi yok! Ben şimdi de insanın iyi olduğuna kalpten inanıyorum.»

İnsan iyiyi öğrendiği tavırla kötüyü öğrenir. Eğer kötülerin dünyasına inanıyorsa, kuşkuyla, korkuyla ve sürekli olarak aradığı kötülüğün karşısına çıkacağı inancıyla hareket eder. Diğer taraftan eğer iyilerin dünyasına inanırsa kendisine güvenen, umutlu, çevresindekilere güveni olan ama kolayca incinebilen biri olarak kalacaktır. Dünyada yalnızca kötülüğü ayırt edip onun gölgesinde yaşamak sevgi yoluna başka bir engel koymak olur.

Sevgi yolundaki bir başka engel de, kişinin sevmesini yasaklayan pek çok gücün bulunduğu yolundaki bahanelerdir. Buna karşın, doğası gereği insanoğlu yaratıcıdır. Yaşamı yaratır ve onu bilgisi üzerine kurar. Çoğu kez insana çok genç yaşlarından başlayarak yıkıcı oluş yeteneğine bağlı olduğu öğretilir. Sürekli olarak kişinin olası yıkıcı güçlerin insafına bırakılmış olduğu gösterilir. Aslında böyle çevreyi yıkıma uğratanların sanki toplum içinde her zaman gerçekten başarı kazandıkları gösterilmek istenirmiş gibidir. Bu durumda insanın yıkıcı güçlerle savaşmak üzere yaratıcı gücünü kullanacak pek az dürtüye sahip olması anlaşılır bir konudur. Oysa bu umutsuz bir durumdur. İnsan yaratıcıyken en mutlu dönemini yaşar. Gerçekte insan yeteneklerinin en yüksek olduğu nokta yaratıcı eylemler yaptığı zamanlardır. Sevgi her zaman yaratır, hiçbir zaman yıkıma uğratmaz. Bu ifadede insanoğlunun tek vaadi bulunur.

Thornton Wilder, San Luiz Rey'in Köprüsü adlı küçük ama şaşırtıcı felsefî romanını şu ifadeyle bitirir: «Yaşayanlar için bir alan ve ölüler

için de bir alan vardır. Bu alanların arasındaki köprü tek gerçek ve kurtuluş olan sevgidir.»

Gerçek sevgi her zaman yaratır, hiçbir zaman yıkıma uğratmaz. Bu ifadede insanoğlunun tek vaadi bulunur.

Kişi dünyada sevmeden yaşar ve dünyaya sevgisiz bakarsa, bu durumda sorun öyle bunaltıcılaşır ki, çoğu kez umutlarını tümüyle bırakmasına neden olur. Geçmişi inceleyen kişi egoizmin, açgözlülüğün, sefaletin, bezginliğin ve kederlerin tarihin ta başlarından beri var olduğunu görür. Böylece insanın her zaman çeşitli şeylere göz dikeceğine ve bunları elde etmek için savaşacağına inanır. Şöyle ki, katolikler protestanlara ve yahudilere; kapitalistler komünist ve sosyalistlere; zenginler fakir ve orta sınıflara; beyazlar kara ve sarı ırka; dahiler zeki ve cahillere hep böyle bakmışlardır. Bu tartışmada insanın ortaya koyacağı kanıt ve desteği durumun hep böyle olduğu ve böyle olacağı, bireyin bunu değiştirmede çaresiz kalacağıdır. Fakirlik, açlık, savaş, cahillik, önyargılar, korkular ve antipatilerin yarattığı sorunlar pek bol olarak çevremizi sarmıştır, önyargıları, evrensel açlığı ya da dünya savaşlarını durdurabilecek güce sahip birkaç birey bulunmaktadır. Ama sorun bu değildir. Burada kendimize sorabileceğimiz tek soru: «Ben ne yapabilirim?» şeklinde olmalıdır. Eğer biz duruma gerçekten özen gösterir ve sorumluluğumuzu üzerimize almakta istekli davranırsak soruya karşılık genellikle basit ve yanıtlandırılması mümkün olan biçimde ortaya çıkar.

Hong Kong'da genç bir Çinli mülteciyle tanışmıştım. Neredeyse açlıktan ölme durumunda olan on bir kişilik bir ailenin bir üyesiydi. Biraz İngilizce bilmesine karşın, kentte daha iyi ücret getiren bir iş bulmak için İngilizce'sini ilerletmeyi istiyordu. Kitap alması ve İngilizce konuşma kurslarma devam etmesi için benim ona verdiğim birkaç dolar yardımcı oldu. Ve ilerlettiği İngilizce'siyle ailesini daha iyi duruma getirecek düzeye geldi. Kursunu bitirdiğinde verdiğim parayı bana iade etmeye kararlıydı. Ona karşı çıktım. Kendisiyle aynı durumda bir genç bulup ona aynı şansı tanımasını önerdim. Böylece günümüze değin üç gence bu olanağı sağlamış bulunuyoruz. Bu yolla Hong Kong'daki mülteci sorununu çözümlemiş olmadım ama açlık çeken üç aileye dolaylı yoldan yardım etmiş oldum. Eğer kişi biraz sorumluluk üstlenebilirse durum daha iyi olacaktır. Büyük hayır kuruluşları sistemi iyidir, oysa kişisel yardımların değerinin yitmesine; kişinin yaptığı yardımın sonucundan duyacağı haz ve doyumun yok olmasına neden olurlar. Oysa, bazı koşullar değiştirilebilir; çünkü hiçbir şey değiştirilemez değildir. Belki ben, kişisel olarak çocuk ölümlerinin çokluğuna ya da yaşlılığın yarattığı sorunlara karşı fazla

bir şey yapamam ama zamanımın birazını harcayarak bir çocuğun o günü ya da yaşlı bir kişinin şu dünya üzerinde kalan son günlerini daha iyi geçirmesini sağlayabilirim.

Sevgi hakkında azıcık bir şey bilmek ve bununla doyuma ulaşmak da, sevgiyle olgunlaşma yolunda bir engeli oluşturur. Eğer kişi yaşamında pek az sevmişse ve bununla kendisine uzatılan sevgi eline karşılık verebileceğini umuyorsa; tüm gereksindiği, sevmeyi öğrenmektir. Aksi takdirde he uma» bilir. Kişi, sevginin sınırsız, derin ve sonsuz olduğunu; kendisine büyük potansiyeliyle güvence sağlayacağını, haz vereceğini ve bunlarla olgunlaşabileceğini bilmelidir. Kişi, o anda başka bir yerde bir başka kişinin onun sevgisine gereksinim duyması olasılığını düşünemez. Kişinin böyle bir uyuşukluk durumundan uyandırılması için şiddetli bir duygusal şokla karşı karşıya gelmesi gerekir.

Diyelim ki; böyle bir kişinin sevdiği ve onu seven bir karısı olsun. Bu kişinin kafasına göre yetiştirdiği iki çocuğu bulunsun. Kalın duvarlarıyla ve kapılarındaki sağlam kilitleriyle evi kendisini dış dünyadan korusun. Bu kişinin iyi bir işi; evindeki kasasında ve bankada geleceğini güvence altına alacak kadar parası da olsun. Bu durumda kişinin her şeyi vardır. Ama, Eyüp Peygamber'in öyküsünde olanlara benzer olaylar bizim bu kişimizin de başına gelir. Çocukları evden uzaklaşır, hippilerle birlikte yaşamaya başlarlar. Karısı kendisine bir sevgili bulup evden kaçar. Kişimiz, işini yitirir. Evi bir deprem sonucu yıkılır. Bankası iflas eder ve evindeki kasası da soyulur. Kişinin şimdi önünde birkaç seçeneği vardır: Eski yaşamını yeniden kurmak için çaba harcayabilir. Oysa bu olanaksızdır. Kimse bir yaşamı ikinci kez yeniden, aynen yaşayamaz. Çünkü bu yaşam olsa olsa orijinalin kötü bir kopyası olur. Ya da kişi delirir ve intihar eder. Başka bir seçenek olarak, kişimiz ters bir insan olur. Hiç kimseye güven ve ilgi duymadan, bir umut beslemeden yaşar. Ya da bu acı deneyimlerden ders alıp olgunlaşarak yeni bilgilerle, umutlarla, olasılıklarla ve seçeneklerle her şeye yeniden başlamayı seçer.

Bir değişme ile yüz yüze geldiğinde kişi bunun için ve her şeyi yeniden öğrenmek için çok yaşlı olduğu mazeretini kullanır. «Yaşlı köpeğe yeni oyunlar öğretemezsiniz» der. Bu benzerlik bir insana yöneltildiğinde gerçek dışı bir sözde alçakgönüllülük gibi görünür. Çünkü, «yaşlı köpek» bile yeni oyunları öğrenebilir. Temel sorun onun bir dürtüden yoksun oluşu ya da basit şekilde pek tembel oluşudur. İnsanın öğrenme yeteneği her zaman «yaşlı köpek»inkinden daha fazla olacaktır. Ve bu iki yeteneği kıyaslamak köpeği köpek ve insanı insan yapan olguları hafife alıp alçaltmak demek olur.

Bizlere her gün sevgiyi öğrenme ve sevgi içinde olgunlaşma yolunda yeni araçlar sunulmaktadır. Yaşadığımız her gün bizler daha gözlemci, daha esnek, daha bilgili ve dünyadan daha haberli oluyoruz. Görünüşte en önemsiz şey bile birbirimizi anlayabilme yolunda bizleri birbirlerimize yakınlaştırıyor. Eğer her an dinler ve öğrenirsek sözgelişi bomboş, rüzgârlı bir deniz kıyısında martıların çığlıkları bize yaşam ile, evimizi ve sevdiğimiz kişileri yıkıma uğratan yaşamak ve ölmek üzerine çok şey söyleyecektir. Bir Japon öyküsünde kahramanın sözleri şöyle aktarılır: «Samanlığım yanıp kül oldu. Bu yüzden ben gökyüzünü, şimdi de ay'ı görebiliyorum.» Samanlıkta olduğu kadar ay'da da bir anlayış, bilgi ya da öğrenme olayı bulabiliyoruz. Bu çiftçi şimdi her ikisini de tanıyor.

İnsan hiçbir zaman sevme yeteneğiyle doyuma ulaşmamalıdır. Nerede olursa olsun, onun için her zaman bir başlangıç var olacaktır.

Son olarak değişmeden korkan kişi için sevme yolunda büyük bir engelin bulunacağını söyleyelim. Çünkü yukarda açıkladığımız gibi olgunlaşma, öğrenme ve deneme bir değişmedir. Bu yolda emin olabileceğimiz tek bir şey vardır ve o da değişmedir. Değişmeyi yadsımak tek gerçeği yadsımak demek olur. Davranışlar değişir, duyumsamalar değişir, istekler değişir ve özellikle sevgi değişir. Bunu durduracak, geriye götürecek bir şey yoktur. Yalnızca ileri gidiş bulunmaktadır. Bir Hindu öyküsünde, bir adam hızla akan bir nehirde küçük bir kayıkta akıntıya karşı kürek çeker. Uzun süren bir savaşımdan sonra adam boşa çaba harcadığını görür. Kürek çekmeyi bırakır, küreklerini sudan çıkarır ve şarkı söylemeye başlar. Yaşadığı o an adama yeni bir yaşam yolu öğretmiştir. Yalnızca akıntıları değişen bir nehirde gittiği zaman kişi gerçekten özgür olacaktır.

Sevme yolundaki engeller insan tarafından oluşturulmuştur. Sevgi engellenemeyecektir. Sevgi bir nehir gibi akar. Her zaman kendi başına buyruktur ama hiçbir engel tanımadan değişmektedir.

Başkalarını sevmek için önce kendinizi sevmelisiniz

«*Yine de biriz, sen ve ben. Birlikte olaylara katlanır, birlikte var oluruz. Ve her zaman birbirimizi oluşturacağız.*»

— *Theilard de Chardin*

Başkalarını sevmek için kendinizi sevmelisiniz. Daha önce birkaç kez neyiniz varsa başkalarına onu verebileceğinizi belirttik. Bu, özellikle sevgi için doğru bir ifadedir. Öğrenmediğimizi ve deneyimimizden geçirmediğimizi veremeyiz. Sevgi elle tutulur bir şey olmadığından verildiğinde yitirilmez. Sevginizi yüzlerce kişiye sunabilir ve şimdi de başlangıçtaki sevginizi elde tutabilirsiniz. Sevgi, bilgi gibidir. Akıllı insan bütün öğrettiklerini gene bilir. Ancak, önce bilgiye sahip olunmalıdır. Burada daha doğrusu kişinin bilgiyi paylaştığı gibi sevgiyi de paylaşacağını söylemektir. Ancak kişi, yalnızca sahip olduğu şeyleri paylaşabilir.

Kendini sevme, Pamuk Prenses adlı masalda aynasına bakan ve, «Ayna, duvardaki ayna, söyle periler içinde en güzeli kim?» diye soran yaşlı büyücü kadının ortaya koyduğu kendini beğenmişlik gerçeğini akla getirmemelidir. Gerçek anlamda kendini sevme insanın kendisine ilgi duyması, özen ve saygı göstermesini düşündürmelidir. Kendine dikkat edip özen gösterme sevginin temelidir. Kişi kendisini dürüstlükle görür, gördüğünü gerçek anlamda değerlendirir ve özellikle ne olabileceği konusunda beklentisine karşı heyecanla meydan okumaya başlarsa kendisini sever.

Her insan tektir, benzersizdir. Doğa birbirinin aynı olan şeylerden tiksinir. Bir tarladaki her çiçek, her ot yaprağı öbüründen ayrıdır. Aynı tür içinde olsa bile birbirinin aynısı olan iki gül gördünüz mü? Birbirine çok benzeyen ikizlerde bile iki yüz birbirinin aynısı değildir. Parmak izlerimiz tümüyle bizlere özgü şekilde tek olur ve yalnızca bunlarla bile olumlu biçimde kimliğimiz tanınır. Bununla birlikte insan tuhaf bir yaratıktır. Farklılık onu ürkütür. Çoğu kez çeşitliliğin yaratacağı meydan okuma, haz ve heyecan insanın gözünü korkutur. Bu nedenle insanlar ve farklı kişilerden kaçınmaya çalışır ya da farklılığı yok edip benzeme yolunda çaba harcarlar. Bunu yaptıklarında da güvence duyarlar.

Her çocuk belirgin olmayan bir yaratılışla ama bir harikalar bileşimi

olarak dünyaya gelir. Genelde sahip olduğu insan anatomisi diğer insanlarınkine benzemektedir. Oysa, çok incelikli bir düzeyde anatomi işlevleri her bireyde değişecektir. Kişiliğinin gelişmesi, bunu etkileyen soyaçekim, çevre ve şans olarak birtakım müşterek öğelere sahipmiş gibi görünür. Ama şu ana değin bilimsel olarak tanımlanamayan ve kişiliğin 'X' faktörü olarak bilinen bir öğesi daha bulunmaktadır. Kişi bunun yarattığı özel güç bileşimleriyle tepkimelerini yapar, yanıtlarını verir ve kendisini yalnız olarak algılar. Çocuk ayral bir yaratıktır ancak doğuştan edinmiş olduğu çoğu bilgi ile bu benzerliğini keşfedip geliştirerek kendi özgürlüğünü sağlayacak düzeyde değildir.

Daha önce ortaya koyduğumuz gibi, bir çocuğa yaptırdığımız eğitimin gerçek işlevi onun bu benzersizliğini keşfetmeye, bunu geliştirmeye yardımcı olmalı ve ona bunu başkalarıyla nasıl paylaşacağını öğretmelidir. Bunun yerine eğitim, çocuğun üzerine adına «gerçek» denilen yükü yükleme şeklinde yapılmaktadır. Diğer yandan, toplum da aracılığıyla çocuğun bu benzersizliğinin paylaşıldığı bir ajan görevi yapmalıdır. Çünkü toplum bireysel ve grup halinde yaşamalar için taze ve yeni yaklaşımlara korkunç biçimde gereksinim duymaktadır. Ancak doğruluğu kanıtlanmamış olsa bile, toplum yüzyıllardır yapılanın en iyisi olduğu fikrindedir. Bu yanlış fikirlere sıkıca bağlı kalındığı anda bireysellik yok olmaya yönelecektir.

Her çocuk dünyaya yeni bir umudu sunar. Oysa, belli ki bu düşünce çoğu kişiyi korkutmaktadır. Toplum hep böyle farklı «bireyler»den oluştuğunda nasıl olacaktır? Yönetilmesi güç ve anarşiye açık bir duruma gelmez mi? Böyle bir düşüncenin yarattığı korkuyla irkilip geri çekiliriz. «Sessiz bir çoğunluk» içinde kendimizi daha rahat duyumsarız. Değişik kişilere güvenmez, onlara kuşku besleriz. Aile, çocuğunun toplum düzenine uymasını sağlamalıdır. Eğitim de aynı rolü oynamak üzere yönlendirilmiştir. Statükoyu koruduğu ve ortaya «iyi yurttaşlar» çıkardığı sürece en çok başarılı sayılır. «İyi yurttaş»ın tanımı genellikle «herkes gibi düşünen, davranan ve yanıt veren» şeklinde yapılır. Eğitimciler ayrıca bilginin her çocuğa ekilmesi gerekli temel bir bedeni olduğunu duyumsarlar. Bunu savunurken «çağların aklı»nı öğrettiklerini söylerler.

Kişinin kendini sevmesi, benzersizliklerini yeniden keşfetmesi ve koruması yolunda savaşımda bulunması demektir. Bu dünya üzerinde yalnız olarak yaşayacağı ve öldüğünde de yaratacağı tüm fantezi olasılıklarının da kendisiyle birlikte öleceği fikrini anlaması ve değerlendirmesi anlamma gelir, içimizde uyuşuk duran, bizim de tümüyle haberli olmadığımız harikaların sezinlenmesidir. Herbert Otto, insanın tüm yaşamı süresince bütün potansiyelinin yalnızca yüzde 5'inden haberli olabildiğini söyler. Margaret Mead ise, bunun

yüzde 4'ünün keşfedildiğini varsaymaktadır. Şu halde geri kalan yüzde 95 ya da 96 ne oluyor?

Psikiyatri uzmanı R. D. Laing ise şöyle yazmıştır; «Bildiğimizden çok daha azını düşünür, sevdiğimizden çok daha azını bilir, var olandan çok daha azını sever ve bu şekilde olduğumuzun çok daha altında oluruz.»

Şu halde siz keşfedilmemiş olarak varsınız. İçinizdeki potansiyel sezinlenecektir. Zekâ bölümünüzün (IQ) 60 ya da 160 olması önemli değildir çünkü şu anda sizin haberli olduğunuzun ötesinde bir potansiyeliniz bulunmaktadır. Belki de yaşamdaki elde edilebilecek tek huzur ve haz, bu potansiyelin izlenmesi, ve geliştirilmesinde yatmaktadır. Kişi tüm zamanmı bu işe ayırsa bile yaşamı süresince tüm «özbenliğini» sezinleyebilmesi kuşkuludur.

Ünlü yazar Goethe'nin bunu keşfedecek olan kahramanı şöyle der; «Şu dünya üzerinde bir an huzur bulabilseydim, o ana şunu söylerdim, 'Bir süre oyalan, böylece iyi davranmış olursun'.» Oysa Faust, bu aramalarına kısa bir ara verse şeytanla kur yapıyordu. Çünkü, kişinin savaşımları sırasında huzurlu bir anı olamaz. Aziz John'un hikmetlerinden birinde evimizin pek çok odası olduğu, bunların her birinin keşfedilmeye değer harikaları olduğu belirtilir. Bizler evimizin örümcekler, fareler ile çürüme ve ölüm tarafından elimizden alınmasına nasıl hoşnutluk besleriz?

Bu potansiyelimizi keşfetmek her zaman mümkündür. Böyle bir eylem için hiçbir zaman geç kalmış olmayız. Sonunda elde edeceğimiz bilgi, insana en büyük meydan okumayı yani kendi kendisini izlemeyi, en büyük serüveni yaşamayı ve evinin odalarını keşfedip onları düzene koymayı sağlar. Bu bilgi, onun yalnızca iyi bir insan; seven, duyumsayan ve zeki bir kişi değil; yeteneğinin elverdiği kadar çok seven, çok duyumsayan ve çok zeki bir insan olmaya çalışmasına neden olmalıdır. Kişinin bu arayışı kendisinden başkalarıyla bir yarışma biçiminde olmaz. Kişi kendi kendisine meydan okumalıdır.

Böylece kendi kendimizi sevmemiz yalnızca bizde şu anda var olanları değil, pek çok olası harika özelliğimizi keşfetmemizi de içerecektir. Bu bizim benzersiz oluşumuz ve dünyadaki hiçbir kişinin kopyası olmayışımızı sezinlememizi, aynı zamanda bunu geliştirerek başkalarıyla paylaşmamız gerektiğini ortaya koyacaktır. İşlem değişmeyle olgunlaşmadan ürken bir kişi için her zaman kolay değildir. Oysa, yeni ve değişen tüm şeyler gibi sıkıcı olmayıp kesinlikle her zaman taze ve heyecanlandırıcı olarak kalacaktır. İnsanın kendi kendisine doğru yaptığı yolculuk en büyük, en

eğlendirici ve en uzun süren yolculuğu olur. Bilet ücreti ucuzdur: Sürekli deneyim yapma, değerlendirme, öğrenme ve yeni davranışları denemeyi içerir. Bizim için doğru olanı kararlaştırmada yalnızca biz son yargıç olabiliriz.

Batı kültürü, bir yarışmacılar kültürünü oluşturmuştur. Burada bir insanın değeri her zaman diğer kişilerden ne denli çok mal varlığı ya da şeyi olduğuyla ölçülmüştür. Eğer kişinin daha büyük bir evi, daha güçlü bir arabası varsa ya da daha etkileyici bir öğrenim dönemi geçirmişse o kişi daha iyi bir adam olmalıdır. Oysa bu saydıklarımız evrensel değerler değildir. En aşırı övgülerin din adamlarına, öğretmenlere, tüm ömrünü kendini keşfetmeye adamış ve dışa gösterecek hiçbir parasal değer edinmemiş kişilere yapıldığı kültürler de vardır. Aklın duyduğu hazzı ve huzuru her türlü mal, mülk ve işin değerinin üzerinde tutan kültürler bulunmaktadır. Bu tür kültürler, fakir ya da zengin olsun tüm insanların ölmesi gerektiğine göre yaşamın tek gerçek hedefinin eşya toplamak değil, şu anda kişinin kendini sezinlemesiyle duyduğu huzur ve haz olduğunu varsayarlar. Bunları, insana öç alır gibi verdiği dersle, doğanın öğrettiği bölgeler bulunmaktadır. Sözgelişi, Etna yanardağının eteklerinde büyük villalar yapıp oralara eşya yığmanın ne yararı vardır? Ya da muson yağmurlarının her yıl gelip insan ve topraklardan gayrı her şeyi silip süpürdüğü yerlerde sürekli evler kurmanm amacı ne olabilir?

ABD'de 1930'lu yıllarda pek çok kişinin durup derin nefes alarak bazı değerleri daha dikkatle yeniden gözden geçirmelerine yol açan dönemler yaşandı. Büyük borsa bunalımından sonra birçok kişinin kurmuş olduğu iş yıkıldı, bu insanlardan intihar edenler bile oldu. Diğer bazı kişiler ise, umutlarını yitirmediler. Yalnızca içlerini çekip, «Bir kez başarmıştım. Yeniden yapabilirim» deyip her şeyi yenibaştan kurmaya başladılar. Kendi kendimizi sevmek her şeyin üzerinde kendimizin değerini takdir edebilmemizdir.

Kendi kendimizi sevmek ayrıca yalnız bizim biz olabildiğimiz bilgisini de içerir. Başka biri gibi olmaya çalışırsak buna yaklaşabilir ama her zaman ikinci en iyi oluruz. Oysa, biz kendimizken en iyiyizdir. En kolay, en pratik ve en çok ödüllendirici olanı da budur. Şu halde başkalarına karşı neysek öyle olmak da en çok mantıklı olan şekildir.

Kendinizi ve benzersizliğinizi tanır, benimser ve böylece değerlendirirseniz, başkalarının da bunu yapmasına izin verirsiniz. Kendinizi keşfetmeyi değerlendirirseniz başkalarına da kendilerini tanıma yolunda yüreklendirirsiniz. Kim olduğunuzu keşfetmek için özgür olma gereksinimizi kabul ederseniz, başkalarına da bunu yapmaları için aynı özgürlüğü tanırsınız. En iyisinin kendiniz gibi

olmak olduğunu sezinlediğinizde, başkaları için de bunun en iyisi olacağını kabul edersiniz. Ancak bütün bunlar hep sizinle başlar. Hepimiz birbirimizden farklı olduğumuza göre, kendinizi tanıdığınız yere kadar başkalarını da tanıyacaksınız. Kendinizi sevdiğiniz yere ve bu sevginin derinliğine kadar başkalarmı da sevmeyeteneğiniz olacaktır.

Sevmek için kendinizi birtakım etiketlerden özgür bırakmalısınız

«İnsanoğlu üzerine koşullu arkadaşlık zinciriyle kazayla ve zorlanarak baskısı yapılmış durağan ve hoş bir dünya tablosuna sahiptir. İnsanoğlu bu baskı tablonun bir gerçek olduğuna inanır.»

— Timothy Leary

Bu kitapta, daha önceki bölümlerden birinde, aşkı öğrenme işleminde sözcüklerin önemini tartışmıştık. Sözcüklerin sürekli bir baskı izi (basım işlemi sonucu ortaya çıkan iz), donmuş bir realiteyi oluşturacağını ve gelecekteki tüm öğrenme ve algılamaların bunların arasından süzüleceğini belirtmiştik. Bu süzülme de, sevgiye büyük bir engeli oluşturur. Eğer öğrenme işlemi siyah ırka, Yahudilere, Meksikalılara, davranışları sizden farklı olanlara ya da farklı giyinenlere karşı sizden sakınma biçiminde bir tepkime yaratıyorsa, insanları sevme olasılığınız en aza düşmüş olacaktır.

İnsanoğlu kendisini özgürleştirip rahatlatabilmek için sözcükleri yarattı. Başkalarıyla iletişim kurmak ve onların da aynı şeyi yapması için de dili oluşturdu. Nihayet sözcüklerin geçmişin bilgeliklerini ve geleceğin düşlerini örgütlemesi ve kaydetmesiydi. Bu arada sözcüklerin kendisine çevresini örgütlemede yardımcı olduklarını da buldu. Ancak, bütün bunların ötesinde sözcükleri düşünme ve yaratma işlemlerinde kullandı. Dili kendisini özgürleştirmek için geliştirmişti. Ve kesinlikle dilin kölesi olacağını aklına getirmiyordu. Başlangıçta bir şeyin etiketi olarak oluşturduğu sözcüklerin de hemen birer güç haline geldiklerini gördü. İnsanlar sözcüklere birer nesneymiş gibi davranıyorlardı. Takılmış olan adlarla insan elinde sanki bir «şey» varmış gibi varsayıyordu. Bu nedenle yalın biçimde bu etiketleri kullanarak diğer kişilerle iletişim kurabileceği sonucunu çıkarıyordu.

Bir Fransızla tartışırken, herkesin aklında bulundurduğu Fransızınki gibi statik bir görünüşe sahip olacağını düşünüyordu. Kuşkusuz durum böyle değildir Böylece insanın iletişim yapma yeteneği kırılmaya başlamıştı. Kendi yarattığı etiketlerin kölesi olmuş ve bu etiketlerle, kendisi ile diğer kişiler arasına mesafe koymuş oluyordu. İnsan bir kişiyi «Komünist», «Katolik», «Cumhuriyetçi» ya da «Yahudi» diye etiketlediğinde hiçbir zaman durup kendisine ya da başkalarına

gerçekte etiket taktığı kişi hakkında bu etiketten ne anladığını sormamıştı. Bir «komünist» aynı zamanda iyi bir baba, incelikli bir insan, ateşli bir sevgili, barışsever biri, düş kurmayı seven ya da yaratıcı bir insan olabilirdi. Bunu araştırmaya zahmet bile etmemişti. «Komünist» sözcüğünün onda oluşturduğu olumsuz dürtü, bu kişiden «nefret» etmesine yeterli olmuştu. Ve bu böylece sürmüştü.

Ben çocukken bu ülkede (ABD'de) İtalyanları bazı adlarla adlandırmak çok yaygındı. Biz ailece daha önce hiçbir İtalyan ailesinin oturmadığı bir semte taşınmıştık. Burada da İtalyanlara takılan etiketler hemen görevlerini yapmaya başladılar. «İtalyanların tümü Mafia üyesidir», «Bir yerde oturan İtalyanlar oranın emlak fiyatlarının düşmesine neden olur», «Semtteki huzur gitti. Çünkü İtalyanlar gürültücü ve duygusal insanlardır» gibi sözler ediliyor, bunlar bizim kulağımıza kadar geliyordu.

Bizler bu engeli kırmak için çabalar harcamamıza karşm, aylarca kimse bizi adam yerine koyup iki laf etmedi. Bir kenara itilmiş, adeta sınıflandırılmıştık. «İtalyan» sözcüğünün akla getirdiği çağrışımlar komşularımızı bizi tanıdıklarına inandırmıştı. Ve böylece bizi reddederken rahatlıyorlardı.

Oysa, hakkımızda bilmedikleri bildiklerinden daha fazla ve önemli bir tutarı oluşturmaktaydı. Sözgelişi, annemizin bir şarkıcı olduğunu ve bizim evin her zaman müzikle çın çın öttüğünü bilmiyorlardı.

Aynı zamanda annem büyük bir tıbbi sırra sahipti ve o doktorumuz olduğu sürece hiçbir aile üyemiz hastalanmıyordu. Annemin tedavi yöntemleri iki temel önleme dayanıyordu. Bunlardan «sarımsak»ın ona göre günlük kullanımla her türlü hastalık için genel bir tedavi değeri vardı. «Polenta»sı ise, haşlanmış mısır unu hamurunun her türlü önlemin işe yaramadığı durumlarda sıcak olarak göğsümüze yapıştırılması demek oluyordu. Çiğ sarımsak bir mendile konur ve her sabah okula gitmeden önce bu mendille boynumuza bağlanırdı. Çok tuhaftır ki, bu şekilde hiç hasta olmazdık. (Bu konuda ben bir kuram geliştirmiştim: Boynunda çiğ sarımsak olan bizlere kimse mikroplarını bulaştıracak denli yakınlaşamadığı için hasta olmazdık diyordum). Polenta da mucizeler yaratırdı. Ancak onun ilaç değerini hiçbir zaman düşünemedim. Belki bunun sırrı da, bizlerde ne hastalık olursa olsun kızgın mısır unu hamurunun göğsümüzün derisinde oluşturduğu yanıklara oranla daha önemsiz kalmasıydı. Bunlar zaten komşularımızın bizi dışlamasına yeterli nedeni oluşturmaktaydılar. Oysa, bu hastalık önlemlerini onlara öğretip sırlarımızı paylaşabilir, onlara hiç dinleyemeyecekleri arya ve operaları yetkin bir biçimde icra ederek dinletebilirdik...

Babamız, Papaların sofralarına yakışacak bir şarabı yapardı. Ayrıca sürekli olarak öğrenimlerimizin gelişmesini isterdi. Her yemekten sonra en severek sorduğu soru, «Pekiyi, bugün yeni olarak neyi öğrendiğiniz?» şeklinde olurdu. Kendisi de, her zaman öğrenmeye hevesliydi ve sürekli kendi öğrendikleriyle ilgili olurdu. Bizler babamın yaptığı şarabın harika olduğunu düşünürdük. Aslında ben bu şarabı içmek uğruna süt içmeyi bırakmıştım. Ama, yeni bilgileri paylaşmak bizlere bu denli çekici gelmiyordu. Akşamları hep birlikte yemeğe oturmadan önce babamız koltuğuna rahatça gömülüp bıyıklarını burarken bizler babamıza öğretecek yeni bir şeyleri bulmak için ansiklopedi karıştırmaya başlardık. Bizi dışlayan komşularımız bu bilgi alışverişinden ve her şeyin üzerinde evde yapılmış Papalara layık «kırmızı şarap»tan kendilerini mahrum bırakıyorlardı.

Birisini sevebilmek için kişi kendi anlambilimsel çevresini kontrol altında tutmalı, eski dünyanın tuzaklarından olan donmuş peşin yargıları eritip yok etmelidir. Ünlü Amerikalı mühendis Buckminster Fuller'in iki yıl süreyle üzerinde çalıştığı sözcüklerin denetimi ile o denli ilgili olduğu söylenirdi ki, bu sürenin çoğu zamanını yalnız başına kalıp sözcükleri ve özellikle bunların kendisine ifade ettikleri anlamlan incelemekle geçirdiği anlatılırdı. Ancak, iki yıllık incelemeden sonra, kendisine bir araç olabilecek şekilde dilin yaratacağı tuzaklardan kendisini özgür sayabilmişti.

Dilin kişilik üzerine etkilerini incelemek, şimdi ruhbilimsel çalışmaları bulunan anlambilimcilerin dilbilgisi etkinliklerinin konusunu oluşturmaktadır. Konu üzerinde çalışanlar dilin davranışları nasıl etkilediğini tekrar tekrar ortaya koymaktadır. Olumlu anlambilimsel çevre yaratan kişiler vardır. Bunların kullandıkları sözcükler, neşe dolu, hoş, güzeli yansıtıcı ve iyiye zorlayıcı sözcüklerdir. Diğer bazı kişiler ise, olumsuz sözcükleri kullanmayı yeğlerler. Böylelerinin yaşamı katı, duygusuz, iğneleyici, canlılığı olmayan, sıkıcı, yorucu, üzücü, neşeden yoksun, hoş olmayan ve olumsuza zorlayıcı sözcüklerden örülmüştür.

Belki de İngiliz dilindeki en olumlu ve sevgi içinde olgunlaşmayı sürekli olarak en iyi biçimde yönlendiren sözcük «Evet»tir. «Evet» donmuş simge ve fikirler için en iyi buzları eriticidir. Seven insan yaşama «Evet», neşeye «Evet», bilgiye «Evet», insanlara «Evet» ve farklılıklara «Evet» der. Tüm eşya ve insanların ona sunacakları bir şeyler olduğunu sezinler. Eğer «Evet» çok korkutucu ise, bu kez «Olabilir» sözcüğünü kullanır.

Bir şeye «Hayır» demek onu dışlamaktır. Dışlamak ise belki de onu sürekli olarak dışarda bırakmak demek olur.

James Joyce ünlü başyapıtı Ulysses'i, edebiyattaki en büyük olumlu ifadeyle, kahramanı Molly'a içini çektirerek birkaç sayfa boyunca «Evetler», «Evet. Evet. Evet. Evet. Evet!» dedirterek bitirir.

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün İsveçli eski genel sekreteri Dag Hammarskjold inanılmaz nitelikteki İşaretler adlı kişisel yapıtında şöyle der; «Kimin (ya da neyin) soruyu ortaya koyduğunu bilmiyorum. Sorunun ortaya ne zaman konulduğunu da bilmiyorum. Bu soruya ne zaman yanıt verdiğimi bile anımsamıyorum. Ama, bir anda o "kişi" ya da "şey"e «Evet» yanıtını verdim. O saatten başlayarak var oluşun anlam dolu olduğunu; bu nedenle de yaşamımın bir kendinden özverisi ve bir hedefi olduğuna emindim.»

Eğer kişi seven bir insan olmayı isterse, sevgiye «Evet» demekle işe başlamalıdır. Bunu karısı ve çocuklarıyla, patronuyla, iş arkadaşlarıyla, komşularıyla ve yakın dostlarıyla, satıcı bir kızla ya da benzin istasyonunda çalışan genç bir çocukla konuşurken kullandığı sözcüklere dikkat ederek ve serinkanlılıkla bakarak yapabilir.

Kullanacağınız sözcükler ne olduğunuzu; neler görmüş, neler öğrenmiş ve bunları nasıl öğrenmiş olduğunuzu size söyleyecektir. Çünkü siz sözcüklerinizle sizsiniz. Ve bu sözcükler, sevgiyi keşfetme yolunda uzun ve önemli adımları oluştururlar.

Sevgi sorumluluğu içerir

«Yalnızca sevmek bir görev olduğu zaman, yalnızca o zaman sevgi umutsuzluk ve kedere karşı sonsuza dek mutluluklarla korunur.»

— Kierkegaard

Kişinin tüm insanları ya da herhangi bir insanı sevmeden önce sevgi içindeki ilk sorumluluğu kendisine karşı olanıdır. Ve bu her zaman da böyle olacaktır. Kutsal kitap, «Komşunuzu kendiniz gibi seveceksiniz» derken insanın kendisine olan sevgisini varsayar ve ona kendisini sevdiği kadar başkalarını sevmesini de telkin eder. Kitabımızda önceki bir bölümde kişinin kendisini sevmesi konusunu tartışmıştık. Bu yüzden artık bu konuya değinmeyeceğiz. İnsanın ancak kendisini severek olgunlaşırken duyduğu sorumluluğun derinliği ve ölçüsü kadar başkalarına da sevgi duyumsayabileceğini söylemek yeterli olur. Her insan az ya da çok diğer insanlarla ilişkilidir ve kendisine yakınlaştığı ölçüde diğer insanlara da yakınlaşabilir.

Albert Schweitzer dünya üzerinde aç, hasta, yalnızlık ya da korku içinde yaşayan bir tek kişi bulunduğu takdirde bunun kendi yüzünden olduğunu tekrar tekrar söylemişti. İnancına uyan bir yaşamı sürdürmüş; konuyla ilgili en büyük yükümlülüklerin altına girerken bunu mağrur ve neşeli tavırlarla yapmış; bu nedenle sevgiyi en yüce katına çıkarmıştı.

Toplumlar pek çok sayıda Schweitzer'ler yetiştiremiyor. Ancak hepimiz kendimiz ve başkalarına karşı belli bir düzeyde sorumluluklarımız olduğunu biliyor ve bunları benimsiyoruz. Gerçekte insan olmak sorumlu olabilmektir.

Çoğu insan değil bir başka kişiye ya da başka kişilere, kendisine karşı bile tüm sorumluluğu üzerine almayı güç bulur. Bu nedenle, böyle kişilere «bir aile insanı» olarak sorumlu olmak kavranılamaz, gerçekçilikten uzak, ülküsel bir saçmalık biçiminde görünür.

Sevgi gerçekten sorumlu olduğunda, kişinin görevi tüm insanları sevmektir. Kişinin bu görevi benimsemekten başka seçeneği yoktur. Çünkü, başka seçeneklerin yalnızlık, yıkım ve umutsuzluk olduğunu keşfedecektir. Bu sorumluluğun onun için olduğu fikrini benimser ve sorumluluğu üzerine alırsa bir esrarın vereceği hazza ve olgunlaşmaya varacaktır. Durum, kişinin başkalarının sevgilerini kendisi aracılığıyla sezinlemeleri yolunda yardım etmeye atacağı adımı olur. Ya da yalın

bir şekilde konuşulursa, sevgi içinde sorumlu olmak kişinin başka insanların da sevmesine yardım etmek demektir. Kendi sevginizi sezinlemenize yardım edilmesi sevilmeniz de olacaktır.

Herbert Otto şöyle der; «Yalnızca sürekli bir ilişki içinde tüm yaşamı saracak ve topluma doğru genişleyecek bir sevgi içinde bulunma olasılığı yardır.» Çünkü yalnızca derin bir ilişki şunları sunar: «Sevgimizin derinliğini ve insanlığımızın yüceliğini ortaya çıkarma serüveni. Bunun anlamı, kendimizi fiziksel ve duygusal yönden rizikoya atmamız; eski huylarımızı bırakarak yenilerini geliştirmemiz; kendi isteklerimizi tümüyle ifade ederken diğer kişinin gereksinimlerine karşı duyarlı olmamız; herkesin kendine özgü bir hızla değişebileceğinden haberli olurken gereksindiğimizde başkalarından yardım istemekten korkmamamızdır.»

Diğer kişiler, tüm insanlara duyulan sevgiden farklı bir şeyin sevgi olmadığını duyumsamışlardır. Bunlar, tüm insanları içtenlikle sevemeyen bir kişinin bir insanı derin bir sevgiyle sevemeyeceğini savunurlar. «Çünkü, tüm insanlar birdir,» derler. Sözlerine, tüm insanları sevmek her bir insanı sevmekle aynıdır, diye eklerler.

Kierkegaard bu fikri ortaya koyanların başta gelenlerinden birisidir. Der ki; «Gerçekte Hıristiyanların sevgisi kişinin bir komşusu var olduğunu keşfeder ve bilir... Bunların her ikisi tek ve aynı şeydir... Herkes birisinin komşudur. Eğer sevmek bir görev olmasaydı, komşuluk kavramı diye bir şey olamazdı. Ancak, yalnızca kişi komşusunu sevdiğinde, yalnızca o zaman seçimlik sevginin kökleri sökülür ve sürekli bir eşitlik korunmuş olur.»

Diğer yandan kendisini tüm insanlığa adayan Schweitzer her yaşayan varlık için de sevgi beslediğini duyumsamıştır. Herbert Otto ise, bir tek kişiyi sevme sayesinde kişinin insan topluluğu için gerekli sorumluluğu üzerine alacak yeterli güce sahip olduğunu duyumsayacağını öne sürer. Yaklaşım hangi yönden yapılmış olursa olsun, kişi sevginin bencil ve dışlayıcı değil, özgeci ve kapsayıcı olduğunu görür. Oysa, dünya şimdi de bu evrensel gerçeği benimsemeyi güç bulmaktadır. Kişi yalnızca kendisini severse egosantrik (beniçinci), hep kendini düşünen (benci ya da benlikçi) ve egoist (bencil) olarak nitelendirilir. Eğer kişi kendisini ve küçük bir insan topluluğunu, sözgelişi karısı ile ailesinin öbür bireylerini severse toplum onu gerçekten seven bir insan olarak adlandıracak ve onu kusursuz bir kişi olarak övecektir. Oysa kişi, tüm insanları çok yüce davranışlarla severse genellikle dünyadaki saf, gerçekçilikten yoksun ve aptal kişilerinden biri sayılacak; aşağılanıp alay konusu olacaktır.

Sevginin ifade ettiği üçüncü sorumluluk, kendimizin olduğu kadar sevdiklerimizinkini de içermek üzere kişisel gelişme ve olgunlaşmayı sürekli olarak garantilemesidir.

Ünlü Fransız romancısı Antoine Saint-Exupery sevgiyi, «Benim, sizi kendinize doğru yönlendirme işlemim» şeklinde tanımlamıştır. Saint-Exupery tanımlamasında, bir kişinin diğerini sevgiye yönlendirme yolundaki yeteneğine inancını doğrulamaktadır. Gelişen sevgiyle «özbenliğin» olgunlaşmasını vurgulamaktadır.

Sevgi savurganlıktan, özellikle insan potansiyelinin savurganca harcanmasından tiksinir.

Son zamanlarda bir evlenme töreninde evli genç bir çiftin kendi evlilik antlarını yazmaları istendiğinde, birlikte şunları yazdıkları görüldü: «Seni sevgi içinde gelişip olgunlaşmana yardımcı olabildiğim sürece seveceğim.» Bu yemin bana, onların birbirlerini sevmelerinin temelini, olgunlaşmalarına kendilerini adamalarının garantisi ve bu yoldaki sınırsız potansiyellerini ortaya çıkarma yolundaki çabalarmı düşündürdü. Genç çift birleştirdikleri enerjilerini kendilerinin gerçekten ne olduklarını keşif yolunda sınırsız işlemleri yapmada; daha sonra bu keşfin ve elde olunan bilginin aralarında paylaşılmasının yaratacağı cümbüşe yardımcı olmasını kararlaştırmışlardı.

Yalnızca bu yolla insanm sevgisi serpilip gelişebilir. Sevgi ilişkisi beni bana yönlendirmediği anda, sevgi ilişkisi içindeki ben başka bir kişiyi kendisine yönlendiremediğim anda bu sevgi en emin ve vecit (kendinden geçme, esrime) halindeki bir bağlılık olarak görünse bile, gerçek sevgi değildir. Çünkü gerçek sevgi sürekli bir oluşa adanmıştır. Ne zaman ve ne nedenle olursa olsun bu işlem durursa sevgi sıkıcı, yorucu, kayıtsız bir hale gelir ve solup yok olmaya başlar. Çürüyüp kokuşur. Kendi kendini yıkıma uğratır. Bu yüzden bir başlangıç olarak görünse bile gerçekte bu bir bitişin başlangıcıdır.

Herhangi türden bir sorumluluk göz korkutucu olarak görünebilir. Ve bu yüzden çoğu kez kişi diğer insanlarla gerçekten derin ilişkiler içinde bulunmaktan ürkebilir. Bir ilişki onun aklıma sorumlulukların en aşırı olanlarını getirebilir. Bir yük, özgürlüğüne bir sınırlama gibi olurken çok ender olarak bunların tersini düşündürür, örneğin, sevgi sınıfımdaki genç bir öğrencim şöyle anlatmıştı. «Yükleneceğim pek çok sorumluluk nedeniyle her zaman derin ilişkilere girmekten korkmuştum. Bunun benden bazı istemleri olacağından ve bu istemleri tam olarak karşılayabileceğimden endişeliyim. Oysa böyle bir ilişkiyi kurma yürekliliğini gösterdiğimde daha güçlendiğimi görerek

şaşkınlığa düştüm. Bir yerine iki akıl ve bunun yanı sıra dört el, dört kol, dört ayak ve bir başkasının dünyasının da sahibi olmuştum. Başkasıyla gücümü birleştirerek iki katı gücüm ve seçeneklerim olmuştu. Şimdi benim için sevmek daha kolaylaşmıştı. Daha güçlüydüm ve daha az korkuyordum.» Genç öğrencim böylece önemli bir anlayışı keşfetmişti.

Sevginin bir diğer sorumluluğu, neşe ve haz yaratmaktır. Bunlar her zaman sevginin temel parçaları olmuşlardır. Ne denli süfli ya da tekrarlanan türden olursa olsun yaşamın her eyleminde neşe ve haz bulunur. Sevgi içinde çalışmak neşeyle, haz duyarak çalışmaktır. Sevgi içinde yaşamak gene neşeyle ve haz alarak yaşamaktır. Önümüzdeki gün en yaratıcı ve doyurucu günümüz olmayabilir. Ama, bu günü yaşamak gerektiğini bilirsiniz. O günü zevksiz, sıkıcı, asap bozucu, engelleyici ve boşa zaman harcatıcı bir gün yapabilirsiniz. Ya da aynı güne enerjiyle, hevesle ve kararlılıkla başlayıp kendiniz ve çevrenizdekiler için yaşamınızdaki en iyi günlerden biri yapabilirsiniz, özdeyiştekine benzeterek sanki her anı, «Yaşamınızdaki son günü yaşar gibi» yaşayabilirsiniz. Gün aynı enerjiyi isteyen, aynı saat sayısıyla aynı olan bir gündür. Aradaki fark sizin o günü neşe ve haz içinde ya da ıstırap çekerek geçirmeyi seçmenizdedir. Şu halde elimizdeyse neden neşe ve hazzı seçmeyelim?

Ders verdiğim sınıflardan birinde öğrencilerime şöyle bir başlık altında düşüncelerini yazmalarını söylemiştim: «Eğer yarın öleceksem bu geceyi nasıl yaşayayım?» Böyle bir soruyu yanıtlamak insana her zaman büyük bir anlayış getirir. Öğrenciler soruyu yanıtlamaya çalışırken çok değerli zamanlarını pek çok şekilde savurganca harcadıklarını görürler. Oysa, ölümün daha çok uzaklarda olduğu gençlik yıllarını bile düşünürsek yaşanacak ömür gene de sınırlı bir zaman parçasıdır. Şu halde yineleyelim: Elimizdeyse neden neşe ve hazzı seçmeyelim?

Sorumlu sevgi ifade edilmeye gereksinim gösterir. Sevgi iletişimdir. Kişi, neşe ve hazzı ifade sorumluluğunu duyarken aynı şekilde üzüntü ve yalnızlık duyumsamalarını, ifade sorumluluğunu da duymalıdır. Gerçekte kendini savunmalar ve akılcı davranışları oluşturan; ardında durup homurdanarak şikayetlerde bulunacağı duvarları kuran kişi daha çok yıkıma uğrar: Kendince yanlış anlaşılmıştır. Sevilmemektedir. Kötüye kullanılmış ve sömürülmüştür. Diğer bir deyişle, sevgi dolu bir anlayışa daha çok gereksinim gösterdikçe bunu elde etme olasılığından uzak kalmıştır. «Surat asma hastalığı» buna mükemmel bir örnektir. Eğer kişi bir şeye gereksinim duyuyorsa, bunu diğer kişilere duyurmalıdır. Aksi takdirde gereksinimleri kesinlikle karşılanmaz. Seven insan bile sevdiğinin aklından geçeni okuyamaz.

Kişiler gereksinimlerinin söylenmesine izin verildiğinde çoğu kez aldıkları yanıt karşısında şaşırırlar. Örneğin, «Senin yalnızlık çektiğine ilişkin fikrim yoktu», «Her zaman öylesine kendine yeterli, tamam ve tüm istekleri olmuş gibi görünüyordun ki. Şimdi senin gerçekten bir insan olduğunu öğrenmekten sevinç duyuyorum» gibi sözler söylenir. Kişi diğer insanlara sevdiğini gösterirken onlara kendisinin de sevgiye gereksinim duyduğunu açıklamalıdır. İnsanların ve hatta size en yakın olan kişilerin bile sizin ifade edilmemiş gereksinim ve duyumsamalarınızı bilmelerinin ve anlamalarını varsayamazsınız. Eğer kişilerin sizi bilip tanımalarını istiyorsanız, onlarla iletişim yapmaktan siz sorumlu olursunuz.

Sorumlu sevgi benimseyici ve anlayışlıdır. Tüm bireylerde sevgi farklı hızda ve çeşitli yönlere doğru gelişir. Örneğin, evlilikte ya da yakın ilişkiler içinde sevgi el ele ama ayrı ayrı gelişen bir işlemdir. Ayrı ayrı gelişen diyoruz çünkü birbirlerini seven iki bireyde bile sevginin aynı hızda ve aynı yöne doğru gelişmesini beklemek olanaksızdır. Bunun anlamı, bir kişinin diğer insanı tümüyle anlayamayacağı; onun gelişmesini ya da sonuçtaki davranışlarını tam olarak değerlendiremeyeceğidir. Ancak, sevgi bize, diğer bireyin o anda yalnızca muktedir olduğu gibi davranacağı gerçeğini benimsememizde yardımcı olur. Onun başka türlü davranmasını istemek olanaksızı istemek demektir.

Sorumlu sevgi bir başkasmm duygularını anlayabilmedir. Başkalarının duygularını anlayabilme çok aşırı kullanılmış olmasına karşın büyük bir kavramdır. Birlikte «duyumsama» anlamına gelir. Ancak bu, «tümüyle anlama» demek olmaz. Bir başka insanı gerçekten kesinlikle anlayamayacağımızı biliriz. Ama sevgide pek çok olumlu ve ortak öğe bulunduğundan bu yolda umut besleyebiliriz. Eğer davranışlar beklentilerimizle çelişkili; bizi rahatsız edici ya da düş kırıklığına uğratıcı ise, bunlar yalnızca geçici bir "evre"nin davranışları olarak görülmelidir. Sevgi her zaman değişme ve her zaman öğrenmedir. Sevgi en büyük esnekliği sunar. Davranışın ifade edildiği gibi ve bu davranışın sürekli olmayacağını bilerek benimsememizi ister. Bu bir bağışlama sorunu değildir. Bir anlamda bağışlama alçakgönüllülük göstermektir? Oysa, burada sorun kişiyi koşulsuz, o anda neyse öyle kabul etmek ve yarın şu anda olduğu gibi olmayacağını sezinlemektir. Şu halde seven kişi sürekli gözetler, dinler, duyumsar, ayarlamalar yapar, davranışlarını yeniden ayarlar ve değişir.

Eğer iki kişi birbirlerinden ayrı olarak sevgi içinde gelişip olgunlaşıyorlarsa, bu genellikle biri ya da öbürünün değişme ve olgunlaşmayı reddetmesi yüzünden olmaktadır. Bu durumda seven bir kişi ya davranışını düzeltmeyi, karşısındakini görmemezlikten gelmeyi

seçer ya da başka her şey yararsızsa bırakır gider. Şu soruyu sorabilirsiniz: «Ama, 'bırakıp gitmek' gerçek sevgi gösterisi midir?» Evet, gerçekte sevgidir. Çünkü, seven bir insan öteki kişinin yolunda dikilirse artık onu sevmiyor demektir.

Sorumlu sevgi evrensel özünde insanlığa sahiptir. En derin anlamda hepimiz insanca bir öze sahibizdir. Bir insanın en büyük şeyi güçlülük ve zaaflarıyla insan olmasıdır. Dünyanın en büyük kişileri çoğu kez «en çok» insan olmuş ve bunu açıklarken «en az» suskun olmayı seçmişlerdir. Sözgelişi, İsa peygamber; kimsesizliğini, düş kırıklıklarını, acı ve umutsuzlukları duyumsayarak ağlamıştır. Yalnızca bu yolla insan olmanın ne demek olduğunu anlamıştır. Buda; en temel nitelikteki insan özellikleri olan şaşkınlık, utanma, egosantrizm, gurur, imrenme ve hatta hazımsızlıkları biliyordu. Gandi; alçakgönüllülük, bitkinlik ve tükenme, fiziksel yoksunluklar, hastalık, manevi zaaf, işkenceleri duyumsamış ve «kendi kişiliğinin, dünyayla ilişkili olarak işlemiş olduğu kazalar» yüzünden acı çektiğini söylemiştir. İsa, Buda ve Gandi gibi büyük insanların bu çektiklerini değişen derecelerde hepimiz de çekmekteyiz. Bu yüzden bizde başkalarının duygularını, aramızda ortak bir bağ varmış gibi, anlayabiliriz.

Çoğu kez şu sözü işitir ya da biz söyleriz: «Ne de olsa yalnızca insanız». Bunu söyleriz çünkü mükemmelliğin çoğumuzun çok uzağında kaldığı bir kavram olduğunu biliriz. Bu arada elimizde olanla idare etmemiz gerekmektedir. Ancak, Hindistan'da ailesi açlıktan ölürken durup bakan babanın durumunu dünyanın başka herhangi bir yerindeki babanın anlaması kolay değildir. Afrikalılar, Perulular kadar mutlu olabilme yeteneğine sahiptir. Zengin insan, fakir insan kadar gözyaşlarına duyarlıdır. Zeki kişilerin geri zekâlı kişiler kadar şaşırma yeteneği bulunur. Diğer bir deyişle, sevgiyle başkalarının duygularını anlayabilmede ortak zemini bize veren kişinin insanlığıdır.

Başkalarının duygularını anlayabilmemiz tüm insanları sevmemizden sorumludur. Bu dünyada ölen her kişiyle her birimiz de biraz ölürüz. Istırap çeken her bir kişiyle birlikte bizler de biraz ıstırap çekeriz. Bu dünyada doğan her çocukla bizler de olasılık yönünden zenginleşiriz. Tümümüz koşulsuz olarak birbirimize benzeriz. Bu durum sanki farklı yerlerde, farklı giysiler içinde, farklı sahne perdeleri önünde ve yabancı izleyiciler karşısında farklı rolleri oynamamıza benzer. Yaşamımız boyunca kılık değiştirip pek çok sahneye çıkabilseydik ne ilginç olurdu. Bu bize insanm evrenselliğine ilişkin büyük bir anlayışı sağlardı. Biz her birey için, her bireyin bizler için var olduğu kadar varız.

Eğer tüm insanlar çıplak olsaydı ve bizlere gözlerimizi kapayıp onlara yalnızca elle dokunmamız istenseydi çiçekçi kızı kraliçe ile, dalkavuğu kral ile karıştırır ya da cumhurbaşkanına göçmen işçi veya kavgacı anarşist diyebilirdik. Dünya üzerindeki her insanın ne denli alt ya da üst kademede olursa olsun, temelde insan oluşundan daha büyük gerçek olamaz. Şu halde insanlarla ilgilenmemek, onları yakından tanımamak ve onlar gibi duyumsamamakla elimize geçecek tüm olasılıkları yitirmiş oluyoruz.

İnsanın sevmekten başka seçeneği yoktur; çünkü, eğer sevmezse, seçeneklerinin yalnızlıkta, yıkımda ve umutsuzlukta olduğunu görür.

Sorumlu sevgi paylaşır. Gerçekte hiç kimse kendisinden başka hiçbir şeye sahip değildir. «Birlikte götüremezsin» özdeyişi çok aşırı şekilde kullanılmış olmasına karşın, doğru olan tek özdeyiştir. Kişi hiçbir şeye ya da hiçbir kişiye tutunup sarılamaz. Sevgi diğer kişilerle paylaşılır. Eğfer öğrencilere sunulmuyorsa bilginin amacı ne olabilir? Herkesin deneyimine açık olmadıkça güzelliğin anlamı ne olabilir? Sevgi özgürce verilmezse yararı ne olabilir? Sevgi her zaman etkin bir paylaşmadır. Kişinin verecek sevgisi varsa, o bunu bütün dünyaya pay edebilir ve başta sahip olduğu sevgi aynen kendisinde kalır. Bizler hiçbir şeyi paylaşarak yitirmeyiz. Çünkü, başlangıçtaki hiçbir şey yalnızca bizim değildir. Gerçekte sevgi yalnızca paylaşıldığı takdirde anlam kazanır.

ABD'nin doğu bölgesindeki yüksek okullardan birinde toplumbilim dersinde ilginç bir deney yapıldı. Profesör, verme işlemi ve bunun sorumlulukla ilişkilerini anlatıyordu. Sınıfındaki her öğrencinin onar sentini paraya gereksinim gösteren şu üç şıktan birine vermesini istedi: Birincil olarak, Güney Hindistan'da çok etkin bir kuraklık nedeniyle paraya duyulan gereksinim durumuydu. Burada açlıktan çocuk ve kadınlar ölüyordu. Erkeklerin umutsuzluk içinde elleri kolları bağlı kalmıştı. Bu insanlara para vermek bir yerde yaşam için savaşıma yardımcı olmak demekti. İkincil olarak, on sentlerini okullarındaki çok iyi zenci bir öğrencinin desteklenmesi için okulda oluşturulan bir fona yatırabileceklerdi. Bu öğrenci ailesinin parasal olanaksızlığı nedeniyle okuldan ayrılmak durumunda kalmıştı. Ve hemen toplanacak para duruma gerekli önlemi sağlayabilecekti. Üçüncül olarak, öğrencilerden toplanacak para onların kullanışı için alınacak bir not teksir makinesinin satın alımına yatırılacaktı. Bu makine kuşkusuz öğrencilerin okuldaki çalışmalarını rahatlatacaktı. Deneyin sonucu pek çok kişi için sürpriz sayılmayabilir. Oysa, bazı kişilerde de şok etkisi yapabilir. Gizli oylamada öğrencilerin yüzde 85'i aşkın bölümü on sentlerini kendi kullanımları için satın alınacak teksir makinesine yatırmayı yeğlemişti. Yüzde 12'lik bölüm, zenci

öğrencinin okulda kalması için parasını veriyordu. Öğrencilerin yalnızca yüzde 3'e yakm bir bölümü en ivedi duruma, Hindistan'daki yaşamın kurtarılması sorununa parasmı ayırabilmişti.

Deney üzerinde biraz daha tartışırsak, burada paylaşma yolunda en az sorumluluğun duyumsandığını söyleyebiliriz. Gereksinimin türü ya da gereksinimin ivedi oluşu hiçbir sorun değilmiş gibi ele alınmıştı. Özgeci «ben» değil, egoist «ben» Hindistan'daki yaşamın kurtarılması ya da zenci öğrenciye öğrenim olanağı yaratılması fırsatını kaçırmıştı. Egoist «ben» deneydeki duruma gözlerini yummuş ve sonuçta pek az şey kazanmıştı. Dünya üzerindeki tüm teksir makineleri bir tek insanın yaşamı kadar değerli olabilir miydi? Bu boş «eşyalar»ın değerini sezinleyemeyenler ölüm kapılarını çalıp kaçınılmaz çağrısını yaptığında yaşamın değerini anlayacaklardı.

Son olarak, sorumlu sevgi umutların ötesine bile yükselir. Kuşkusuz umut etme yeteneği insanın yaşamını kurtaran en büyük olaylardan biridir. Umutlar içinde olan bir insan, kişinin değişme yeteneğine «evrenin bütünlüğüne inanış» olarak, yeni başlangıçlara ve heyecanlandırıcı yarınlara derin bir saygı ile inanç gösterir. Umut, insan için çok önemlidir. Çünkü insan henüz yeterince umudu olmadan yaşayacak denli yüreklenememiştir. Umutsuz yaşamak kişi için yıkıcı olur. İnsanoğlu verdiği neşe ve haz için çalışmayı, olgunlaşmanın hatırı için öğrenmeyi, yaptığı eylemin ifadesi ve yüceliği için yaratmayı ya da basit olarak sevmenin vereceği zevk için sevmeyi henüz öğrenememiştir. İnsanoğlu bunları öğreninceye dek, umut onun için en büyük dürtücü güç olacaktır. Çalışma hayatmda daha iyi ücret ve unvana, yaratıcılıkta kazanacağı üne ve sevgide güvenceye gereksinim duyacaktır. Bütün bunların aslında kendisi için birer ödül olduğunu değerlendirişine değin, umuda koltuk değneği gibi muhtaç olacaktır. Sevgide umudun bir sakıncası yoktur. Çünkü, umut sevgiden sonra ikinci iyi şeydir.

Durum böyleyken umut büyük bir yaratıcı güç olarak benimsenir. Çünkü, Norman Cousins'in dediği gibi, «Umut planların başlangıcıdır. İnsana bir hedef, o hedefe varmak için bir yön duygusu ve işe başlamak için enerji verir. Duyarlılığı artırır. Gerçeklere olduğu kadar duyumsamalara da uygun değerleri verdirir.» İnsanın umutları, «yaşayacağı yaşamla, zekâsının dünyaya ve sanata getireceği akıl ve duyarlılıkla, bireyin önemiyle, yeni kurumların oluşturulmasıyla ilgili kapasiteyle, yeni yaklaşımları keşfetmeyle ve yeni olasılıkları algılamayla ilgili olarak insan muhayyilesinin yeniden ateşlenişini» içerir.

Kuşkusuz bütün bunlar doğrudur. Ancak sevgi umudun ötesine kadar

gider. Umut bir başlangıçtır. Oysa sevgi her zaman vardır ve var olacaktır.

Sevgi gereksinimleri bilir ve ayırt eder

«Akıl, zaman ya da yer ile değiştirilemez. Aklın kendi yeri vardır ve o kendi içinde Cehennem'in Cenneti'ni ya da Cennet'in Cehennemi'ni oluşturabilir.»

— John Milton

İnsanların hem fiziksel hem de duygusal gereksinimleri bulunmaktadır. Yaşamın büyük bölümünü (gerçekten büyük bölümünü) karşılamakla geçirdiğimiz fiziksel gereksinimler aslında göreceli olarak karşılanması kolay olanlardır. İnsanoğlu küçük tutarda besine gereksinim duyar (ama çoğumuz bunun fazlasını yeriz). Dış etkenlere karşı bir barınağa gereksinim duyar (oysa kocaman evlerde yaşarız). Özellikle kışın giyinmeye gereksinim duyar (ancak dünyanın bazı yerlerinde pek çok kişi şimdi de incir yaprağıyla yetinir). Ve kuşkusuz suya, özellikle küçük yaşlarda bakılıp büyütülmeye gereksinim duyar. Bütün bunların ötesinde olan gereksinimler lükstür. Kuşkusuz, lüks gereksinimlerin karşılanması güzeldir. İnsana rahatlık verir ama insan yaşamı için gerekli değillerdir. Günümüzün dünyasında yaşayanların üçte ikisi bu son söylediklerimizi aynen onaylayacaktır.

Ancak insanoğlunun bu saydıklarımızın yanı sıra duygusal gereksinim adını verdiğimiz diğer gereksinimleri de bulunmaktadır. Bunların sayısı da azdır ama her biri fiziksel gereksinimler kadar önemli olmakla birlikte onlar kadar basit değillerdir. Bu tür gereksinimler karşılanmazsa, fiziksel gereksinimlerin karşılanmadığı sözgelişi barınaksızlığın verdiği rahatsızlık ya da susuzluğun yarattığı güçsüzlük gibi, yıkıcı olurlar. Duygusal gereksinimlerin karşılanmamasının getirdiği asap bozukluğu, yalıtılmış olma ve endişe duyumsanması, fiziksel yoksunlukların getirdiği ölüm ya da bir ölüye benzer yaşama gibi, kişiye akıl ve ruh hastalıklarını getirebilir.

Bunun farkmda olmasına karşın insan şimdi de zamanının yalnızca küçük bir bölümünü duygusal gereksinimlerini karşılama ve diğer kişilerin bu tür gereksinimlerini karşılama etkinliklerine yardımcı olma yolunda harcamakla geçirmektedir. Kuşkusuz, duygusal gereksinimlerinin de önemli olduğunu, bunlar için de fiziksel gereksinimlerini karşılama yolunda yapılan etkinliklere eşit oranda etkinlik yapılması gerektiğini kabul eden bir hayli kişi bulunmaktadır.

İnsanın temel ruhsal gereksinimleri şunlardır: Kişi; görülmeye, tanınmaya, ayırt edilmeye, değerlendirilmeye, işitilmeye, sevilip okşanmaya ve cinsel yönden doyuma ulaştırılmaya gereksinim duyar. Bu tür gereksinimlerinin karşılanması için ona kendi yolunu ve hızını seçme özgürlüğü verilmeli, yanlışlar yapıp bunlardan ders alması fırsatı tanınmalıdır. Kişi, kendini ve öbür insanları benimsemeye; kendisinin de diğer kişiler tarafından benimsenmesine gereksinim duyar. «Biz»ler olduğumuz gibi bir de «ben»olmayı ister. Tek ve benzersiz bir birey halinde olgunlaşmak için çaba harcar.

Sevgi bütün bu gereksinimleri bilir ve ayırt eder. Aksi takdirde sevgi olamaz. Bu tür gereksinimlerinden biri karşılanmazsa kişi durumu tümüyle sezinleyemez. Durum gizli kalır ve hatta kişinin kendisinden bile gizli kalmış olur. Olay bazı dalları güneş görmeyen ağaca benzetilebilir. Güneşi gören dallar gelişmesini sürdürürken güneşin ışınlarından yoksun dallar normal şekilde gelişemezler.

Sözgelişi, bir bankanın genel müdürü pek işbilir, zeki, herkesçe benimsenmiş, saygı gören ve topluma katkıları bulunan bir kişi olabilir. Görünüşte bu bankacı her bakımdan güçlü bir biçimde büyüyen ağaç gibidir. Oysa, adamın yemek yeme huylarının bir çocuk gibi az gelişmiş olduğunu ve yatak odasında iktidarsız kaldığını karısı bilir. Genel müdürün duygusal olgunlaşması boyunca bazı gereksinimleri olmuş ve bunlar karşılanmamıştır. Adam olgunlaşmasını sürdürebilmek için bunları bir kenara koymuş ve (ruhbilimsel açıdan konuşursak) diğer tüm davranışları olgunluğa erişirken yemek yiyişi ile cinsel yeterliliği bir çocuk düzeyinde kalmıştır. Kuşkusuz bu örnek işe karışan çok karmaşık ve incelikli dinamizmanın pek aşırı şekilde basite indirilmiş şeklidir. Ancak, benim burada ortaya koymayı istediğim nokta, adamın karşılanamayan bazı gereksinimlerinden ötürü acı çekmekte oluşudur.

İnsanoğlu görülmeye, işitilmeye, sevilip okşanmaya gereksinim duyar. Günümüzde her bireyin durup herhangi bir kişiyi ve hatta kendi aile üyelerini dinleyemeyecek kadar meşgul olduğu görülmektedir. Bunu ben «görülmeyen adam» olarak adlandırıyorum. Kişi her gün sizin önünüzdedir. Yemeklerde, oturma odasmda ve yatakta bile onunla birliktesinizdir. Onun orada olduğunu bilir ama onu görmez, ona bakmazsınız.

Birisini severseniz, ona dikkatle bakacaksınız. O her gün ağır ağır, güzel bir şekilde oluşan bir işlemle olgunlaşma içindedir. Ve kuşkusuz siz onu gözlemlemeyi öğrenemezseniz bu eşsiz deneyimi kaçırırsınız. Siz, son kez karınızın ya da kocanızın, çocuğunuzun veya annenizin yüzüne ne zaman baktınız? Hatta traş olurken, yüzünüzü yıkarken ya

da makyaj yaparken olanın dışında son kez kendi yüzünüze uzun uzun ne zaman baktınız? Bir anlık huzur duyarak ne zaman yalnızca baktınız?

Amerikalı zenci bu görülmeyen adam duyumsamasını yıllardır tanımaktadır, öyle ki bu kişiler kendi kendilerini «görülmeyen adam» adıyla etiketlerler. Kişinin kendisini çevrece bilinip ayırt edilmesi yolunda hiçbir yarar sağlamayan kişisel savaşımı, gerçek varlığının anlamı ve bunun doğrulanması üzerine varoluşçular bir bütün, halinde filozofi oluşturmuşlardır. Seven insan da, diğer kişi tarafından görülme gereksinimi bilir. Bunu arar.

Kişi aynı şekilde işitilmeye de muhtaçtır. Bunun yokluğunu ben «kokteyl parti hastalığı» olarak adlandırıyorum. Bu tür partilerde kalabalık bir insan grubunu oluşturan kişiler keyifle birbirleriyle konuşur ve «önemsiz sohbet» denilen türden söyleşiler yaparlar. Buralarda çok şey söylenir, bunların pek azı işitilir ya da dinlenir. Bu yapılanın yalnızca havaya bir titreşim yaymak olduğu söylenebilir. Çünkü, titreşimler kulak tarafından algılanıp beyince belirli simgelere çevrilmedikçe ses değil, yalnızca titreşim olarak kalırlar. Kokteyl partilerde beyin sanki duygusuz kalmış, bir organ gibidir.

Bir kişi diğer insanı dinlese bile çoğu kez yalnızca işitmeyi istediği şeyi duyar. Kişinin bir seçme ya da kendisine rahatsızlık veren şeyleri perdeleme yeteneği bulunur.

Alexandra Davit-Neel ile Tibetli Budist rahibi Yongden tarafından yazılan Tibetli Budistlerin Mezheplerinde Gizemli Sözlü Öğretiler adlı kitapta, yazarlar Tibetli bir bilge kişinin böyle bir kitabın yazılışına yaklaşımını anlatırlar. Burada yaşlı Budist'in yazarlara yanıtı hem eğlendirici hem de benim burada anlatmayı istediğim şeyi açıklayıcıdır. Yaşlı rahip şöyle konuşur; «Boşa zaman harcamasıdır bu yaptığınız. Okurların ve dinleyicilerin büyük çoğunluğu bütün dünyada birbirlerine benzerler. Ülkenizdeki insanların bu konuda benim Çin'de, Hindistan'da karşılaştıklarıma ve burada Tibet'te yaşayan insanlara çok benzediklerinden hiç kuşkum yok. Onlara çok derin gerçeklerden söz açarsanız esnerler ve birazcık yüreklilerse yanınızdan ayrılırlar. Ancak saçma sapan fıkralar anlatırsanız göz kulak kesilirler. Dinsel ya da toplumsal türden olsun onlara vaaz edilen öğretilerin kabul edilebilir ve kendi bildikleri kavramlara uygun olmasmı, bunların eğilimlerini doyurmasını isterler. Aslında istedikleri bunların içinde kendilerini bulmak ve böylece kendilerini onaylanmış görmektir.»

Burada karmaşıklığa ek olarak sözcükler çoğu kez farklı kişilere farklı

şeyler ifade ederler. Durum bazen oldukça tuhaf bir olayı ortaya çıkarır. Timothy Leary bu durumu şöyle anlatmıştır; «Benim dama tahtam sizin monopol oyunu kartonunuzla iletişim yapıyor.» Aynı konu Edward Albee'nin Amerikan Rüyası adlı oyununda çok güzel bir biçimde sahneye aktarılmıştır. Oyun, bir kadın ile kocasının arasındaki konuşmayla başlar. Kadın yaptığı bir alışverişi, en ince ayrıntılarına kadar anlatırken adam onu dinlemez. Sanki binlerce kilometre uzakta ve kendi düşünceleriyle baş başadır. Kadının ayrıntılı konuşması araya noktalama işareti gibi koyduğu kısa duruşlar ve söylediklerini adama tekrar ettirmek için olur. Kadın söylediklerinin kocası tarafından işitildiğine emin olmayı ister. Adam ise bir tek sözcüğü bile «dinlememesine» karşın karısının sözlerini aynen yineler. Seyirciler bu sahneyi pek komik bulurlar. Ama tuhaftır kimse duruma duygulanmaz çünkü çoğumuz, günlük hayatımızda benzeri sahneyi yaşar dururuz. Belki de diğer kişiyi dinlesek ama gerçekten dinlesek, onun neşesini ya da üzüntüsünü işitebilirdik.

Sevgi dinler. Sevgi işitir. Sevgi dokunur, okşar. Mutluluk, gelişme ve olgunlaşma için fiziksel sevgi gereklidir. Kitabımızda, daha önceki bölümlerde çocukların okşanmaya gereksinim duyduklarını ve bu yapılmazsa her türlü biyolojik gereksinimleri karşılansa bile öleceklerini belirtmiştik. Freud'un ifadesine göre, tüm akılsal hastalıkların temelinde duygusal hazdan yoksunluk bulunmaktadır. Duygusal hazdan yoksun kişiler durumu pek çok şekilde yorumlar ve hatta kendilerini «pis, eskimiş adam» diye adlandırırlar. Freud'un duygusal haz ile demek istediği, bebeğine bakan annenin onun kirli bezlerini değiştirmesinden insanoğlunun en tutkulu cinsel deneyimlerine kadar türlü davranışları içermektedir. El sıkışma bile duygusal haz olarak sınıflandırılabilir. Derecesi ne olursa olsun, biz tüm insanların bütün bu fiziksel temasla oluşan duygusal hazlar dizisini yaşamalarını dilemekteyiz. Çünkü, insanoğlu dokunulmaya muhtaçtır. Cinsel itkilerin gücü de bunu kanıtlar. Bazı kişilerde bu itkiler o denli güçlü olur ki, tüm yaşamları boyunca böyle itkiler kişileri yöneltirler. Bu yüzden çoğu kez gerçek anlamda sevgi olmaksızın yalnızca tutkuyla ve birkaç dakika cinsellik içinde birlikte olma uğruna savaşların ilan edildiği, krallıkların yücelip battığı ya da cinayetlerin işlendiği bilinmektedir.

Duygusal hazzın her zaman değişen derecelerde sevginin bir bölümü olmasma karşın, sevgi seks (ya da cinsellik) demek değildir. Seksin önemini göz önüne almadan sevgi üzerine bir kitap yazmaya girişmek saçmalık olur. Bir kişinin içtenlikle ve çok derin anlamda sevmesi oysa bu sevginin duygusal haz isteğini içermemesi durumunu düşünebilmek olanaksızdır. En yüzeysel temasa karşı olan töreler bile çok yaygındır ve hatta bunlar yasalarla yasaklanmaktadır. Bu yüzden

çoğumuz, tümüyle hayvansal düzeyde olanların dışında hemen hemen bütün fiziksel sevgi gösterilerinden uzaklaşmış durumdayızdır. Emily Post'a göre, erkeğin kadınla el sıkışması seçeneği bile kadının inceliğiyle mümkün olmaktadır. Kadın elini uzatırsa erkek onun elini tutup sıkar. Oysa, kadının elini uzatmama «hakkı» bulunmaktadır. Ve böylece yasalarla olduğu gibi davranışlarımızla da birbirlerimizden uzaklaşırız.

Bir kişiye dokunduğumuzda, kısa bir an bile olsa onun etini kendi etimizin üzerinde duyumsadığımızdan kuşkusuz o kişi bizim için gerçekten var olur. Kişisel olarak ben erkeklere olduğu gibi kadınlara elimi uzattığımda sürekli etiket kurallarına karşı çıkar; onların elini normal kabul edilen süreden uzun tutar, bir yandan da diğer elimle karşındakinin el sıkışan elini içtenlikle tutarken çoğu kez korkulu bakışlara hedef olurum. Bu durumdan ürken bazıları şaşkınlıkla bana bakıp, «Pekiyi. Bundan sonra ne olacak?» diye sorarlar. Oysa çoğu kez bu davranışım gerçek düzeyde karşılıklı ilişki içinde olduğumuzu bizlere doğrular. Yeni bir felsefî ifadeyi bile şöylece ortaya koyabilir; «Birbirimize dokunduk, şu halde bizler varız.» Kuşkusuz başkaları tarafından dokunulmayı ya da onlara dokunmayı zevkli bulmayan kişiler vardır. Çeşitli durumlarda şöyle konuşan kişileri tanıyorum: «Lütfen bana dokunma. Bana dokunulmamasını yeğlerim.» Kuşkusuz bu, onların saygı duyulması gereken bir hakkıdır. Bununla birlikte sevgi fizikseldir ve dokunur.

Sevgi, özgürlüğe gereksinim duyar. Daha önce de tartıştığımız gibi, her anlamda sevgi her zaman özgürdür. Özgürce alınıp verildiği gibi olgunlaşması için de özgürlüğe muhtaçtır. Sevgiyle olgunlaşan her insan kendi yolunu, kendine özgü sevme yolunu bulacaktır. Başkalarını bizim yolumuzu izlemeye zorlayanlarız. Onları yalnızca kendi yollarmı bulmada yüreklendirebiliriz. Carlos Castenada, Yaqui kızılderilileri üzerine yazdığı şaşırtıcı derecede ilginç Don Juan'ın Öğretileri adlı kitabmda Don Juan'ın fikirlerini şöylece aktarır: «Her zaman aklınızda bir yolun yalnızca bir yol olduğunu tutun. Bu yolu izlememeniz gerektiğini duyumsarsanız hangi koşul altında olursa olsun o yolda kalmamalısınız... Bir yol herhangi bir yoldur. Eğer aklımız size bu yolu bırakmanızı söylerse, sizin ya da başkalarının buna bir güceniklik duyması gereksizdir. Ancak sizin o yol üzerinde kalma ya da o yolu bırakma kararınız korku ya da tutkulardan özgür olarak verilmiş bulunmalıdır. Sizi uyarıyorum! Her bir yola yakından ve düşünerek bakın. Bir yolu gerekli gördüğünüz kez deneyin. Sonra kendinize bir tek soru sorun. Bu soru şöyle olsun: Bu yolun bir kalbi var mı? Tüm yollar aynıdır. Hiçbir yere yol göstermezler. Bunlar ya bir çalılığın arasına ya da altına giden yollardır. Tek soru bu yolun bir kalbi olup olmadığı şeklinde olmalıdır. Eğer varsa bu yol iyidir, yoksa

bir işe yaramaz. Her iki yol da insana tutacağı yönü göstermez ancak birinin kalbi vardır, öbürünün yoktur. Biri onu izlediğiniz sürece size neşe ve haz dolu bir yolculuk sağlar, öteki yaşama küfür ve lanetler yağdırmanıza neden olur. Biri sizi güçlendirirken öbür yol zayıflatır, güçsüz bırakır.»

Her bireyin kendisi, hangi yolun kendisi için bir kalbi olduğunu bilir. Yolların kesiştiği yerde bir birleşme olur. Eğer burada her bir yol diğerini sever ve onore ederse oradan sonra yollar barış ve huzur içinde birbirlerine paralel olarak uzanırlar. Sevgi kesinlikle yön göstermez; çünkü, bir insanı yolundan çıkarıp ona yön göstermenin ona aslında hiçbir zaman uygun olmayan bizim kendi yolumuzu vermek ve bunun da onu zayıflatıp «güçsüzleştirmek» demek olduğunu bilir. Kişi kendi yolunda, kendi seçtiği tavırlar ve hızla gitmek üzere özgür olmalıdır. Kendi hatalarını yapıp bunlardan olabildiğince ders alabilmede özgür bırakılmalıdır. Bizim sevgimiz o kişiyi yaşatacak, ona aramasını güvenle, neşeyle sürdürecek ve gün gün gereksindiği yürekliliği sunacak şekilde oradadır. Ona sunduğu yalnızca uzun zamandır aradığı benliğini bulma yolundaki çabalarına bir yardım şeklindeki yol göstermedir. Sevgi her zaman kılavuzdur ama o kişinin lideri değildir. Çünkü, her insan kendi kendisinin lideridir. Sevgi kesinlikle vericiyi yansıtmaz. Çünkü, eğer yardımımız ortaya çıkarsa o zaman sevilen kişiyi kendi yolundan alıkoymuş ve onun gerçekten özgür olmasını engellemiş olursunuz. O kişinin kendine özgü bir yolu vardır. Bizim için doğru diye alıkoymak onu karanlığa yöneltmek olur ve «Kuşlar mağaralarda şakımazlar.»

Sevgi kendi gereksinimlerine kulak verir. Toplum yaşamı sevgi ve benimsenmeyi bulmak üzere kural, talimat ve kılavuzlarla tıka basa doludur. Kişi çoğu kez kendi inandığı, düşündüğü ya da söylediği şeyleri bırakıp başkalarının inandıklarına, düşündüklerine ve söylediklerine dikkat etmeye başlar. Toplum ona belli bir tip evde yaşamasını söyleyecektir. Diğer yandan o kişi her zaman geliştirilmiş bir iglo'da (Eskimoların buzdan evi) yaşamayı düşlemiştir. Şimdi bir iglo inşa ettirse insanlar ona çılgın diyeceklerdir. Bu yüzden kendisini «delirttiği» halde çiftlik tipi bir ev yaptırır. Duvarlarda sıcak renkleri, belki de portakal rengini sevmektedir. Çocukken bile hep portakal rengini sevmiştir. Oysa, danıştığı bir iç dekoratör ona, «Kimse duvarlarını portakal rengine boyatmıyor» der. Avokado (bir tür tropikal bölge meyvesi) yeşili bu salonda çok zevkli olacak ve «içeriye» yakışacaktır, diye ekler. Böylece duvarlar o tür yeşile boyanır. Ve gene dekoratörün öğütlerine uyulup onun «pek şık» dediği açık mor rengi perdeler asılır, «en son moda» dediği koyu mor renkli halılar döşenir. Böylece kişi yeşil duvarı, açık mor perdeleri ve koyu mor halıları olan bir salona sahip olur. Salona her girişte fiziksel

yönden kendisini hasta gibi duyumsamakta ancak komşuları ve Daha İyi Evler-Bahçeler dergisi onu onaylamaktadır. Bu yüzden doğru hareket etmiş olur... Evler müteahhitler için inşa edilir. Giysiler sadist erkek terziler tarafından düzenlenir. Güzelliği, Hollywood ile Cinecitta tanımlar. Bu arada birey kaybolur. Her şeyinin başkaları tarafından dikte edildiği bir ortamda çoğu kez bilinçlilikle bunların farkına bile varamayan bir kişi haline gelir.

Tümünün bize sevgiyi getireceği söylenen pek çok değersiz şeyle çevremiz sarılmış bulunmaktadır: Her gün banyomuzdan çıkmamız daha daha zorlaşıyor. Yataktan kalkıp yirmi dakika jimnastik yaptıktan sonra duşa giriyoruz. Kurulanıp derimize pudra ya da kremler sürüyoruz. Dişlerimizi fırçalayıp «çifte güvence» olarak ağzımızı birtakım sıvı ağız temizleyicileriyle çalkalıyoruz. Saçlarımızı şampuanladıktan sonra iki yüz kez fırçalıyor, kuruluyor, fönlüyor sonra tarıyoruz. Deodorantlar sürünüyor, giysilerimizi ve pabuçlarımızı giyiyor, yatağımızı yapıp bir fincan kahve içtikten sonra güne hazır oluyoruz. Ufak farklılıklarla aynı monoton düzen, yalnızca tersine olmak üzere, her gece yatağa girmeden önce bir kez daha yineleniyor. Sonuç olarak şimdi bir insanın doğada nasıl korktuğunu bilmiyor ve doğal insan korkularından tiksiniyoruz.

O denli temiziz ki, ülkemizin dışına yolculuk yaptığımızda mikroplara karşı direncimiz yok denecek kadar az oluyor. Ne yapılması gerektiği ile o denli iç içe durumdayız ki, neler yapılabileceğini düşünmeye ayıracak bir dakikamız bile kalmamış durumda... Kötü hijyen koşullarına dönülmesini, yaşamı güçleştiren etiket kitaplarının yazarlarının toptan öldürülmesini ya da modacıların ve iç dekoratörlerin sürgün edilmesini savunmuyorum. Yalnızca basit bir şekilde insanın kendi iç trampetçilerini dinlediğinde, tam kendine doğru uygun adım adımlarla yürüyebileceğini söylemeye çalışıyorum.

Sevgi kendi gereksinimlerini işitir ve kendi benzersizliğini değerlendirir. İnsanların her gün giderek benzeşmelerinden ve bir gün gelip de yalnızca sosyal sigorta sicil numaralarıyla ayırt edebilecek şekilde birbirlerinin aynı olmalarmdan nefret eder.

Şu halde sevgi fiziksel ve duygusal gereksinimleri bilir ve ayırt eder. Bakarken görür, dinlerken işitir. Sevgi dokunur, okşar ve duygusal hazlarla cümbüş yapar. Sevgi özgürdür ve özgür bırakılmadıkça sezinlenemez. Sevgi kendi yolunu bulur, kendi adımlarını ayarlar ve kendi yolu üzerinde yola koyulur. Sevgi benzersizliğini bilir, ayırt eder ve değerlendirir. Sevgi onaya gerek duymaz. Çünkü onun etkisi zaten bilinip ayırt edilir. Böyle olmayan sevgi gerçek sevgi olamaz.

Sevgi güçlü olmayı gerektirir

«Zalim olanlar zayıf kişilerdir. Sevecenlik güçlülerden beklenir.»

— Leo Rosten

Sevgi içinde yaşamak, hayattaki en büyük meydan okumadır. İnsanın diğer davranışları ve duygusal hallerine oranla daha incelikli, esnek, duyarlı, anlayışlı, benimsemeli, hoşgörülü ve bilgili olmayı gerektirir. Çünkü, sevgi ve gerçek dünyanın iki büyük çelişkili gücü gibi görünürler. Bir yanda, insan yalnızca kolay incinebilir oluşuyla gerçekten sevgiyi sunup alarak benimseyeceğini bilir. Diğer yanda, insan bu zayıflığını günlük yaşamında açığa vurunca çoğu kez kötüye kullanılma ve üstünlüklerinin elinden alınması rizikosunu göze aldığını da bilir. Bu zaaftan korunmak üzere kendisinin bir parçasını geride tutarsa, karşılık olarak verdiği sevgi bölümü kadar sevgi alacaktır. Bu nedenle derin bir sevgiyi almak için tek şansı tüm sevgisini verme şeklinde olmalıdır.

Kişi sevgiye güvenmesi ve inanması gerektiğini bilir çünkü bu sevgiye yaklaşımın tek yoludur. Bununla birlikte inanç ve güvenini açıkça ifade ederse, toplum onu incitip kırmada duraksamaz bile. Eğer kişinin sevgiyle yaşama üzerine umudu varsa ve ancak bu umutla seven insanlık düşünü bir gerçek haline getireceğini biliyorsa, toplum onu idealist bir düşçü olarak alay konusu yapar. Eğer kişi sevgiyi çılgınca aramazsa bu kez onun iktidarsız ve «tuhaf» bir kişi oluşundan kuşkulanılır. Bununla birlikte kişi sevginin aranamayacağım, onun her yerde olduğunu; sevgiyi aramanın kendi kendini aldatma ya da sessiz sinema oyunu anlamına geldiğini bilir. Sevgi içinde severek yaşadığında en gerçek ve en çok insan olduğunu bilerek yaşamının her dakikasını severek geçirmeye karar verirse toplum onu aklı kıt bir romantik olarak etiketler.

Sevgi ve gerçek dünya uygulamaları birbirlerinden kilometrelerce uzakta farklı şeyler gibi görülür. Pek çok kişinin bunların arasındaki boşluğa bir köprü kuracak yürekliliği olmayışına şaşırmamak gerekir çünkü uygulamada bu boşluk üzerine köprü kurulamaz gibi görülür. Diğer yandan insanın sevgi içinde olgunlaşma yolunda anlayışı ve itkileri bulunmaktadır. Oysa, toplum uygulamada bu bilgiyi güçleştirir. Toplumun gerçekliği sevginin gerçekliğinden farklıdır. Hiçbir berkitmesi olmayan bir çukura düşmüş pek çok insan için sevgiye inanma gücü kabul edilemeyecek bir şeydir. Bu durumda çoğu kişi pek benzersiz durumlarda çok özel kişiler için olanı bir yana

ayırıp sevgiyi bir kenara bırakır ve gerçeklerle ilgili sorgulamalar yapan toplumsal güçle güçlerini birleştirir.

Sevgiye açık olmak, sevgi içinde güven duyup inanmak, sevgi içinde umut beslemek ve sevgiyle yaşamak için en büyük güce gereksinim duyacaksınız. Bu durum gerçek yaşamda o denli seyrek yaşanır ki, ortaya çıktığında bile insanlar bununla nasıl savaşım yapılacağını bilemezler. İsa'yı çarmıha gerer, Gandi'yi kurşuna dizer, Thomas More'un boynunu vurur ve Socrates'i zehirlerler. Toplumda dürüstlük, incelik, iyilik ve ilgili olmak için pek az yer vardır. Bu durum Eflatun'un Devlet, Dostoyevski'nin Budala, Kazâncakis'in Yunan Tutkusu ve Luis Bunuel'in Nasıralılar (Hıristiyanlar) gibi büyük edebiyat yapıtlarına temel olmuştur.

Bu bir olaya benzer: İnsanlar soluk alıp verecek bir kişiyi ararlar. Onu dikkatle seçer, onun için abartılı bir şekilde zaman harcarlar. Sonra da, onun boğazlanmasmı seyretmekten büyük sevinç duyarlar. Sanki mükemmeli idare edemiyor, sanki mükemmel onların gerçek durumlarını yansıtıyor ve onları değişmeye zorluyormuş gibi mükemmeli düşünmek bile onlara belki de çok rahatsız edici ve acı verici gelir. Kendilerini mükemmel ile birlikte görmemek ve ilgili bulmamak daha kolaylarına gider. Sonra da kendi mükemmel olmayışlarından hoşnutluk duyarlar.

İnsanoğlunun sevgililer, dünyasında yaşamadığı bir gerçektir. Sürekli olarak bencillik, zulüm, aldatmaca, dalavere ve benzeri parazitçe davranışlarla yüz yüze gelmektedir. Berkitilmek üzere kendi dışında gerçek dünyaya bağımlı olursa düş kırıklığına uğrayacak ve çok geçmeden toplum ile insanların mükemmelden pek uzak olduklarını görecektir. Çünkü, toplum mükemmel olmayan insanlar tarafından oluşturulmuştur. Böylece kişi vardığı sonuçlarla savaşımda bulunmak ve şimdi de sevgi içinde yaşayabilmek için güçlü olmalıdır. Bu güçlülük kendi içinde olursa, yalnızca o zaman kurtulabilecektir. Sevgisini dünyanın üzerine koymamalıdır ve eğer reddedilirse dünyayı duyarsızlığı nedeniyle kınamamalıdır. Eğer sevgiyi bulamazsa, yalnızca kendi sevgisi olmaması gerçeğini kınayabilir. Sevgiye kendi içinde güvenli bir şekilde sahip olmalıdır. Kendisini sevgiye adamalı, sevgide kararlı ve değişmez olmalıdır.

Voltaire'in saf oğlanı Candide gibi davranmamalı ve kötülüklerin bulunduğu yerde bile iyiliği tanıyıp ayırt etmelidir. Kötülük, nefret ve bağnazlık da gerçek olaylar olarak tanmmalı ancak sevgi daha büyük bir güç olarak görülmelidir. Bundan bir an bile kuşkulanılmamalıdır yoksa kişi kaybolur. Tek kurtuluşu Gandi'nin kendisini atakça zorbalık olmayana, Socrates'in gerçeğe, İsa'nın sevgiye ve Thomas More'un

dürüstlüğe adayışı gibi kendisine sevgiye adamada olacaktır. İşte o zaman kuşku, karmaşa ve çelişki yaratan güçlerle savaşacak bir kendi gücü olacaktır. Takviye için kendinden başka hiç kimseye ya da şeye bağımlı olmayacaktır. Bu yol ıssız olabilir; ancak aşağıdaki fikirleri anladığında kişi kendisine daha az yalnız duyumsayacaktır:

Kişinin ana işlevi gerçek öz benliğini ortaya çıkarmaya yardımcı olmadır.

Bu işleve eşit olarak öbür işlevi diğer kişilerin güçlenmelerine ve kendilerini benzersiz bireyler olarak mükemmeleştirmelerine yardımcı olmadır.

Kişi bunu en iyi şekilde herkesin duyumsamalarını göstermelerine, isteklerini ifade etmelerine ve düşlerini paylaşmalarına fırsat sağlayarak yapar.

Kişi kendisi gibi acı çeken bazı kişilerden «kötü» etiketiyle çevreye yayılan güçlerinde «insanca» şeyler olduğunu ve bunun mükemmelleşme işlemi için çaba harcanırken oluştuğunu kabul etmelidir.

Kişi kendisini bulması işlemiyle çok derinden ilgilenen etkin sevgisi süresince bu kötülük güçleriyle savaşmalıdır.

Kişi dünyanın çirkin, acılarla dolu ve yıkıcı olduğuna inanmamali; dünyaya böyle gösterenlerin insanların yaptıkları olduğunu sezinlemelidir.

Kişi bir model olmalıdır. Ancak bu model insanlar tarafından çoğu kez erişilemeyecek bir model değil, bir insan modeli olmalıdır, iyi bir insan olmak kişinin yapabileceği en büyük şeydir.

Kişi kendisini mükemmel olamadığı için bağışlayabilmelidir.

Kişi değişikliğin kaçınılmaz olduğunu ve bunun sevgi ile kendini sezinlemeye yönlendiğinde her zaman iyi olacağını anlamalıdır.

Kişi davranışın öğrenilebileceğine ve denenebileceğine inanmalıdır. «Olmak, yapmaktır» derler.

Kişi herkes tarafından sevilemeyeceğini öğrenmelidir. Gerçi ideal olanı budur. Ne var ki, çoğu kez insanların dünyasında bulunmaz. Kişi kendisini dünyanın en güzel eriği olarak olgun, sulu, tatlı, özlü bir şekilde sunabilir. Ancak unutmamalıdır ki, erikleri sevmeyen insanlar da bulunmaktadır.

Kişi dünyanın en iyi eriği iken birisinin erikleri sevmediğini anlarsa, o kişinin muz olma seçeneği bulunmaktadır. Ancak, muz olmayı seçerse ikinci dereceden muz olacaktır. Oysa o her zaman en iyi erik olabilir.

Kişi ikinci dereceden muz olmayı seçerken sevdiği kişinin onu ikinci derecede en iyi olduğunu görerek kendisini ıskartaya çıkardığını sezinleyebilir. Daha sonra yaşamını en iyi muz olmaya çalışmakla geçirebilir. Ancak o erik olduğundan bu mümkün değildir. Ya da yeniden en iyi erik olmayı seçer.

Kişi, onlar tarafından seçilmese bile, tüm insanları sevmeye çalışmalıdır. Kişi sevilmeyi değil, sevmeyi sevmelidir.

Kişi hiç kimseyi reddetmemelidir. Çünkü o herkesin bir bölümü olduğunu sezinler ve bir kişiyi reddetmek bile kendi kendisini reddetmek olur.

Kişi tüm insanları sever ve yalnızca birisi tarafından reddedilirse korku, acı, düş kırıklığı ve öfkeyle geri çekilmemelidir. Olay öbür kişinin hatasıyla olmamıştır çünkü o henüz kendisine sunulana hazır değildir. Sevgi ona koşullu olarak sunulmamıştır. Kişi karşılık alacağı şeyi düşünerek değil, yeterince sevgisi olduğu için ve vermekten haz duyduğu için ona sevgisini sunmuştur.

Kişi bir sevgide reddedildiği zaman onu bekleyen yüzlerce sevgi daha olduğunu anlamalıdır. Bir tek doğru sevgi olduğunu düşünmek aldatmacadır. Pek çok doğru sevgi bulunmaktadır.

Bu fikirler size pek akıllı bir insanın ustalığıyla, bir çocuğun esnekliğiyle, bir sanatçının duyarlılığıyla, bir filozofun anlayışıyla, bir azizin benimsemesiyle, kendini adayan bir kişinin hoşgörüsüyle, bir bilgenin bilgisiyle ve kendisine güvenen bir insanın sebatıyla seven bir kişi olmanız için güç verecektir. Uzun bir liste, değil mi? Bütün bu özellikler kişi sevgiyi seçtiğinde onun içinde gelişip olgunlaşacaktır çünkü bunlar zaten onun potansiyelinin bir bölümü olup sevme sırasında sezinleneceklerdir. Daha sonra sevme sorunu kişinin kendi seçtiği yolu bulacaktır.

Sevgi savunma yapmaz

«... ve bizler bir süre sevilip sonra unutulacağız... Yaşayanlar ve ölüler için bir alan ve aralarında tek kurtuluş olan ve tek bir anlam taşıyan sevgi köprüsü bulunmaktadır.»

— Thornton Wilder

Bu kısa kitap vaat ettiğinin ötesinde derin bir felsefe oluşturmak, sevgi üzerinde tanımlayıcı bir çalışma yapmak ya da olayı bilgece keşfetmek üzere yazılmamıştır. Bunları gerçekleştirmek benden daha akıllı, deneyimli, bilgili ve ozan olan kişilerin sorumluluğunda kalacaktır.

Bütün bunlar yerine benim çalışmam paylaşma amacına yöneliktir. Ve bu anlamda bir sevgi çalışmasıdır. Verdiğimiz mesaj alınsa da alınmasa da, bu konu üzerinde çaba harcamaya değer bir konuydu. Kitabı yazarken kendimi yüceltmek ya da alay konusu yapmak, benimsemek ya da reddedilmek üzere iyice teşhir ettim. Böylece, tümüyle incinmeye hazır bir hale geldim.

Rahip Wilfiam Du Bay şunları söylediğinde konuyu benden çok daha iyi bir şekilde ifade etmiştir: «Yaşamımızda yaptığımız en insanca şey dürüstçe kanılarımızı söylemeyi öğrenmemiz ve bunların sonuçlarına katlanarak yaşamamızdır. Bu, sevginin birincil derecede gereksinimidir. Ve bizleri alay ederek aşağılayan kişilere karşı kolay incinir duruma sokar. Ancak bu kolay incinirliğimiz başka kişilere verebileceğimiz tek şeydir.»

Evet! Öyledir...